

YMPÄRIVUOROKAUTISEN PÄIVÄKODIN ARKI

Tapaustutkimus päiväkirjojen kuvailemana

Sanna Kaiponen

Kasvatustieteen pro gradu – tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Varhaiskasvatuksen laitos

Syksy 2005

TIIVISTELMÄ

Kaiponen, S. 2005. Ympäri vuorokautisen päiväkodin arki. Tapaustutkimus päiväkirjojen kuvailemana. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos. 108 sivua.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten lapsi kokee ympäri vuorokautisen päivähoidon ja mitkä asiat ovat hänelle tärkeitä. Vanhempien vuorotyö ja päiväkodin henkilöstön vaihtuvat työajat vaikuttavat vahvasti ympäri vuorokautisessa päivähoitossa olevan lapsen arkeen, joten taustaksi selvitettiin lapsen maailmaan liittyvien aikuisten näkemyksiä vuorotyöstä. Lisäksi tutkittiin, miten vanhemmat ja henkilökunta arvioivat ympäri vuorokautista päiväkotia.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on ekokulttuurinen tapa ymmärtää yksilön elämän ja toiminnan liittyminen laajempiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin kuten sosiaali- ja työvoimapolitiikkaan. Keskeisin taustateoria on Bronfenbrennerin ekologinen teoria, jonka mukaan lapsi kasvaa ja kehittyy erilaisissa sosiaalisissa systeemeissä ja niiden välisissä vuorovaikutuksissa. Tutkimus toteutettiin modernin lapsuustutkimuksen periaatteita noudattaen tavoitteena saada lapsen mielipiteet mahdollisimman autenttisina esille. Tämän laadullisen tapaustutkimuksen tutkimusaineisto koostui kahden ympäri vuorokautisen päiväkodin viiden vanhemman ja seitsemän päiväkodin työntekijän pitämistä lapsen päiväkirjoista (reissuvihkoista), henkilökunnan pitämistä päiväkirjoista sekä vanhempien ja henkilökunnan kyselylomakkeista.

Tutkimustuloksista ilmeni, että useimmille vanhemmille vuorotyö oli enemmän haasteellinen valinta kuin pakko. Vanhemmat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä ympäri vuorokautiseen päivähoitoon. Yli neljävuotiailla lapsilla oli selkeitä mielipiteitä omasta arjestaan: tärkeintä olivat kaverit, omat lelut ja leikit sekä joku tietty aikuinen päiväkodissa. Epämiellyttäviä olivat yöt hoidossa. Pienemmät, alle kolmivuotiaat sopeutuivat aikuisten kuvausten mukaan hyvin tähän hoitomuotoon. Henkilökunta piti työtään myönteisesti haasteellisena ja vaihtelevana, vaikka toisaalta samat työt innostavat tekijät aiheuttivat päiväkodin arjessa negatiivisia paineita. Henkilökunnalla oli toiveita ympäri vuorokautisen päivähoidon pedagogiikan kehittämiseksi sekä joitakin ideoita henkilöstön määrän ja materiaalien resurssien kuten tilojen toimivuuden suhteen.

Avainsanat: ympäri vuorokautinen päivähoito, ekologinen teoria, ekokulttuurinen teoria, vuorotyö, moderni lapsuustutkimus, päiväkirja varhaiskasvatuksen tutkimusmetodina

SISÄLLYS

1 PÄIVÄHOITOA JA TYÖTÄ YMPÄRI VUOROKAUDEN	5
2 PERHE JA PÄIVÄHOITO YHTEISKUNNALLISESSA MUUTOKSESSA	8
2.1 Päivähoidon kehittyminen Suomessa	9
2.2 Ympärivuorokautinen päivähoito sosiaalipalvelumuotona	11
3 MODERNIN LAPSUUSTUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTANA ON KUUNNELLA LASTEN MIELIPITEITÄ.....	13
3.1 Aikuiset määrittelevät lapsen aseman	14
3.2 Lasten valtaistuminen.....	15
3.3 Lapset ovat päteviä informantteja.....	16
4 EKOKULTTUURINEN JA EKOLOGINEN TEORIA LAPSEN ARJEN TUTKIMISESSA.....	18
4.1 Ekologisten systeemien tasot ja molaariaktiviteetit	19
4.2 Perheet, työelämä ja päivähoito ekokulttuurisena systeeminä.....	21
5 TUTKIMUSTEHTÄVÄT	24
6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTON ANALYYSI.....	26
6.1. Laadullinen tapaustutkimus arjen tutkimisen strategiana.....	27
6.2 Päiväkirja tutkimusmenetelmänä	28
6.2.1 Lasten reissuvihko	31
6.2.2 Henkilökunnan päiväkirja	32
6.3 Kyselylomakkeet.....	32
6.4 Tutkimuskohde.....	33
6.4.1 Lasten joukko	34
6.4.2 Aikuisten joukko	35
6.5 Tutkimuksen kulku.....	36
6.6 Aineiston analysointi.....	37
6.6.1 Kyselylomakkeiden analysointi	38
6.6.2 Lasten reissuvihkojen analysointi ja molaariaktiviteetit.....	39
6.6.3 Henkilökunnan päiväkirjojen analysointi	41
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	42
7.1 Vuorotyön ja perhe-elämän yhdistäminen.....	42
7.1.2 Ympärivuorokautisen päivähoidon aloittaminen	44
7.1.3 ”Parin kuukauden aikana pikkuhiljaa lapsemme tutustui hoitajiin”	46
7.1.4 Ympärivuorokautinen päivähoito koskettaa myös perheen lähipiiriä	47
7.1.5 Elämänmuutos muuttuu jokapäiväiseksi arjeksi	48
7.1.6 Yhteistyö vanhempien ja henkilökunnan kesken	50
7.1.7 Toimivat yhteistyömuodot	51
7.1.8 Vanhempien toiveita ympärivuorokautisen päiväkodin toiminnan kehittämiseksi.....	52
7.2 Lasten arkea ympärivuorokautisessa päiväkodissa	53
7.2.1 ”Oli vähän tylsää kun ei ollut oikein kaveria.”	54

7.2.2 Yksi aikuinen on tärkein	55
7.2.3 ”Miks aina vaan yövuoroja”	57
7.2.4 ”Poika oli luvannut äidilleen olla TOSI REIPAS poika yövuorossa.”	59
7.2.5 ”Kohtaamisemme oli niin lyhyt, etten juurikaan ehtinyt lapsen kanssa keskustella”	60
7.3 Henkilökunnan arkea päivin ja öin.....	62
7.3.1 ”Orientoiduin tulevaan päivään: viestivihko, kalenteri, lapsilista ym.”	64
7.3.2 Toiminnan suunnittelu	65
7.3.3 Työn hyvät puolet ovat myös työn uhkia.....	66
7.3.4 Muiden hallintokuntien kanssa tehtävä yhteistyö.....	67
7.3.5 Henkilökunnan toiveita oman työn kehittämiseksi	69
8 POHDINTA JA TULOSTEN ARVIOINTI.....	71
8.1 Tulosten yhteenveto.....	72
8.2 Päiväkirja alle kouluikäisten tutkimusmenetelmänä	74
8.3 Tutkimuksen luotettavuus.....	79
8.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset	81
8.5 Tutkimustulosten soveltaminen ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita	83
LÄHTEET.....	87
LIITTEET	
Liite 1 Lapsen reissuvihko.....	93
Liite 2 Keskustelua auttavat kuvat.....	95
Liite 3 Tutkimukseen liittyviä käytännön ohjeita.....	96
Liite 4 Henkilökunnan päiväkirja	97
Liite 5 Vanhempien kyselylomake	99
Liite 6 Henkilökunnan kyselylomake	103
Liite 7 Mainos tutkimuksesta	107
Liite 8 Molaariaktiiviteettien koontitaulukko.....	108

1 PÄIVÄHOITOA JA TYÖTÄ YMPÄRI VUOROKAUDEN

”Taas aamuinen tapaaminen. Puuro maistui ja kotiinlähtö odotti.” Näin kuvailee ympärivuorokautisen päiväkodin lastentarhanopettaja oman työvuoronsa alkua ja kaksivuotiaan hoitolapsensa kohtaamista päiväkirjassaan. Tavallisesti aamuinen tapaaminen päivähoidossa tarkoittaa päiväkotiin tuloa, mutta aamut samoin kuin monet muutkin totut päivähoidon arkiset rutiinit on ajateltava ympärivuorokautisessa päiväkodissa eri tavalla.

Lähivuosina maailma globalisoituu yhä enemmän, työajat joustavat ja perinteisten vuorotyöalojen lisäksi tulee uusia ammatteja, joissa ollaan töissä ympäri vuorokauden tai myöhään iltaan. Euroopan Unionin työvoimatutkimuksen mukaan vuonna 1998 350 000 suomalaista palkansaajaa työskenteli vaihtelevasti kello 23.00 - 06.00 välillä. Koko palkansaajakunnasta yötyötä teki säännöllisesti 12 % miehistä ja 8 % naisista, epäsäännöllisesti 11 % miehistä ja 7 % naisista. (ks. Suorsa, 2001.)

Tarvetta ympärivuorokautiseen päivähoitoon siis on, mutta kysyntä on suurempaa kuin tarjonta. Epätasapaino ilmenee päivähoidon tarjonnasta kertovista tilastoista, joiden mukaan vuonna 2001 ilta-, yö- ja viikonloppuhoidon tarjonta oli riittävää 68 %:ssa kunnista, tarjonnassa oli jonkin verran vajetta 31 %: ssa kunnista ja 1 %:ssa kunnista tarve oli selvästi suurempi kuin tarjonta (Lasten päivähoidon tilannekatsaus 2001, 2).

Viime vuosina Suomessa on tehty ympärivuorokautisesta päivähoidosta muutamia pro gradu-tutkielmia ja sosiaalialan ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä. Ulkomaalaisia tutkimuksia on ollut vähän tarjolla ja julkaistuissa artikkeleissa on lasten ympärivuorokautisen päivähoidon lähtökohta kulttuurisista eroista johtuen erilainen kuin suomalaisissa tutkimuksissa (ks. Strazdins ym. 2004). Anna-Raija Nummenmaa toteutti vuosina 1974 - 76 sosiaalihuollon toimeksiannosta laajan tutkimuksen ympärivuorokautisesta päivähoidosta. Tutkimuksessa kartoitettiin ilta- ja yöhoidon tarvetta, lastenhoitojärjestelyjä ja eri hoitomallien toimivuutta. Toisena tavoitteena oli selvittää, ”mitä epämieluisa työaika merkitsee lapsen kehitysehtona.” (Nummenmaa 1978, 70-71.) Nummenmaa (1978, 243) esitti johtopäätöksensä, että lapsen kehityksen näkökulmasta yhteiskunnan työ- ja sosiaalipolitiikan tulisi pitkällä tähtäimellä tukea perheiden mahdollisuutta valita muu kuin vuorotyö silloin, kun lapset ovat pieniä.

Parissa – kolmessakymmenessä vuodessa yhteiskunnan kehitys on mennyt juuri päinvastaiseen suuntaan. Tämän ajan olen itsekin seurannut suomalaisen päivähoiton kehittymistä sekä yksittäisen päiväkodin näkökulmasta että laajemmissa yhteiskunnallisissa verkostoissa kiertävänä erityislastentarhanopettajana. Kiinnostustani ympärivuorokautisen päivähoiton tutkimiseen lisäsi myös se, että tilastoissa vuorohoidossa olevia lapsia on enemmän kuin erityistä tukea tarvitsevia lapsia, mutta heistä puhutaan paljon vähemmän. Sosiaali- ja terveysministeriön tilastossa vuodelta 2001 0 – 6 -vuotiaista kunnallisessa päivähoitossa olevista lapsista oli 6,7 % ilta-, yö- ja viikonloppuhoidossa ja erityistä tukea saavia lapsia oli 5,8 %. (Valtioneuvoston periaatepäätös 2002:9, 26).

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää ympärivuorokautisen päivähoiton todellisuutta kolmesta näkökulmasta: millainen valinta vuorotyö on ollut vanhemmille, miten lapsi kokee ympärivuorokautisen hoidon ja miten henkilökunta näkee oman työnsä. Tiedonhankinnan strategiaksi valitsin tapaustutkimuksen ja menetelminä olivat vanhemman ja lastentarhanopettajan/lastenhoitajan pitämät lasten päiväkirjat (reissuvihkot) ja henkilökunnan pitämät päiväkirjat. Lisäksi tietoa kerättiin vanhempien ja henkilökunnan kyselylomakkeilla. Päiväkirjamenetelmää ei tässä muodossa ole aikaisemmin käytetty, joten sen kehittämistä muodostui oma tutkimustehtävänsä. Menetelmän valintaan vaikutti innostukseni modernin lapsuustutkimuksen

näkemykseen, jonka perusajatuksena on arvostaa lapsen mielipidettä häntä koskevissa asioissa. Alanen (2001) kiteyttää lapsen arjen mikrotason ja yhteiskunnan makrotason vuorovaikutuksen erottamattomuuden todetessaan, että lapsilähtöisessä tutkimuksessa lapsuus nähdään itsessään arvokkaana ja se on osa ajassa muuttuvaa yhteiskuntaelämää (Alanen 2001, 173).

Tutkimuksen teoriataustana on ekokulttuurien tapa ymmärtää lapsen kasvu ja kehitys sitoutuneena häntä ympäröivään sosiaaliseen verkostoon ja yhteiskuntaan. Keskeinen teoria on Bronfenbrennerin ekologinen teoria, jossa lapsen kehitystä tarkastellaan sosiaalisten vuorovaikutuskehien avulla. Lapsen omaa toimintaa ja valintoja tutkitaan ekologisen teorian mukaisten molaariaktiiviteettien avulla. Tutkimuksen taustaa täydentää Gallimoren ja Weisnerin ekokulttuurinen teoria, jonka mukaan lapsen arjen todellisuus on vahvasti riippuvainen hänen vanhempiensa valinnoista ja toisaalta yhteiskunnan tarjoamista valinnan mahdollisuuksista (ks. Määttä 2001, 78 – 84). Tulososassa käyn dialogia aikaisempien tutkimusten kanssa, minkä tavoitteena on peilata tämän tapaustutkimuksen tuloksia laajempiin varhaiskasvatusta, perhettä ja vuorotyötä koskeviin tutkimuksiin.

”Arki on osa kunkin yhteiskunnallisen kerrostuman rakennetta ja koko yhteiskunnan valtarakennetta ja näin historiallisesti muuttuva” (Salmi 2004a, 16). Lapsuus ja lapsen asema muuttuvat ajassa ja ilmenevät arjen toiminnassa, joten on hyödyllistä tutkia ja nostaa esiin tämän päivän lasten arjessa olevia asioita.

2 PERHE JA PÄIVÄHOITO YHTEISKUNNALLISESSA MUUTOKSESSA

Ajan henki ja yhteiskunnalliset muutokset heijastuvat aina kaikkiin yhteiskunnan rakenteisiin ja instituutioihin. Perhe on yhteiskunnan perusyksikkö, jonka hyvinvointi herättää sekä poliittisia että filosofisia intohimoja (ks. Hiilamo 2005; myös Rauhala 1996). Sipilä (1996) kirjoittaa, että nykyisin perheisiin kohdistuu monenlaisia ristiriitaisia odotuksia. Yhteiskunta korostaa vanhempien vastuuta, mutta toisaalta kulttuuristen muutosten seurauksena vanhemmat menettävät mahdollisuuttaan kontrolloida lapsiaan. Sipilän mukaan erityisesti lapsen identiteetin muotoutuminen on nykyisin monimutkaisempi prosessi, koska lapsille annetaan valmiina heidän suhteensa ympäristöön. Lapset voivat ottaa kuitenkin asemaansa etäisyyttä ja pohtia vaihtoehtoja. (Sipilä 1996, 123-124.)

Alanen ja Bardy (1990) toteavat, että yhteiskunnat ovat osaltaan merkittäviä lapsuuden konstruujia, koska ne määrittelevät sosiaalista ja rakenteellista kehitystä kuten työnjakoa. Perheet edustavat yhteiskunnan jatkuvuutta, mutta myös työvoimaa, joten lainsäädännöllä on pyritty tarpeen mukaan jäsentämään yhteiskunnan taloudellista hyvinvointia. Suomessa lainsäädännöllä on haluttu suojella lapsia työssäkäynniltä ja perhelapsuutta, joka ilmenee mm. siinä, että päivähoiton katsotaan olevan kotikasvatusta tukevaa toimintaa. (Alanen & Bardy 1990, 13-15.)

Toisaalta päivähoito on mahdollistanut vanhempien työssäkäymisen ja lisännyt jaettua vanhemmuutta aikuisten ehdoilla. Alanen ja Bardy (1990) toteavatkin, että päivähoitoon tuleminen on varhentunut ja siellä oloaika on pidentynyt. Lapset muodostavat oman aikuisista riippuvaisen yhteiskuntaluokkansa, mutta ovat varsin näkymättömiä, mikä ilmenee esimerkiksi siinä, että vanhempia pidetään päivähoiton asiakkaina, vaikka lapset viettävät siellä päivänsä. (Alanen & Bardy 1990, 55 ja 89.)

2.1 Päivähoidon kehittyminen Suomessa

Lasten päivähoitolla on Suomessa pitkät perinteet ja sen tavoitteena on ollut sekä tukea kotikasvatusta että mahdollistaa vanhempien työssäkäymisen. Päivähoitojärjestelmämme juuret ovat 1800-luvulla, jolloin ensisijainen tavoite oli tukea lasten kasvatusta yleensä ja tasoittaa sosiaalisia eroja (Alasuutari 2004, 24).

Ervastin (1996) mukaan päivähoitojärjestelmämme kehittyi vaiheittain kotihoidosta nykyiseksi päivähoitoksi. Siirtyminen maatalousyhteiskunnasta palkansaajayhteiskuntaan muutti kotitalouksien ja perheiden roolia. Työpaikka ja koti erkaantuivat, joten työn ja perheen suhteet oli järjestettävä uudelleen. 1960-luvulla naisten osuus työvoimasta nousi, joten syntyi välttämätön tarve luoda uusia instituutioita korvaamaan kotitalouksissa tapahtunutta hoivaa. Tarvetta pyrittiin hoitamaan yksityisellä päivähoitolla, mutta kattavaa kaupallisen ja yksityisten päivähoitopalvelujen verkostoa ei syntynyt. Yksityiset perhepäivähoitajat hoitivat muutamaa lasta kotonaan, eikä järjestelmä kyennyt tuottamaan riittävästi palveluja, hinta ei pysynyt kohtuullisuuden rajoissa ja pahimmissa tapauksissa palvelujen laatukin oli heikko. Yhteiskunnallisten rakennemuutosten myötä perheiden arjen tilanteet nousivat poliittisesti kiinnostavaksi aiheeksi erityisesti 1970-luvulla, jolloin huomattava osa naisista siirtyi töihin kodin ulkopuolelle. 1970-luvun alussa omatoiminen päivähoitojärjestelmä oli ajautunut kriisiin ja syntyi avainkaulalapsi-ongelma, koska monet lapset olivat päivittäin jonkin aikaa vailla aikuisen hoitoa ja ohjausta. Näiden

asioiden vaikutuksesta yhteiskunta alkoi ottaa vastuulleen lasten päivähoidon järjestämistä. (Ervasti 1996, 68-69.)

Alasuutarin (2004, 25) mukaan 1973 voimaan tullut päivähoitolaki määriteltiin kaikille tarvitseville tarkoitetuksi sosiaalipalveluksi. Vastaavasti Rauhala (1996) toteaa, että Suomessa lasten päivähoitopalvelut täyttävät keskeiset sosiaalipalvelun tunnusmerkit, joita ovat mm. palvelun tarpeenmukaisuus ja tasa-arvoinen saatavuus. Hänen mukaansa sosiaalipalvelujemme kehittymiseen ovat vaikuttaneet enemmän poliittiset toimijat kuin yhteiskunnan rakenteelliset muutokset, mikä näkyy mm. monimuotoisena päivähoiton palveluina. (Rauhala, 1996, 175 ja 190-191; ks. myös Hiilamo 2005, 62.)

Lapsen asema ja paikka yhteiskunnassa on kuitenkin aina muodostunut perheen ja naisten aseman mukaan, ovatpa taustavaikuttajina olleet yhteiskunnan rakennemuutokset tai poliittiset intohimot. Kivimäki ja Otonkorpi – Lehtoranta (2003) toteavat, että Suomessa kotirouvainstituutio tai osa-aikatyö on osittain jo historiallisista syistä jäänyt vähäisemmäksi kuin esimerkiksi Ruotsissa. Suomessa naisten työpanosta sotien aikana ja sotien jälkeisessä jälleenrakentamisessa on tarvittu kipeästi. Naisten korkea koulutustaso on ollut tärkeä tekijä, joka on houkuttanut naisia työelämään. Näistä yhteiskunnallisista tosiasioista huolimatta päivähoitojärjestelyt tulivat kattaviksi vasta 1996, jolloin tuli voimaan laki subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta. (Kivimäki & Otonkorpi - Lehtoranta 2003, 22-23.) Alasuutari (2004) puolestaan toteaa, että päivähoitopolitiikka siirtyi pois työelämän kytkennästä subjektiivisen päivähoito-oikeuden myötä. Päivähoidosta alkoi kehittyä pienten lasten perheille vapaaehtoinen, mutta myös tasa-arvoisempi palvelu suhteessa muihin perheisiin ja päivähoiton ammattilaisiin. Päivähoidosta alettiin puhua yhä enemmän varhaiskasvatuksena ja henkilön ja vanhempien suhteessa painottaa tasa-arvoista kasvatuskumppanuutta. (Alasuutari 2004 25-26.)

2.2 Ympärivuorokautinen päivähoito sosiaalipalvelumuotona

Kaikki kodin ulkopuolella työskentelevät vanhemmat joutuvat ratkaisemaan lasten päivähoiton tavalla tai toisella. Ervastin (1996) mukaan on tärkeää, että nykyisessä palkansaajayhteiskunnassa on kaikille lapsiperheille tarjolla korkealaatuisia, luotettavia ja useimmiten kodin ulkopuolella annettavia päivähoitopalveluja (Ervasti 1996, 84-85).

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston vuorohoitoa kartoittanut työryhmä vuodelta 1998 käyttää termiä vuorohoito sekä illalla kello 21-22 saakka että ympäri vuorokauden jatkuvasta hoidosta (ks. Vuorohoito lasten päivähoitossa 5 ja 18.) Tässä tutkimuksessa käytetään termiä ympärivuorokautinen päivähoito, koska tutkimukseen osallistuvat päiväkodit ovat auki 24 tuntia vuorokaudessa ja seitsemänä päivänä viikossa.

”Kuntien työaikalain (605/1996) 26 §:n mukaan yötyöllä tarkoitetaan kello 23:n ja 6:n välisenä aikana tehtävää työtä.” Lain mukaan *”kunnat ovat velvollisia järjestämään lasten päivähoiton siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.”* (Laki lasten päivähoitosta 36/1973, § 11). Lain asetus tarkentaa vuorotyön kohdalta, että vanhempien työskennellessä öiseen aikaan on kunta velvollinen huolehtimaan lapsista ja *”päiväkodin toiminta kalenterivuoden aikana ja aukioloaika vuorokaudessa on järjestettävä paikallisen tarpeen mukaan.”* (Asetus lasten päivähoitosta 16.3.1973/239 5 §). Ympärivuorokautisen päivähoiton tarjonta on edelleen tarpeeseen perustuvaa eikä vanhemmilla ole siihen subjektiivista oikeutta kuten päivähoitoon yleensä.

Päivähoitolain voimaantulon jälkeen käynnisti sosiaalihallitus tutkimus- ja kokeiluprojektin, jonka yhtenä tavoitteena oli suunnitella lasten yöhoidon järjestäminen vuosina 1973-1978 (Nummenmaa 1976, 1). Tutkimusajankohtana ympärivuorokauden toimivia päiväkotia oli muutamissa kaupungeissa ja ne toimivat sosiaalihallituksen kokeilulupien varassa. Muita vaihtoehtoja olivat perhepäivähoito ja vanhempien itse järjestämät hoitajat, mikä usein merkitsi jatkuvasti vaihtuvia hoitajia. (Nummenmaa

1978, 5.) Tutkimuksen tuloksena oli, että päiväkoteja pidettiin parhaina ympärivuorokautisen hoitotarpeen tyydyttäjinä, koska ne edustivat perheiden kannalta jatkuvuutta ja turvallisuutta sekä tarjosivat monipuolista toimintaa. Nummenmaa korosti kuitenkin, että lasten ja perheiden hyvinvoinnin kannalta vuorohoidon tarvetta tulisi työvoimapolitiisin keinoin rajoittaa. Lyhyellä aikavälillä vuorohoitoa tulisi järjestää tarvetta vastaavasti. (Nummenmaa 1978, 227 ja 239.)

Yhteiskunnallinen keskustelu lasten vuorohoidosta oli esillä jälleen viiden vuoden kuluttua, jolloin valtakunnallisessa päivähoiton suunnitelmassa 1983 – 1987 todettiin: ”*Erytisesti on kiinnitettävä huomiota ilta-, yö- ja vuorotyössä olevien vanhempien lasten hoidon sekä erityispäivähoidon kehittämiseen*” (Sosiaali- ja terveysministeriö 1982, 1).

Vuosituhanen vaihtuessa olemme edelleen samassa tilanteessa. Valtioneuvosto toteaa seuraavasti: ”*Päivähoidon tarve iltaisin, öisin ja viikonloppuisin on lisääntynyt 1990-luvulla. Tähän ovat vaikuttaneet muun muassa kauppojen aukiolojen pidentäminen.*” (Valtioneuvoston selonteko 2002, 10.) Samassa valtioneuvoston (2002) selvityksessä linjattiin, että työelämän kehittämistä jatketaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottamiseksi sekä kuormittavuuden vähentämiseksi. Monipuolisen hoitojärjestelmän avulla säilytetään mahdollisuus perheen omiin valintoihin. (Valtioneuvoston selonteko 2002, 39.)

3 MODERNIN LAPSUUSTUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTANA ON KUUNNELLA LASTEN MIELIPITEITÄ

Tämän tutkimuksen yhdeksi lähtökohdaksi valittiin moderni lapsuustutkimus, koska se edustaa hyvin nykyistä lapsilähtöistä varhaiskasvatuksen tutkimusta ja siten palvelee myös tämän tutkimuksen tavoitetta tuoda esiin mahdollisimman todellinen kuva ympärivuorokautisen päivähoidon arjesta. Alasen (1994) mukaan lapset hoidetaan ja kasvatetaan nykyisin yhä useammin eri instituutioiden vaikutuspiirissä, joten yksittäisen ihmisen näkemys lapsuudesta saa vaikutteita näiden eri instituutioiden tavasta tulkita lapsuutta. Näiden yleisten käsitysten tiedostamisen jälkeen on tärkeää suunnata tutkimusta enemmän lasten ja heidän lähipiirinsä ajatuksiin sekä heidän jokapäiväiseen toimintaansa. (Alanen 1994, 40-41.)

Lapsuuden tutkiminen on kehittynyt kehityspsykologisen tutkimuksen kautta kohti sosiologisen lapsuustutkimuksen piirissä syntynyttä modernin lapsuustutkimuksen käsitettä. Jamesin ja Proutin (1997) mukaan lasten arkea koskevissa länsimaisissa perhetutkimuksissa ovat painottuneet lapsen kehitykseen liittyvät psykologiset tutkimukset, joissa on tarkasteltu esimerkiksi lapsen kiintymyssuhdetta ja sosiaalistumista sekä vanhemmuuden eri laatuja. Perinteisessä sosiologisessa tutkimuksessa on huomioitu myös ympäröivän yhteiskunnan vaikutus, mutta lapsia on tutkittu vähän heidän luonnollisissa kasvuympäristöissään esimerkiksi perheissä. Aikuisten keskinäisen vuorovaikutuksen ohella on tärkeää kohdistaa huomio lapseen. (James & Prout 1997, 70-72.)

Kehityopsykologisen tutkimusperinteen lisäksi naistutkimuksen eriytyminen omaksi tutkimusnäkökulmaksi on edesauttanut lapsuustutkimuksen kehitystä. Alanen (1992) toteaa, että modernin sosiologisen lapsuustutkimuksen juuret ovat naistutkimuksessa, joka avasi tietä näkemään lapsuuden omana tutkimuksen lajinaan. Hän huomauttaa, että samalla tavalla kuin lapset on viime vuosina huomioitu tilastoissa omina lukuinaan eikä vain perheen ja talouden osina, on heidät otettava heidän omaa elämäänsä koskevien tutkimusten subjekteiksi. Alanen toteaa myös, että sosiologisen lapsuustutkimuksen näkökulman pitäminen lapsilähtöisenä ei ole helppoa, mutta se on haastava ja tavoittelemisen arvoinen asia. (Alanen 1992, 29-32 ja 56.)

Jamesin ja Proutin (1997) mukaan modernin lapsuustutkimuksen lähtökohtana on tulkitseva uudistaminen, joka tarkoittaa sitä, että kaikkien sosiaalisissa prosesseissa mukana olevien näkökulma huomioidaan ja suositaan luonnollisessa tilanteessa tapahtuvaa tutkimusta. (James & Prout 1997, 72.) Vastaavasti ruotsalainen varhaiskasvatuksen tutkija Bergeling (2001) on tullut siihen tulokseen, että tarkastellessamme lasta toimijana ymmärrämme hänet yksilönä, joka haluaa hahmottaa ympäristönsä ja sen tapahtumat. Bergelingin mukaan päiväkotilapsen keskeisiä projekteja on sopeutua päiväkodin toimintaan ja löytää sieltä oma paikkansa. Aikuisen tehtävänä on kuunnella lapsen ajatuksia, tarpeita ja kokemuksia aivan kuten hän olettaa lapsen kuuntelevan ja jakavan aikuisen kokemuksia. (Bergeling 2001, 4-6.)

3.1 Aikuiset määrittelevät lapsen aseman

Aikuisen valta suhteessa lapseen aiheuttaa tutkimuksessa herkästi tilanteen, jossa aikuinen tulkitsee lapsen mielipiteitä. Alanen ja Bardy (1990) kirjoittavat, että perinteisesti aikuisilla on ollut oikeus ja valta puhua lasten puolesta. Lapsuus liittyy vanhempiin ja perheeseen sekä julkiseen kasvatukseen ja koulutukseen aikuisten näkökulmasta. (Alanen & Bardy 1990, 13.) Nuutinen (1994, 31) puolestaan toteaa

vallasta, että ”kasvatuksen ja koulutuksen organisoinnissa on kyse institutionaalisesta vallasta, joka konkretisoituu mikrotasolla kasvatussuhteessa.”

Päivähoidossa – ja erityisesti ympärivuorokautisessa hoidossa – oleva lapsi elää usein monenlaisissa mikrotason kasvatussuhteissa. Kodin ja päivähoidon aikuisten välinen yhteistyö ei ole aina itsestäänselvyys. Molemmilla on omat kulttuuriset kasvatusperinteensä, joihin voi liittyä myös yhteistyötä hankaloittavia, usein tiedostamattomia tekijöitä. Määtän (2001) mukaan lapsi kehittyy ekologisten eli yksilöiden ja ympäristön vuorovaikutusta tutkivien teorioiden mukaan vuorovaikutuksessa lähiympäristön kanssa. Pienen lapsen keskeisin kasvuympäristö on koti, mutta päiväkotitulee usein jo varhain lapsen toiseksi toimintaympäristöksi. Vanhempien ja päivähoidon henkilöstön yhteinen kiinnostuksen kohde on lapsen hyvinvointi sekä toimintaympäristön ja toiminnan laatu. (Määtä 2001, 76-77.)

Lehtinen (2000) toteaa vallasta ja lapsuuden foorumeista, että päiväkotit on merkittävä varhaislapsuuden instituutio, jossa saadut kokemukset heijastuvat lapsen arkeen myös kotona. Lapsen ja aikuisen suhde on aina valtasuhde, jonka laatu vaihtelee sen mukaan kuinka aikuiset sosiaalisessa tilanteessa käsitteellistävät lapsen. Kotona lapsilla on enemmän valinnan ja neuvottelun varaa kuin lapsuuden instituutioissa. (Lehtinen 2000, 21-22.) Ympärivuorokautisessa päivähoidossa lapsen kodin ja päivähoidon maailmat eivät todennäköisesti ole yhtä selkeästi rajautuneita kuin säännöllisessä päivähoidossa.

3.2 Lasten valtaistuminen

Valtaistuminen (empowerment) on termi, joka on totuttu liittämään aikuisten välisiin valtasuhteisiin. Määtän (2001) mukaan käsite on syntynyt Yhdysvalloissa 1960-luvulla tarkoittamaan prosessia, jossa yksilön tai ryhmän mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäntilanteeseensa paranevat. (Määtä 2001, 101.)

Puitteet lapsuudelle muodostuvat aina siinä yhteiskunnassa ja siitä ajasta, jossa lapsuutta tutkitaan. Minkä tilan ja toimintamahdollisuuden aikuiset antavat lapsille? Qvortrup (1994) pohtii lapsuuden ja vallan suhdetta elämäntilana, jonka vallitseva kulttuuri, arvot, perhe, koulu, hallinto, talous jne. määrittelevät. Toisaalta lapset ovat itse aktiivisia toimijoita, jotka rakentavat ja uudistavat kulttuuria omasta näkökulmastaan. Modernin lapsuustutkimuksen perusajatuksena on vähentää lapsen iän tuomaa vähättelevää arvoa ja korostaa sitä, että lapset ja lapsuus ovat arvokkaita sinällään. Lapsuutta ei nähdä välivaiheena tulla joksikin, vaan se rakentuu yhteiskunnan sosiaalis-taloudellisten voimien kentässä ja lapsilla on omat käsityksensä, jos vain annamme niille aikaa ja tilaa tulla esiin. Käytännössä lasten toiminta on riippuvainen aikuisten ja lasten välisestä valtasuhteesta ja siitä kuinka paljon aikuiset kuuntelevat ja arvostavat heitä siitäkin huolimatta, että he ovat kokemattomampia ja nuorempia. Modernin lapsuustutkimuksen lähtökohta onkin myöntää sekä lasten riippuvuuteen että aikuisten valtaan liittyvä monimutkainen tilanne ja pyrkiä näkemään tilanne lasten näkökulmasta. Vaikka lapsuutta voidaan kuvailla hyvin monenlaiseksi, on kuitenkin olemassa lapsuuden yhteisiä nimittäjiä. Yhteisten nimittäjien huomioiminen auttaa luonnehtimaan lapsuuden lisäksi ympäröivän yhteiskunnan sekä vastavuoroisia että ehdottomia rakenteita. (Qvortrup 1994, 3-5.)

3.3 Lapset ovat päteviä informantteja

Valta ja riippuvuussuhteiden tiedostamisen jälkeen on mahdollisuus pyrkiä todelliseen lapsilähtöiseen tutkimukseen. Karilan ym:n (2001) mukaan lasten näkemysten esiin saaminen on vaikeaa, koska tiedon välittäjinä ovat yleensä aikuiset. Lasten ja aikuisten näkökulmaa vertailemalla voidaan paikantaa lasten asemaa yhteiskunnallisten voimavarojen, oikeuksien ja vallan käyttäjinä. Yksi tärkeä huomioitava asia on se, että lapsen päivä kodin ulkopuolella on usein pidempi kuin aikuisten. (Karila, Kinon & Virtanen 2001, 141-142.)

Lapset eivät ole kuitenkaan passiivisia, asemaansa alistuvia vaan liikkuvat eri systeemeissä parhaan kykynsä mukaan. Corsaron (1997) mukaan lapset toimivat sekä aikuisten maailmassa että omassa kaveripiirissään ja nämä todellisuudet kietoutuvat monitasoisesti toisiinsa sekä laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin. Lapsia ja lapsuutta tutkittaessa onkin huomioitava sekä lapsia lähellä olevat mikrotasot ja taustalla vaikuttavat makrotasot. (Corsaro 1997, 26-27.)

Lapsen arjessa oleville aikuiselle maailman monipuolistuminen asettaa uusia haasteita. Sünkerin (1992) mukaan lapsen elämässä tapahtuu nykyisin monia ihmissuhteiden ja olosuhteiden uudelleen rakentumisia. Hänen toteaa, että on hyvin tarpeellista kehittää lapsille keinoja, joiden avulla he voivat tuottaa tietoa itsestään ja maailmastaan niin varhain kuin mahdollista. (Sünker 1992, 98.)

Williams ja Bendelow (1998) kehittivät lapsilähtöistä tutkimusmenetelmää tutkimuksessaan, jonka tavoitteena oli selvittää 9-10-vuotiaiden lasten suhdetta omaan kehoonsa ja sen terveyteen. Menetelminä käytettiin lasten kirjoituksia ja piirustuksia sekä haastatteluja ja keskusteluja tutkijoiden antamien avainsanojen avulla. Tutkimuskokemuksen mukaan he toteavat, että aikuiset voivat ohjata lapsia pohtimaan arkipäivän asioita ja lapset ovat aktiivisia ja pohdiskelevia informantteja. (Williams & Bendelow, 1998, 105-119.)

Tutkimuksellisesti lapsen asema ei muutu ilman tietoista ponnistelua. Siekkinen (1992) toteaa, että havainnointi ja haastattelu ovat yleisimmin käytettyjä tutkimusmenetelmiä silloin, kun on haluttu tutkia lasten toimintaa heidän luonnollisessa ympäristössään. Haastatteluissa on ollut tyypillistä kysyä asioita lasten vanhemmilta ja tieto on ollut yleensä luonteeltaan epäsuoraa. (Siekkinen 1992, 79.) Vastaavasti Alasen (1992) mukaan lapsilähtöisen tutkimustavan omaksuminen johtaa siihen, että lapset huomioidaan vakavasti otettavina oman elämänsä merkityksellisinä informantteina ja kokijoina (Alanen 1992, 57). Myös Siekkinen (1992) mainitsee tutkimusraportissaan, että ekologisesta näkökulmasta on tärkeää tietää mitä on tehty ja sanottu, joten tilanteista halutaan tietoa molempien osapuolien näkökulmasta (Siekkinen 1992, 66).

4 EKOKULTTUURINEN JA EKOLOGINEN TEORIA LAPSEN ARJEN TUTKIMISESSA

Määtän (ks. Määttä 2001) ja Tauriaisen (ks. Tauriainen 1994) Suomeen tuoma ekokulttuurinen teoria muodostaa tämän tutkimuksen perheiden näkökulmaa korostavan taustan. Määtän (2001) mukaan Urien Bronfenbrennerin ekologisen teorian herättämän kritiikin pohjalta kehitettiin 1980-luvulla Los Angelesin yliopistossa vammaisten lasten perheiden arjen parempaan hallintaan tähtäävä ekokulttuurinen ajattelutapa. Teoria lähtee oletuksesta, että ekologiset vaikutukset välittyvät kunkin perheen päivittäisiin rutiineihin. Lapsen hyvinvointi ja kehitys rakentuvat päivittäisestä toiminnasta sekä kotona että muissa ympäristöissä. Perheet nähdään omaa elämäänsä ja ulkoisia olosuhteita aktiivisesti muokkaavina subjekteina. (Määttä 2001, 78-79.)

Siekkinen (1992) esittää, että Bronfenbrennerin ekologinen teoria lapsen kehityksestä mahdollistaa yksittäisen lapsen arjen tarkan havainnoinnin molaariaktiiviteettien eli toimintojen avulla ja toisaalta liittyy lapsen arkeen taustalla vaikuttavat yhteiskunnan instituutiot. Yksilöiden omat käsitykset ja havainnot eri tilanteista ovat ratkaisevia tutkittaessa ihmisen kehitystä ekologisesta näkökulmasta. Molaariaktiiviteeteissa ilmenevät lapsen ajatukset, kokemukset ja elämykset. Toiminnassa hyödynnetään myös erilaisia tavaroita ja materiaaleja sekä yleensä siinä on mukana muita lapsia tai aikuisia. (Siekkinen 1992, 65.)

Bronfenbrennerin (1979) ajattelun lähtökohta on, että lapsi ei ole tyhjä taulu vaan dynaaminen kokonaisuus, joka osallistuu myös itse aktiivisesti ympäristönsä rakentamiseen vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Lapsen lähiympäristön lisäksi kehitykseen vaikuttavat muut hänen elämäänsä suoraan tai epäsuorasti liittyvät ulkopuoliset systeemit, joita ovat mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemit. Nämä järjestelmät voidaan kuvailla sisäkkäin järjestyneiksi rakenteiksi, jotka ovat yhteydessä toisiinsa. (Bronfenbrenner 1979, 21-22.)

4.1 Ekologisten systeemien tasot ja molaariaktiiviteetit

Bronfenbrennerin ekologisessa teoriassa mikrosysteemi muodostuu yksilön elämässä ensisijaisesti vaikuttavista ihmisistä ja paikoista, joissa on mahdollisuus kasvokkain kohtaamiseen. Tällaisia mikrosysteemejä ovat esimerkiksi koti, päivähoito- ja leikkipaikat. **Mikrosysteemin** perusrakenne koostuu näissä eri konteksteissa tapahtuvista toiminnoista, rooleista ja toimijoiden välisistä suhteista. Bronfenbrennerin (1979) mukaan ihmissuhteiden perusyksikkö on kahden yksilön suhde (dyad), joka liittyy yksilöt yhteisön dynaamiseen sosiaaliseen systeemiin. Aluksi lapsi viettää paljon aikaa yhden ainoan ihmisen kanssa kerrallaan, mutta hyvin pian hän alkaa huomioida kahta tai useampaa ihmistä yhtä aikaa. Perussysteemiä laajemmat ihmissuhdeverkostot ovat ratkaisevan tärkeitä turvaamaan perussuhteen toimivuuden. Jos tällaiset turvaavat tekijät kuten aviopuoliso, sukulaiset, ystävät ja naapurit puuttuvat tai toimivat huonosti, on uhkana lapsen systeemistä riippuvaisen kehitysprosessin vaarantuminen. Elinpiirin laajenemisen myötä lisääntyy lapsen kyky osallistumisen lisäksi myös muuntaa ja lisätä olemassa olevia rakenteita ja niiden sisältöä. (Bronfenbrenner 1979, 5 ja 47.)

Mesosysteemi on mikrosysteeminen systeemi, joka ilmenee niissä ympäristössä, joissa yksilö toimii tai kun hän siirtyy uuteen ympäristöön. Mesosysteemi käsittää yhteydet ja prosessit, jotka toimivat kahden tai useamman sellaisen ympäristön välillä joihin kehittyvä yksilö osallistuu. Välittömien ympäristöjen lisäksi yksilön kehitykseen vaikuttavat tekijät, joita ekologisessa teoriassa kutsutaan **eksosysteemiksi**.

Eksosysteemi koostuu tekijöistä, joiden toiminnassa yksilö ei ole välittömästi mukana, mutta jotka vaikuttavat välillisesti yksilön lähiympäristöön. Esimerkiksi vanhempien työ vaikuttaa lapsen hyvinvointiin välillisesti. Olennaista kehityksen kannalta on se miten yksilö kokee nämä lähiympäristöjen ominaisuudet ja tapahtumat. (Bronfenbrenner 1979, 25.)

Laajin kehä Bronfenbrennerin ekologisessa teoriassa on **makrosysteemi**. Tällä tasolla tarkastellaan, mitä yhdenmukaisuuksia mikro-, meso- ja eksosysteemien muodoissa ja sisällöissä ilmenee tai voisi ilmetä alakulttuurien tai valtakulttuurin tasolla. (Bronfenbrenner 1979, 26.) Siekkisen (1992, 33) mukaan makrosysteemiin voidaan sisällyttää mm. päivähoitoa ohjaavat julkilausumat ja ei-julkilausutut tavoitteet.

Ekologisessa teoriassa **molaariaktiviteetit** ovat yksilön kehityksen kannalta tärkeitä toimintoja. Molaariaktiviteetit ovat luonteeltaan pitkäkestoisia ja kehittyvälle yksilölle merkityksellisiä toimintoja, joissa hän myös ilmentää oman kehityksensä sen hetkisen vaiheen. Yksilö voi tuottaa toimintoja itsekseen, mutta useimmat molaariaktiviteetit ovat luonteeltaan sellaisia, että ne kietoutuvat vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa. Molaariaktiviteettien yhteydessä voidaan puhua myös lapsen ”mentaalisen elämän ekologiasta.” Jos lapsi esimerkiksi puhuu tietyssä tilanteessa jostakin toisessa yhteydessä kokemastaan asiasta, se tarkoittaa sitä, että hän kykenee luomaan mentaalista mesosysteemiä. Media tuo tyypillisesti nykyajan lasten elämään asioista, joita he sitten ilmentävät leikeissään ja omissa jokapäiväisissä toimintaympäristöissään. (Bronfenbrenner 1979, 6 ja 45-47.)

Bronfenbrennerin (1979) mukaan lapsen kehitykseen vaikuttaa merkittävästi lapsen maailmassa olevien eri tahojen kuten kodin, koulun ja vanhempien työpaikan keskinäinen vuorovaikutus. Erityisesti tämän yhteistoiminnan merkitys korostuu silloin, kun lapsi siirtyy johonkin uuteen systeemiin, esimerkiksi aloittaa koulun. Keskeistä on, meneekö lapsi sinne yksin, ystävän vai aikuisen kanssa sekä miten perhettä on informoitu asiasta ja missä vaiheessa. Koko elämän ajan tapahtuvia muutoksia Bronfenbrenner nimittää ekologisiksi muutoksiksi tai siirtymiksi (ecological transitions – shifts). Tällaisia muutoksia ovat mm. sisaruksen syntymä ja esikoulun tai koulun aloittaminen. Kaikki siirtymät vaikuttavat sekä siirtyvään yksilöön että muihin hänen

läheisiinsä, koska siirtymässä tapahtuu aina myös roolimutoksia kaikissa systeemin jäsenissä. (Bronfenbrenner 1979, 6.)

Määttä (1999) käyttää siirtymästä ekokulttuurisen teorian mukaan termiä akkommodoituminen (sopeutuminen), joka tapahtuu perhe-elämän muutostilanteissa. Perheen arkea joudutaan organisoimaan uudelleen esimerkiksi silloin, kun äiti lähtee töihin ja lapsi aloittaa päivähoidon. Jokaisen perheen oma perhekulttuuri ohjaa päivittäisten rutiinien muutosta. Tämä perheteemojen kokonaisuus säätelee, mihin muutoksiin perhe on valmis arkielämässään. Päivähoidon ja vanhempien välisen yhteistyön kannalta on tärkeää ymmärtää perheiden kulttuureja - mitä vanhemmat ajattelevat, tuntevat ja miksi he toimivat tietyllä tavalla. Vanhempien uskomukset perheen ja lapsen parhaasta ovat yhteistyön kannalta merkityksellisiä ja perheelle tosia, riippumatta siitä mitä mieltä ammattilaiset ovat asiasta. (Määttä 2001, 81-82.)

4.2 Perheet, työelämä ja päivähoito ekokulttuurisena systeeminä

Yhteisön sosiaalisena perusyksikkönä perhe ja lapset ovat automaattisesti suurempien yhteiskunnallisten kehitysprosessien vaikutuspiirissä. Yhteiskunnassa kunakin aikana vallitseva sosiaali-, koulutus- ja työllisyyspolitiikka heijastuvat jokaisen lapsiperheen elämän vaihtoehtoihin ja valintoihin.

Lapsen näkökulmasta katsottuna vanhemmilla tulisi olla myös todellisia vaihtoehtoja tehdä säännöllistä työaikaa, vaikka se onkin markkinavoimien vallitessa mahdottoman tuntuinen toive. Nummenmaa (1978, 70) pohti tutkimuksessaan yhteiskunnallisia ratkaisuja vähentää lasten ilt- ja yöhoidon tarvetta mm. siten, että pienten lasten vanhemmille taattaisiin etuoikeus päivätyöhön tai riittävällä hoitotuilla taattaisiin kaikkien lasten päivähoito normaalien päivähoitopalvelujen puitteissa.

Tämän päivän perhe- ja sosiaalipolitiikan näkökulmasta Salmi (2004) laajentaa ja kaataa raja-aitoja eri huolenpitoa tarvitsevien ryhmien välillä. Salmi toteaa, että Suomessa

päivähoito on järjestetty kansainvälisesti verrattaessa varsin hyvin, mutta tätä mallia olisi syytä laajentaa siten, että perheiden hoivatarpeet nähtäisiin kokonaisvaltaisemmin. Perhepolitiikan tulisi laajentua kattamaan perhe-elämän pikkulapsivaiheen lisäksi muut työn ja perheen yhdistämisen tilanteet kuten koululaisten, vanhusten ja jostakin muusta syystä vajaakuntoisten perheen jäsenten huolehtimisen. (Salmi 2004c, 3-4.)

Bardy (1994) kuvaa teollistuneessa yhteiskunnassa vallitsevaa perheiden ja yhteiskunnan instituutioiden välistä suhdetta jaetuksi vanhemmuudeksi, koska lapset hoidetaan yhä useammin kodin ulkopuolella vanhempien työssäkäymisen vuoksi. Taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamiseen osallistuvat tavallaan myös lapset, koska he ovat riippuvaisia vanhempiensa valinnoista. Bardyn mukaan onkin tärkeää tiedostaa, mikä on lasten rooli ja asema jaetun vanhemmuuden vuorovaikutuksessa sekä materiaalisten ja henkisten voimavarojen jakautumisessa. (Bardy 1994, 310-311.)

Ympäri vuorokautista hoitoa tarvitsevien lasten vanhemmat ovat herkästi yhteiskunnan normiajattelun ulkopuolella. Heillä on erilainen lähtökohta arjen toimintojen pyörittämiseen kuin säännöllistä päivätyötä tekevilla perheillä. Jaetun vanhemmuuden toteuttaminen yhteistyössä päivähoidon kanssa vaatii ehkä enemmän tietoisia valintoja ja päätöksiä.

Tauriainen (1994) toteaa, että ekokulttuurisen teorian mukaan perheen arkea ohjaavia teemoja ovat mm. tyydyttävän urakehityksen tarjoaminen vanhemmille sekä luonnollisen ja hyvän lapsuuden tarjoaminen. Perheen teemat vaikuttavat siihen miten taloudellinen selviytyminen, työssä käyminen, harrastukset ja kanssakäyminen lähiympäristön kanssa järjestetään. Perheen toiminnan taustalla vaikuttavat toisaalta etäiset, yhteiskunnan tarjoamat voimavarat (kansantalous, poliittiset tekijät, lainsäädäntö, yhteiskunnalliset järjestelmät jne.) ja toisaalta perheeseen läheisesti liittyvät voimavarat (perheen talous, sosiaaliset suhteet, arvot, uskomukset, perheenjäsenten ominaisuudet jne.). Kummankin tason osa-alueet voivat toimia perheen arjessa joko rajoittavina tai voimia antavina. (Tauriainen 1994, 16-17.) Vastaavasti Nummenmaa (1978) toteaa, että perhe muodostaa lapselle välittävän linkin yhteiskuntaan, ja tässä linkissä vanhempien työ ja työajat ovat merkityksellisiä lapsen päivittäisen elämän muotoutumisen kannalta (Nummenmaa (1978, 35).

Kivimäen ym. (2003) mukaan työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen on periaatteessa osa yksilöiden elämänpoliittisia valintoja ja perheiden sisäisiä ratkaisuja, mutta toisaalta se on myös keskeinen yhteiskunnallinen kysymys. Yhteiskunta luo mahdollisuudet, joiden puitteissa yksittäinen kansalainen voi tehdä valintansa. Kokonaiskuvan saaminen edellyttää tietoa perheiden todellisista kokemuksista ja valinnanmahdollisuuksista. Eräät tärkeimmistä tekijöistä ovat yhteiskunnan tarjoamat perhepoliittiset tuet ja päivähoito. (Kivimäki & Otonkorpi-Lehtoranta 2003, 12-16; ks. myös Kinnunen & Mauno 2002, 99-118).

Bronfenbrenner (1979) tarkastelee työtä ja vanhemmuutta eri ekologisten systeemien vaikutuskentässä. Hän toteaa, että ensisijaisesti vanhempien kykyyn suoriutua lasten kasvatuksesta vaikuttavat heidän käsityksensä lapsestaan ja omista kasvattajan kyvyistään. Tähän perusnäkemykseen vaikuttavat joko vahvistavasti tai heikentävästi vanhempien työn joustavuus, lapsen hoitojärjestelyjen tarkoituksenmukaisuus, mahdollisuus turvautua ystävien ja naapureiden apuun isoimmissa tai pienissä ongelmissa sekä se millaisia ovat terveys- ja sosiaalipalvelut laadultaan ja onko asuinympäristö turvallinen. (Bronfenbrenner 1979, 7.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimukseni tavoitteena oli luoda kokonaiskuva ympärivuorokautisen päiväkodin arjesta vanhempien, lapsen ja työntekijöiden näkökulmasta. Halusin pitää lapsen tutkimuksen fokuksessa, joten aloin hahmottaa tämän hoitomuodon kokonaiskuvaa seuraamalla systemaattisesti aina yhden lapsen polkua päiväkotiin ja sitä minkälainen todellisuus eri lähteistä muodostui hänen ympärilleen.

Tutkimustehtävät nousivat ympärivuorokautisen päivähoidon arjen toiminnasta, joka monimuotoisuudessaan toi yllättäviä haasteita työhöni. Olen toiminut kiertävänä erityislastentarhanopettajana kaksikymmentä vuotta, mutta omaksumani työrutiinit eivät toimineet ympäri vuorokauden toimivissa päiväkodeissa samalla tavalla kuin päivisin auki olevissa yksiköissä. Vaihtuvat työvuorot ja lapsiryhmät aiheuttavat sen, että yhteisön ulkopuolelta tulevan on vaikea hahmottaa päiväkodin henkilöstön määrää, hoidettavien lasten joukkoa ja vuorohoidon lainalaisuuksia useammankaan käyntikerran jälkeen. Ympärivuorokautisessa päiväkodissa tapaa jatkuvasti ”uusia” lapsia ja aikuisia tai oletettu henkilö ei olekaan paikalla. Aikuinen ymmärtää järjestelmän vähitellen, mutta aloin pohtia, miten lapset kokevat vaihtuvat hoitajat, hoitajaksot ja mitä he pitävät hoidossa tärkeinä asioina? Kuinka vapaaehtoisesti pienten lasten vanhemmat ovat valinneet vuorotyön ja miten he arvioivat ympärivuorokautista päivähoidoa? Kuinka ympärivuorokautisessa päiväkodissa työskentelevä henkilökunta kokee työnsä?

Tutkimuksen taustalla olevan ekologisen teorian lähtökohtana on lapsen ja äidin ensisijainen suhde (dyad), joka laajenee perheiden elämäntilanteiden mukaan ekologisten siirtymien (ecological transition-shifts) kautta uusiksi mikrosysteemeiksi ja näiden järjestelmien välisiksi mesosysteemeiksi. Lapsen arjen lähisysteemeihin vaikuttavat laajemmat yhteiskunnalliset ekso- ja makrosysteemit. Ekologista teoriaa täydentävän ekokulttuurisen ajattelun mukaan perheen valinnat ovat vanhempien ja päivähoidon välisen yhteistyön lähtökohta. Tämän yhteistyön laatu luo puolestaan viitekehyksen, jonka puitteissa lapsella on mahdollisuus tuoda esiin itseään, ajatuksiaan ja tunteitaan.

Tutkimuksen kolme päätehtävää tutkimuskysymyksineen muodostuivat edellä mainitsemistani teorioista ja kolmitahoisesta tutkimusnäkökulmasta.

1. Miten vanhemmat kokevat vuorotyön?

- Miten pakollinen tai vapaaehtoinen valinta vuorotyö on vanhemmille (ekosysteemi ja taustalla vaikuttava makrosysteemi) ?
- Miten päivähoidon aloittaminen ympärivuorokautisessa päiväkodissa sujui? (ecological transition - shifts, mikrosysteemi)
- Miten vanhemmat ja henkilökunta arvioivat keskinäistä yhteistyötään? (mikrosysteemi ja mesosysteemi)

2. Miten lapsi kokee ympärivuorokautisen päivähoidon?

- Mitkä asiat lapsi kokee tärkeinä (ecological transition – shifts, mikrosysteemit)
- Mitä toimintoja lapsi pitää tärkeinä (molaariaktiviteetit)

3. Miten henkilökunta arvioi omaa työtään ympärivuorokautisessa päiväkodissa?

- Mitä henkilökunta havaitsee lapsen arjesta (molaariaktiviteetit)
- Mitä henkilökunta pitää tärkeänä työssään (ekso-, meso- ja mikrosysteemit)

4. Omaksi tutkimuskysymykseksi muodostui kehittämäni päiväkirjamenetelmä.

Miten päiväkirja toimii alle kouluikäisten lasten tutkimusmenetelmänä?

6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA AINEISTON ANALYYSI

Tämä tutkimus on laadullinen tapaustutkimus, jossa myös hyödynnetään joitakin tyypillisesti määrällisessä tutkimuksessa käytettyjä menetelmiä. Nämä osiot ovat kuitenkin lähinnä tukea antavassa roolissa. Borg ja Gall (1989, 381) esittävät, että on tutkimuksia, joissa painopiste on laadullisessa tutkimuksessa ja määrälliset menetelmät ovat tutkimusta tukevassa roolissa. Myös Patton (2002) toteaa, että laadullinen tutkimus sisältää yleisesti useita metodeja ja aineisto sisältää tyypillisesti sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista materiaalia (Patton 2002, 5).

Tutkimusfilosofisesta näkökulmasta tämä tutkimus voidaan sijoittaa konstruktivistiseen tapaan tulkita todellisuutta. Tuomen ja Sarajärven (2004) mukaan konstruktivistinen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että sosiaalinen todellisuus nähdään ihmismielestä riippuvaisena, se muodostuu merkityksistä, tulkinnoista ja muista ihmismielen rakennelmista. Tällä perusteella sosiaalinen todellisuus on ihmistieteellinen tutkimuskohde ja myös laadullisen tutkimuksen kohde. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 64.)

Metsämuuronen (2003) toteaa, että konstruktivismissa todellisuus nähdään suhteellisena, koska jokaisella yksilöllä on oma tapa tulkita todellisuutta. Osa todellisuudesta voi olla kuitenkin kaikille yhteistä. Aineiston analyysi perustuu tulkintaan eli hermeneutiikkaan. (Metsämuuronen 2003, 165.) Hermeneutiikka ei Ödmanin (1988, 63) mukaan muodosta yhtenäistä ajatusmaailmaa ja hän mainitsee omana tulkintanaan empiirisesti orientoituneen hermeneutiikan koulukunnan, joka tutkii ihmisiä sosiaalisessa kontekstissa. Tässä tutkimuksessa ympärivuorokautisen

päivähoidon todellisuus on sidoksissa koko ajan muuttuvaan todellisuuteen, jota tarkasteltiin ekokulttuurisen ja ekologisen teorian valossa. Eskolan (2001, 81) mukaan teoria auttaa tutkimuksen tekemistä ja ohjaa aineiston hankintaa. Myös Kaplan (1988) toteaa, että teorian tavoitteena ei ole luoda kuvaa maailmasta vaan olla kartta, joka ohjaa päätöksiä kuinka tehdä tutkimusta. Teoria herättää kysymyksiä, jotka yhtä paljon kuin vastauksia ja itse vastaukset ovat enemmänkin toimintaohjeita kuin oletuksen vahvistajia. (Kaplan (1988, 92.)

6.1. Laadullinen tapaustutkimus arjen tutkimisen strategiana

Pattonin (2002, 55) mukaan laadullisen tapaustutkimuksen tavoitteena on kuvailla esimerkiksi jotain yksilöä, yhteisöä, organisaatioita tai tapahtumaa syvällisesti, tarkasti, kokonaisvaltaisesti ja kontekstissa. Vastaavasti Borg ja Gall (1989, 408) toteavat, että tapaustutkimus on hyvä menetelmä, kun halutaan kuvailla uutta ilmiötä ja oppia ymmärtämään tutkittavaa asiaa. Tiedonhankinnan strategiaksi oli luonnollista valita tapaustutkimus, koska tavoitteena oli saada syvällistä tietoa ja ymmärtää paremmin ympäri vuorokautisessa päivähoidossa olevien lasten sekä perheiden ja päivähoidon henkilöstön arkea.

Laadullisen tutkimuksen metodin valinnan taustalla on Kiviniemen (2001) mukaan se, että tutkija pyrkii pääsemään mahdollisimman lähelle tutkittavaa kohdetta sekä tavoittamaan aidosti tutkittavien näkökulma aiheesta. Tyypillisiä laadullisen tutkimuksen aineiston keräämisen menetelmiä ovat haastattelu ja havainnointi, mutta myös päiväkirjat ja muu arkipäivässä syntynyt materiaali. (Kiviniemi 2001, 68.) Pattonin (2003) mukaan laadullisen tutkimuksen aineistoa voidaan kerätä syvähaastatteluilla, avoimilla haastatteluilla, suoralla havainnoimisella ja kirjallisten dokumenttien avulla (Patton 2003, 4).

Salmi (2004) toteaa, että arkielämää tutkittaessa tutkimuksen tekemisen tapa ja näkökulma ovat tärkeitä, jotta saadaan esiin arkielämän kokemusmaailma (Salmi 2004a,

22). Tämän tutkimuksen kohde - ympärivuorokautisen päivähoidon arki - elää omaa epäsäännöllistä rytmiään, joten oli perusteltua valita ilman tiiviitä aikatauluja toimivat ja kirjalliseen ilmaisuun perustuvat tutkimusmenetelmät, joita olivat osittain strukturoidut kyselylomakkeet ja päiväkirjat

Tutkimusotteen määrittelyn taustalla on tutkimuksen kohde ja se, mitä tietoa halutaan. Tätä tutkimusta on vaikea sijoittaa yhden tutkimusotteen sisään, koska aineisto koostuu teksteistä, jotka kuvailevat tilannekohtaista toimintaa ja toisaalta informanttien ajatuksia ja tunteita jo tapahtuneesta. Tuomi ja Sarajärvi (2004) esittävät Milesin ja Hubermanin (1994) kaavion mukaan, että tekstin ja toiminnan merkityksiä tutkittaessa haetaan yhtäläisyyksiä tai erityisyyksiä joko etsimällä teemoja fenomenologisen metodin avulla tai hermeneuttisesti tulkitsemalla. Fenomenologisessa tutkimuksessa ilmiötä kuvaillaan ja tulkitaan. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 49-50 ja 65.) Narratiivisessa tutkimuksessa yleisen totuuden sijasta halutaan useimmiten kuvata tarkasti jonkin elämän yksittäinen tilanne tai ehkä juuri keskittyä ihmisen elämän ennustamattomiin tapahtumiin. (Ruoppila ym.1999, 144-145). Tässä tutkimuksessa on piirteitä myös narratiivisesta tutkimuksesta, koska päiväkirja metodina tuottaa kerronnallista materiaalia.

6.2 Päiväkirja tutkimusmenetelmänä

Päiväkirja on tutkimusmenetelmä, jossa tutkittavat kirjaavat tietyn ajanjakson (esimerkiksi kaksi viikkoa) arjen tilanteita, toimintoja tmv. strukturoidusti tai vapaasti. Stenousen (1988) mukana päiväkirjat ovat kuuluneet perinteisesti ihmis- ja sosiaalitieteissä valmiiden dokumenttien joukkoon samoin kuin työjärjestykset, valokuvat, esitteet, kirjeet jne. Erilaiset kirjalliset dokumentit voivat olla kuitenkin myös tutkijan toimeksiannosta pidettyjä. (Stenhouse 1988, 51.) Tämän tutkimuksen päiväkirja-aineisto kerättiin tutkijan toimeksiannosta ja päiväkirjoissa oli kirjoittamista auttavia ja suuntaavia kysymyksiä.

Papp (2004) esittää, että päiväkirja on erityisen sopiva menetelmä silloin, kun tutkimuskohteena on rakenteeltaan monitasoisen ilmiön jäsentäminen. Viime vuosina erilaisia päiväkirjametodeja on käytetty yleisesti silloin, kun on haluttu saada yksityiskohtaista tietoa perheistä ja vuorovaikutussuhteista sekä sosiaalisen ja psykologisen hyvinvoinnin yhteyksistä. Päiväkirja on menetelmänä joustava, koska tutkija voi arvioida informantin tämän hetken ajatuksia, kontekstia ja mielialoja sekä jokapäiväisessä elämässä että saada tietoja satunnaisina aikoina. Päiväkirjatutkimuksessa voidaan pyytää myös kuvausta tietyn tapahtuman seurannasta kokonaisuudessaan tai havaintoja tietyistä jaksoista. (Papp 2004, 120.)

Perhepsykologisessa tutkimuksessa monimuotoista informaatiota on haettu päiväkirjamenetelmillä. Tutkimuskohteena on ollut ihmisten tavallinen arki ja siinä tapahtuvat tunteiden siirrot, stressi sekä perhe-elämän syklit. Päiväkirjoja on käytetty siten, että vastaajat ovat kirjanneet kokemuksensa useasti päivässä (Experience Sampling Method) tai vain kerran päivässä (daily diary approach). Päiväkirjatutkimus on havaittu menetelmänä ajallisesti nopeaksi ja intensiiviseksi. Sen avulla saadaan monipuolinen kuva perheestä sen eri jäsenten kokemusten kautta. Menetelmä soveltuu paremmin pienille kuin suurille otoksille, koska siinä voidaan käsitellä rajallista muuttujien määrää. (Rönkä, Kinnunen & Sallinen 2004, 236-238.) Tässä tapaustutkimuksessa päiväkirja tutkimusmenetelmänä keräsi tietoa joustavasti ja välitti hyvin informanttien tilannekohtaisia kokemuksia ja tunteita.

Jamesin ja Proutin (1997) mukaan lapsuuden historian tutkimuksessa päiväkirjoja on käytetty täydentämään kuvaa lapsuuden eri historiallisista vaiheista. He mainitsevat esimerkkinä Pollockin (1983), joka analysoi 500 brittiläistä ja amerikkalaista päiväkirjaa ja huomasi, että päiväkirjat olivat jääneet lapsuuden tutkimuksessa autenttisina dokumentteina liian vähälle huomiolle ja niitä oli käytetty valikoiden. (James & Prout 1997, 52-53, ks. myös Häggman 1996, 57.)

Pienten lasten arjen tutkimisessa päiväkirja ei ole vielä käytetty kovin yleisesti. Martti Siekkinen teki Suomessa 1988-1989 päiväkirjametodilla tutkimuksen, joka kohdistui neljä-viisivuotiaisiin lapsiin ja heidän vanhempiansa sekä muihin lasten kasvattajiin. Tutkimus oli osa kansainvälistä IEA Preprimary Study projektia, jossa tutkittiin leikki-

ikäisten lasten päivittäisiä sosialisatioympäristöjä ja toimintoja sekä sitä, miten perheet organisoivat nämä lasten päivittäiset sosialisatioympäristöt. (Siekkinen 1992, 9.) Siekkisen raportoimassa tutkimuksessa päiväkirjaa pidettiin jokaisen lapsen kohdalla yhden hoitopäivän ajan. Vanhemmat ja hoitajat merkitsivät valmiiseen päiväkirjapohjaan lapsen toiminnot eri aikoina. Päiväkirjan kategorioiden pohjana olivat Bronfenbrennerin molaariyksiköt. (Siekkinen 1992, 81-86.)

Schwebel ym. (2002) raportoi kahdesta amerikkalaisesta päiväkirjatutkimuksesta, joissa toisessa 6-vuotiaiden ja toisessa 6-8-vuotiaiden lasten vanhemmat pitivät päiväkirjaa lasten tapaturmista. Tutkijoiden mukaan päiväkirja menetelmänä osoittautui onnistuneeksi ratkaisuksi, koska sen avulla saatiin luotua kokonaiskuva olosuhteista ja henkilöistä, jotka olivat paikalla tapaturman sattuessa. (Schwebel ym. 2002, 301-319.)

Lasten ollessa päiväkirjatutkimuksen informanteina on Tuomen ja Sarajärven (2004, 86) mukaan huomioitava tiedonantajan ikä ja kirjalliset kyvyt. Tässä tutkimuksessa mukana olleet lapset eivät osanneet itse kirjoittaa, joten he täyttivät reissuviikkoa yhdessä läsnäolevan aikuisen kanssa. Aikuisia ohjeistettiin juttelemaan rauhasa lasten kanssa, jotta tilanne olisi heille mahdollisimman turvallinen ja toivottiin, että päiväkirjan kirjoittaminen tapahtuisi ajallisesti mahdollisimman lähellä päivän tapahtumia.

Yleisenä päiväkirjametodin käytössä huomioitavana seikkana Patel ja Davidson (1994) mainitsevat ajan eli kuinka kauan ja millä intensiteetillä päiväkirjaa pidetään. Päiväkirjan kirjoittamisaikaa ja rytmiä määriteltäessä on tutkijan huomioitava toisaalta informanttien jaksavuus tuottaa aineistoa ja toisaalta on varmistettava riittävä edustavuus. (Patel & Davidson 1994, 57-58.) Tässä tutkimuksessa päiväkirjoja pidettiin 14 päivän ajan ja tutkimuksessa mukana olleet valitsivat itse sopivat päivät työ- ja hoitoaikojen mukaan.

6.2.1 Lasten reissuvihko

Tätä tutkimusta varten suunniteltu lapsen reissuvihko sisälsi taustatieto-osion sekä päivittäistä arkea ja hyvinvointia koskevia kysymyksiä, jotka toistuivat samanlaisina joka päivä tutkimusjakson ajan (liite 1). Reissuvihko kulki lapsen mukana siten, että vanhemmat täyttivät kotona ja henkilökunta päiväkodissa yhdessä lapsen kanssa omat osansa reissuvihkosta. Lapset saivat halutessaan piirtää päiväkirjaan.

Vanhemmat kirjasivat reissuvihkoon ensimmäisenä päivänä lapsen iän, päivämäärän, hoitoajan ja syy siihen, jos lapsi ei ollut hoidossa. Muina päivinä kysyttiin samat taustatiedot lukuun ottamatta ikää. Vanhemmat arvioivat päivittäin miten lapsen hoitoon lähteminen sujui. Arviointi suoritettiin Likertin asteikolla erittäin huonosti (1) – erittäin hyvin (5). Lisäksi oli mahdollisuus sanallisesti perustella, mihin kyseinen arvio perustui. Päivähoidon jälkeen vanhemmat arvioivat lapsen kotiin lähtemistä päiväkodista samalla tavalla kuin päiväkotiin lähtemistä kotoa. Lisäksi vanhemmat kirjasivat, mitä lapsi kertoi hoidosta.

Päiväkodissa lastentarhanopettaja/lastenhoitaja kysyi lapselta, miltä päiväkotiin tulo oli hänestä tuntunut. Arviointiskaala oli 1 – 3 (1 = kurjaa ja 3 = mukavaa), koska oletin, että lapsen on helpompi valita vähäisemmistä vaihtoehdoista. Lisäksi henkilökunnan edustaja kirjoitti reissuvihkoon, mitä hän oli jutellut päivän aikana lapsen kanssa.

Groverin (2004) mukaan Thomas ja O`Kane (2000) ovat todenneet, että lapsilähtöisessä tutkimuksessa on tärkeää häivyttää aikuisen näkökulmaa ja sen sijaan auttaa lapsia kommunikoimaan vapaasti ja heidän omalla tavallaan. Lasten tapa kommunikoida verrattuna aikuisiin on usein tunnepitoisempi ja vähemmän jäsenneily, mutta se kertoo heidän aidoista kokemuksistaan ja tunnelmistaan. (Grover 2004, 90-91.) Patel ja Davidson (1994, 58) toteavat puolestaan, että tutkijan on harkittava, miten tarkkoja ohjeita hän antaa päiväkirjojen pitäjille.

Tässä tutkimuksessa lasten oman arvioinnin ja päiväkirjan täyttämisen helpottamiseksi oli sekä vanhempien että henkilökunnan tutkimusmateriaalipaketeissa kuvakortit. (ks. liite 2). Lisäksi aikuisia ohjeistettiin kuuntelemaan lasten puheita ja kertomuksia

saduttamistekniikan (ks. Karlsson 2000) periaatteiden mukaan, jotta kirjaamistilanteesta ei tulisi pelkkää haastattelua. Saduttaminen on päiväkodeissa tuttu menetelmä, joten henkilökunta osasi opastaa vanhempia. Saduttamisesta oli lisäksi lyhyt ohje tutkimukseen liittyvissä käytännön ohjeissa (liite 3).

6.2.2 Henkilökunnan päiväkirja

Myös henkilökunnan päiväkirja suunniteltiin tutkimusta varten (liite 4). Jokaisen päivän aluksi kirjattiin taustatietoina päiväys, työaika, lapsen hoitoaika, lapsiryhmän koko ja samassa työvuorossa olleiden aikuisten lukumäärä. Seuraavaksi työntekijä kirjasi, miten työvuoro oli sujunut, mitä hänen ja lapsen arjessa oli tapahtunut ja millaista vuorovaikutusta oli ollut vanhempien kanssa. Lisäksi pyydettiin arviota siitä, millä mielellä henkilö on työpäivän jälkeen. Arvio tehtiin Likertin asteikolla erittäin huonolla mielellä (1) - erittäin hyvällä mielellä (5) ja arvion ohessa oli tilaa myös sanalliselle perustelulle. Viimeiseksi työntekijä sai halutessaan kirjoittaa muita työhön liittyviä pohdintoja. Kysymykset siis toistuivat joka päivä tutkimusajanjakson ajan.

6.3 Kyselylomakkeet

Päiväkirjojen lisäksi tietoa kerättiin kyselylomakkeilla sekä tutkimukseen osallistuvilta vanhemmalta että päiväkodin työntekijältä (liitteet 5 ja 6). Borgin ja Gallin mukaan kerättävän tiedon laatu määrittelee, rakentuuko kyselylomake suljetuista vai avoimista kysymyksistä. Avoimet kysymykset mahdollistavat sen, että vastaajat voivat vapaasti kirjoittaa omia mielipiteitään kysytystä asiasta. (Borg & Gall 1989, 428.) Suurin osa tämän tutkimuksen kysymyksistä oli puolistrukturoituja ja avoimia. Lomakkeissa oli myös kysymyksiä, joihin pyydettiin vastaajien mielipidettä tai arviota Likertin asteikon skaalalla esimerkiksi erittäin hyvä (5) – erittäin huono (1). Näidenkin kysymysten jälkeen pyydettiin sanallinen perustelu. Borg ja Gall (1989, 432) toteavat, että Likertin asteikkoa käytetään tyypillisesti silloin, kun halutaan selvittää ihmisten mielipiteitä.

6.4 Tutkimuskohde

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää löytää luotettavia informanteja, jotka osaavat tuoda tutkittavan ilmiön esiin. (Ruoppila ym. 1999, 137). Päivähoidossa vanhemmat ja lapset sekä henkilökunta muodostavat ekologisten systeemien verkoston ja he kaikki tuovat omasta näkökulmastaan asiantuntijuutta yhteiseen foorumiin. Tiedonhankinnan kannalta oli keskeistä hyödyntää lapsen elämään läheisesti liittyviä aikuisia tutkimuksen avustajina.

Tutkimukseen osallistui kaksi ympärivuorokautista päiväkotia, joista toinen sijaitsee Uudellamaalla ja toinen Pirkanmaalla. Uusmaalaisessa päiväkodissa on neljä ryhmää ja yhteensä 80 hoitopaikkaa. Kaksi ryhmää on auki klo 6.30 – 17.00, yksi ryhmä tarjoaa hoitoa maanantaista perjantaihin klo 6.30 – 22.00 ja yksi ryhmä on auki ympärivuorokauden viikon jokaisena päivänä. Pirkanmaalaisessa päiväkodissa on 65 hoitopaikkaa ja kaikki lapset ovat ympärivuorokautisessa hoidossa vanhempien vuorotyön takia.

Tutkimukseen ilmoittautui mukaan seitsemän päiväkodin työntekijää ja seitsemän perhettä. Yksi lapsi muutti ja yksi perhe keskeytti tutkimuksen. Henkilöstöstä yksi vaihtoi toiseen ryhmään (nro 2). Ryhmään jääneen tutkimuslapsen päiväkirjan täyttämistä jatkoi toinen työntekijä, koska juuri hänen tutkimuslapsensa oli muuttanut. Näiden vaihdosten takia on lapsen nro 2 merkinnöissä kahden työntekijän tunniste. Kaikkea palautettua aineistoa käytettiin tutkimuksessa, joten jokaisesta lapsesta kertyi jotakin tietoa. Taulukkoon 1 on koottu miten paljon ja millaista aineistoa palautui kunkin informantin kohdalta.

TAULUKKO 1 Palautetun tutkimusaineiston määrä suhteutettuna maksimimäärään, joka olisi voinut palautua

Lapsen numero	Lapsen reissuvihko	Vanhempien kysely	Henkilökunnan päiväkirja	Henkilökunnan kysely	Koko materiaalin palautuminen
1.lapsi	0	0	2	1	Puuttuva tieto, perhe muutti
2.lapsi	2	1	2	1	Koko materiaali palautui
3.lapsi	2	1	2	1	Koko materiaali palautui
4.lapsi	2	1	2	1	Koko materiaali palautui
5.lapsi	0	0	1	1	Puuttuva tieto, perhe keskeytti tutkimuksen
6.lapsi	1	1	1	1	Puolet päiväkirjoista palautui
7.lapsi	2	1	2	1	Koko materiaali palautui
	9/14	5/7	12/14	7/7	4/7

Taulukosta 1 ilmenee, että lasten reissuvihkoja palautui yhdeksän (max 14), vanhempien kyselyjä viisi (max 7), henkilökunnan päiväkirjoja 12 (max 14) ja henkilökunnan kyselylomakkeita 7 (max 7). Kaikki materiaali palautui neljältä vastaajalta.

6.4.1 Lasten joukko

Lasten iän tai sukupuolen suhteen ei esitetty mitään ennakkotoivomuksia, koska osallistujien kiinnostuneisuus ja vapaaehtoisuus haluttiin pitää ensi sijaisena kriteerinä tutkimukseen osallistumiselle. Tutkimuksen alussa mukana olleiden seitsemän lapsen iät vaihtelivat 1.6 vuodesta seitsemään. Nuorin lapsi ja yksi viisivuotias keskeyttivät tutkimuksen joten viisi lasta, jotka olivat mukana koko tutkimuksen ajan, olivat iältään 2.3 – 7-vuotiaita. Päivähoitoon liittyvät taustatiedot saatiin vanhempien täyttämistä kyselylomakkeista, joten niitä oli käytettävissä viisi. Nämä viisi lasta olivat aloittaneet ympärivuorokautisessa hoidossa 1 – 3-vuotiaana. Kolme (3/5) lapsista oli ensimmäistä kertaa päivähoitossa ja he olivat tulleet suoraan ympärivuorokautiseen päiväkotiin. Ympärivuorokautinen päiväkoti oli hoitomuotona tuttu kolmelle (3/5) perheelle. Yksi

tutkimukseen osallistuneista lapsista ei ollut öitä päiväkodissa. Taulukossa 2 on koottuna lapsista saadut taustatiedot.

TAULUKKO 2 Lasten iät, hoidon aloittamisikä ja perheiden kokemukset päivähoidosta

Lapsi ja ikä	Minkä ikäisenä lapsi aloitti ympärivuorokautisessa päiväkodissa	Onko lapsi ensimmäistä kertaa päivähoitossa	Onko lapsi ensimmäistä kertaa ympärivuorokautisessa päiväkodissa	Onko perheellä aikaisempaa kokemusta ympärivuorokautisesta hoidosta
1. poika 1,6 v.	Puuttuva tieto	Puuttuva tieto	Puuttuva tieto	Puuttuva tieto
2. tyttö 2,3v.	1,5-vuotiaana	Kyllä	Kyllä	Ei
3. poika 4,3 v.	3-vuotiaana	Ei	Ei	Kyllä
4. poika 4,6 v.	3-vuotiaana	Kyllä	Kyllä	Ei
5. tyttö, 5 v.	Puuttuva tieto	Puuttuva tieto	Puuttuva tieto	Puuttuva tieto
6. tyttö 5,8 v.	1-vuotiaana	Kyllä	Kyllä	Kyllä
7. poika 7 v.	1,7-vuotiaana	Ei	Ei	Kyllä

6.4.2 Aikuisten joukko

Aikuisten joukko koostui viidestä vanhemmasta ja seitsemästä päiväkodin työntekijästä. Vanhempien ammattia tai perhesuhteita ei kysytty, koska tutkimuksessa haluttiin taata tutkittaville tiedon antamisen suhteen luottamuksellisuus ja anonymiteetti. Toisena perusteena oli se, että tutkimuksen tavoitteena oli pitää mahdollisimman tarkasti kiinni siitä, että lapsi pysyy tutkimuksen fokuksessa. Taustatiedot olisivat saattaneet tuoda tähän tutkimuksen tarpeettomia lisäulottuvuuksia ja tulkintoja, varsinkin kun kysymyksessä on pieni tutkimusjoukko. Aineistosta ilmeni kuitenkin, että mukana oli eri alojen ammattilaisia ja joukossa oli sekä yhden että kahden huoltajan perheitä.

Tutkimusluvista, kyselylomakkeen vastauksista ja päiväkirjamerkinnöistä ilmeni, että tutkimukseen osallistujiksi valikoitui käytännössä lasten äidit.

Päiväkotien henkilöstön työkokemukset ympärivuorokautisessa päiväkodissa vaihtelivat kahdesta kuukaudesta yhdeksään vuoteen kuuteen kuukauteen. Vastaajissa oli sekä lastenhoitajia että lastentarhanopettajia. Kolme vastaajaa on työskennellyt alle vuoden ympärivuorokautisessa päiväkodissa. Kaikilla vastaajilla oli aikaisempaa kokemusta päivisin toimivista päiväkodeista.

6.5 Tutkimuksen kulku

Päiväkotien henkilökunnan edustajat ilmoittautuivat vapaaehtoisesti mukaan tutkimukseen marraskuussa 2004 sen jälkeen, kun heille oli alustavasti esitelty tutkimusaihe ja -menetelmät. Henkilökunta kertoi tutkimushankkeesta vanhemmille ja kyseli halukkaita vanhempia tammikuussa, kun päiväkirjat ja kyselylomakkeet olivat käytettävissä. Lisäksi päiväkodissa oli ilmoitustaululla mainos tutkimukseen osallistumismahdollisuudesta (liite 7).

Viralliset tutkimusluvut paikkakuntien hallintoviranomaisilta tulivat joulukuussa 2004 ja tammikuussa 2005. Tapasin päiväkotien henkilökunnan edustajat alkuvuodesta 2005, jolloin kävimme läpi tutkimusmateriaalin ja ohjeistuksen. Kummastakin päiväkodista yksi lastentarhanopettaja lupautui tutkimuksen yhteyshenkilöksi, mutta kaikki tutkimuksessa mukana olleet saattoivat olla halutessaan suoraan yhteydessä tutkijaan. Henkilökunta opasti vanhempia päiväkirjojen täyttämässä, jakoi ja keräsi tutkimusluvut, kyselylomakkeet ja päiväkirjat, jotka palautettiin kirjekuorissa tutkijalle. Tutkimusmateriaali jaettiin pirkanmaalaiseen päiväkotiin 25.1.2005 ja uusmaalaiseen päiväkotiin 1.4.2005.

Tutkimus toteutettiin keväällä 2005. Tapasin kummankin päiväkodin henkilökuntaa kaksi kertaa tutkimusprosessin aikana. Näillä kerroilla keskustelimme tutkimuksen

käytännön kysymyksistä ja ensimmäisellä kerralla myös tarkensimme aineiston keräämismenetelmää. Olin alun perin suunnitellut, että aineisto kootaan joiltakin ”satunnaiselta” peräkkäiseltä kahden viikon jaksolta, mutta tämä menetelmä osoittautui tiedonkeruun kannalta hyvin epävarmaksi, koska ympärivuorokautisessa päivähoidossa lapsilla ja/tai työntekijöillä saattoi olla peräkkäin useita vapaapäiviä tai vuorot menivät muuten pahasti ristiin. Päätimme, että vanhemmat ja henkilökunta sopivat keskenään yhteiset tutkimuspäivät, joita kertyi yhteensä 14 hoitopäivää. Muutosta puolsi myös se, että kotona kirjatut vapaapäivien tapahtumat jäivät melko vähäisiksi.

Päiväkirjoihin perustuva tutkimusaineisto kerääntyi helmikuun ja kesäkuun välisenä aikana siten, että uusmaalaisesta päiväkodista sain viimeiset materiaalit 19.6.2005 ja Pirkanmaalta 21.6.2005.

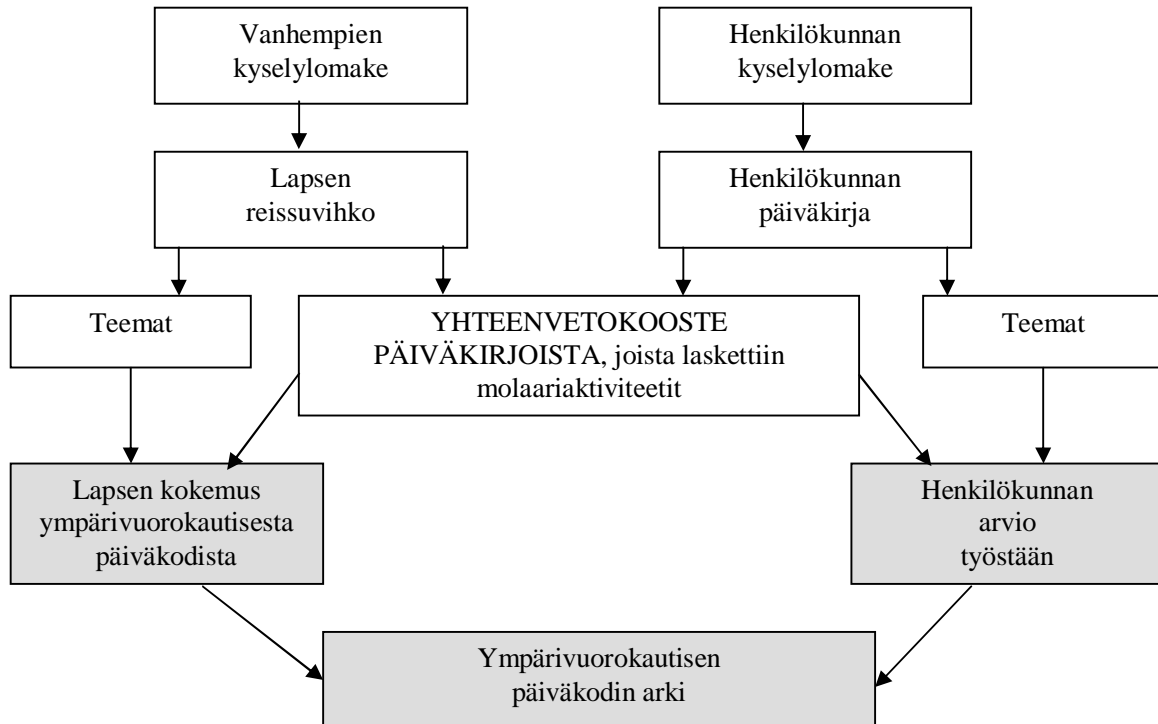
6.6 Aineiston analysointi

Monipuolisen aineiston analyysi oli suoritettava vaiheittain ja koottava siitä sitten kokonaiskuva. Tässä alaluvussa kuvailen yleisesti aineiston analyysiprosessia ja seuraavissa kappaleissa esittelen tarkemmin kyselylomakkeiden, lasten reissuvihkojen ja henkilökunnan päiväkirjojen analyysit. Selostuksessa tulee väistämättä hieman päällekkäisyyttä, koska todellisuudessa asiat kietoutuvat toistensa lomiin.

Ensimmäiseksi koodasin koko tutkimusaineiston lasten mukaan juoksevilla numerolla, jotta samaa lasta koskevat tiedot voidaan yhdistää toisiinsa. Myös henkilökunnan päiväkirja ja kyselylomakkeet koodasin samalla lapsen numerolla.

Aloitin aineiston analysoinnin kyselylomakkeiden analysoimisella, koska oletukseni oli, että näiden vastausten avulla saan karkean yleiskuvan ympärivuorokautisen päiväkodin maailmasta. Toisena vaiheena litteroin päiväkirjat ja tein niistä yhteenvetokoosteen, josta etsin molaariaktiiviteettien luokittelurungon mukaiset toiminnot. Seuraavaksi etsin

päiväkirjoista teemoja, jotka täydensivät kokonaiskuvaa ympärivuorokautisen päivähoiton arjesta. Aineiston analysointiprosessi on havainnollistettu kuviossa 1.

KUVIO 1 Aineiston analysointiprosessi

6.6.1 Kyselylomakkeiden analysointi

Vanhempien kyselylomakkeiden avulla keräsin lasten taustatietoja ympärivuorokautisen päivähoiton suhteen sekä selvitin vanhempien valinnanmahdollisuuksia, ajatuksia ja tunteita, jotka liittyvät toisaalta vuorotyöhön ja toisaalta lasten päivähoitojärjestelyihin. Litteroin sanalliset vastaukset kysymys kysymykseltä. Seuraavaksi luokittelin aineistosta teemoja, joita vanhemmat pitivät tärkeinä ympärivuorokautisessa päivähoitossa ja laskin numeroarvoja sisältävistä kysymyksistä keskiarvoja ja niiden vaihteluvälejä.

Henkilökunnan kyselylomakkeiden avulla hain tietoa ympärivuorokautisen päiväkodin työn ominaispiirteistä ja yhteistyökysymyksistä sekä perheiden että eri hallintokuntien

kanssa. Henkilökunnan kyselylomakkeet litteroin ja luokittelin kysymys kysymykseltä vastauksissa esiintyvien teemojen mukaan. Seuraavaksi laskin kyselylomakkeiden numeroarviointeja sisältävät kohdat ja täydensin niitä sanallisilla vastauksilla.

Molempien kyselylomakkeiden sanalliset vastaukset täydentyivät päiväkirjoissa esille nousseista teemoista ja päinvastoin, joten eri lähteistä esiin tullut tieto auttoi jäsentämään ja ymmärtämään runsasta tutkimusaineistoa. Tuomen ja Sarajärven (2004, 95) mukaan teemoittelu on luokittelun kaltaista aineiston jäsentämistä, mutta siinä määrän sijasta on olennaista, mitä kustakin temasta on sanottu.

6.6.2 Lasten reissuvihkojen analysointi ja molaariaktiviteetit

Yksittäisen lapsen kohdalla päiväkirja-aineiston määrässä oli suurta vaihtelua riippuen siitä miten tarkkaan reissuvihkoa oli pidetty, montako niistä palautui ja sattui jaksolle vapaapäiviä. Litteroituja sivuja oli yhteensä 120. Lapsikohtaisesti sivujen lukumäärä vaihteli 4-35 sivun välillä. Vanhempien kirjoittamat vapaapäivien kuvaukset otin mukaan päiväkirjojen koosteeseen, mutta en luokitellut enkä laskenut niistä molaariaktiviteetteja. Käytin kuitenkin myös tämän aineiston täydentämään ympärivuorokautisessa päivähoidossa olevan lapsen arjen kokonaiskuvaa.

Molaariaktiviteettien luokitteluksessa käytin Siekkisen (1999) raportoinnissa tutkimuksessa *children arrangements and children`s daily activities in Belgium and Finland* käytettyä analyysirunkoa (ks. Siekkinen 1999, 97-99). Toisena lähteenä oli kyseisen tutkimuksen osatutkimuksessa käytetty päivittäisten toimintojen luokittelu (ks. Siekkisen 1992, 84-86.) Tarkensin kategorioiden tulkintaa ja lukumäärää paremmin tähän tutkimukseen sopivaksi. Taulukossa 3 on sulussa Siekkisen (1992) mainitsema nimike, jos se poikkeaa käyttämästäni luokittelusta. Toimintojen sisältöjen kuvauksissa on myös mainittu mitkä kohdat lisäsin tähän tutkimukseen.

TAULUKKO 3. Molaariaktiiviteettien kuvaus

Molaariaktiiviteetti	Toiminnan kuvaus ja lisäysten perustelut
1. Arkitoiminnot (lepo, ruokailu, muut päivittäiset rutiinit)	Lapsen henkilökohtaisiin tarpeisiin liittyvät fyysiset perustarpeet kuten nukkuminen, ruokailu ja puhtaudesta huolehtiminen sekä päivälepo.
2. Aikuisen auttamiseen liittyvät toiminnot	Toiminnot, joihin kuuluvat pienet työtehtävät mm. siivoaminen, tavaroiden järjestely, ruoanlaitto ja puutarhatyöt.
3. Tiedolliset toiminnot	Kouluun valmentavat toiminnot kuten esiopetus, järjestetyt opetustilanteet tai lapsen itsenäinen toiminta jonkin tiedon hankkimiseksi, myös retket ja vierailut. Tähän kategoriaan lisäsin oman aineistoni luokittelussa vuodenaikojen juhliin liittyvät valmistelutehtävät kuten rairuohon kasvatuksen.
4. Leikki (perinteiset leikit)	Rakentelu, liikunta- ja kuvitteluleikit sekä pöytäpelit.
5. Ilmaisutoiminnot	Perinteiset päiväkotitoiminnot: keskusteleminen, maalaaminen, musiikki, laulaminen, askarteleminen jne.
6. Mediaan liittyvät toiminnot	Television katselu, radion ja äänitteiden kuuntelu sekä kuvien ja korttien katselu.
7. Tunteiden ilmaisu	Lisäsin tunteiden ilmaisun omaksi luokakseen. Tähän kategoriaan luokiteltiin lasten ilmaisemat tai aikuisten mainitsemat positiiviset ja negatiiviset tunteet.
8. Ulkoilu	Lisäsin ulkoilun omaksi luokakseen, koska se on keskeinen osa päiväkotitoimintaa.
9. Yksilöllinen huomiointi	Jätin pois alkuperäisessä luokituksessa olleen toimettomuuden ja otin tilalle lapsen yksilöllisen huomiointin, koska tässä aineistossa aikuinen kiinnitti lapsen ollessa toimeton häneen yksilöllistä huomiota ja pyrki auttamaan lasta toiminnan löytämisessä. Toisaalta halusin huomioida erilaiset tapahtumat, joissa lapsi saa yksilöllistä huomiota.

Litteroidusta koosteesta etsin systemaattisesti molaariaktiiviteetteja ilmaisevia toimintoja siten, että alleviivasin molaariaktiiviteetit samalta päivältä sekä lasten ja henkilökunnan kuvauksista. Tavoitteena oli saada selville, miten samankaltaisesti lapsi ja aikuinen tulkitsee päivän toimintoja. Esikoululainen (7.lapsi) esimerkiksi kertoi päivän tapahtumista:

Oon leikkiny Pekan kanssa Pokemoneilla (leikki). Menny ulos (ulkoilu), tullu sisälle, kattonu pikku kakkosta (media) Ulkona keinuin (leikki), olin tervapataa (leikki).

Samalta päivältä lastentarhanopettaja on kirjannut:

Pokemoneilla (leikki) toisen pojan kanssa. Pihalla hän leikki mm. tervapataa (leikki) n. 16.50 lapsi tuli sisälle katsomaan lasten ohjelmia (media), kunnes vanhemmat hakivat hänet.

Luokitteluperiaatteena oli, että kuvailtu asia huomioitiin vain yhden kerran. Jos lapsi esimerkiksi käytti sanaa leikki ja sen lisäksi kuvaili leikin, valitsin molaariaktiiviteetiksi

kuvatun tai kuvatut leikit. Jos lapsi ei erikseen maininnut, mitä hän leikki, luokittelin molaariaktiviteetiksi sanan leikki. Ensimmäisen luokittelukerran jälkeen kävin aineiston uudelleen läpi ulkopuolisen opetusalan asiantuntijan kanssa ja samalla vielä tarkensin yksittäisiä luokitteluvalintoja.

Tuomen ja Sarajärven (2004, 117) mukaan luokittelun jälkeen aineiston sisällön analyysia voidaan jatkaa laskemalla, kuinka monta kertaa jokin asia esiintyy kuvauksissa. Luokittelun jälkeen laskin tukkimiehenkirjanpidolla jokaisen lapsen kohdalla lapsen ja aikuisen mainitsevat molaariaktiviteetit sekä tein lapsikohtaisen molaariaktiviteettitaulukon. Yksittäisistä taulukoista tein koko aineistoa koskevan koontitaulukon (ks. liite 8). Tämä karkea numeroluokitus antoi käsityksen siitä, mitä lapset ja aikuiset pitivät mainitsemisen arvoisina ja auttoi osaltaan koko aineiston tulkinnassa.

6.6.3 Henkilökunnan päiväkirjojen analysointi

Ensimmäiseksi litteroin lapsen mukaan numeroidut henkilökunnan päiväkirjat ja tein niistä koosteen. Kooste rakentui tutkimuspäivittäin siten, että päiväkirjan kysymykset olivat aina otsakkeena ja sen alle keräsin kaikkien informanttien tästä aiheesta kirjaamat asiat. Kirjoitin jokaisen päiväkirjan tekstin eri värillä, jotta se oli helpompi kopioida oikean lapsen kohdalle molempien päiväkirjojen yhteenvetokoosteeseen.

Seuraavaksi laskin henkilökunnan päiväkirjojen koosteesta numeerisia vastauksia esimerkiksi miten paljon henkilökuntaa oli paikalla tai numeroarvot siitä, miltä työntekijästä tuntui työpäivän jälkeen jne. Kolmanneksi luin päiväkirjojen tekstejä ja etsin niistä yhteisiä teemoja, jotka kuvaavat ympärivuorokautisen päiväkodin työtä.

Eskolan (2001) mukaan litteroitu tekstiaineisto järjestellään uudelleen ja merkitään teksteissä olevat samankaltaisuudet. Sen jälkeen aineisto tiivistetään kytkemällä se muuhun tutkimusmateriaan, jotta voidaan tehdä tulkintoja. (Eskola 2001, 141-146.) Tässä tutkimuksessa aineiston analyysi edellytti jatkuvaa edestakaisin liikkumista eri lähteiden ja eri tutkimusmenetelmien avulla saatujen tulosten välillä.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Esittelen tutkimukseni tuloksia tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä edeten ekokulttuurisen ajattelutavan mukaan kodin piiristä laajempiin yhteisöllisiin systeemeihin. Kaikkien lukujen lopussa vertaan tämän tutkimuksen tuloksia aiempien tutkimusten tuloksiin. Tarkastelen tutkimustuloksia siten, että luon yhteistä kuvaa koko tutkimusaineistosta. Mainitsen erikseen, jos esille tullut asia koskee vain toista paikkakuntaa. Numeroarvoja sisältävistä vastauksista lasketuilla keskiarvoilla ei ollut merkittävää tutkimuksellista arvoa vaan ne tarkensivat sanallisen materiaalin antamaa kuvaa ympärivuorokautisesta päiväkodin arjesta.

7.1 Vuorotyön ja perhe-elämän yhdistäminen

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla halusin selvittää, oliko vuorotyö vanhemmille oma valinta vai olosuhteiden sanelema ratkaisu ja kuinka tyytyväisiä he ovat tähän elämäntilanteeseensa. Vanhempien näkemyksiä tutkin ensisijaisesti kyselylomakkeen avulla, mutta kaikkiin kysymyksiin löytyi täydentävää, autenttista materiaalia myös päiväkirjoista.

Vanhempien vastauksista ilmeni, että vaihtelevat työvuorot kuuluvat heidän työnsä luonteeseen ts. alalla ei ole juuri päivätyötä. Vuorotyön ja päivätyön valinnan mahdollisuudesta vastaajien mielipiteet hajosivat koko numeroskaalan alueelle 1 – 5 (1 = ei ollut muuta vaihtoehtoa ja 5 = vuorotyö on täysin vapaaehtoista). Vastausten keskiarvoksi tuli kolme (3). Vanhemmat, jotka olivat valinneet ykkösen tai kakkosen kuvaamaan vuorotyön pakollisuutta täydensivät sanallisesti, että vuorotyö kuuluu ammatin luonteeseen. Toinen heistä totesi lisäksi: ”...pelkkä päivätyö ei kiinnostakaan. Nykyistä työtä tarjottiin minulle ja työ erittäin mielekästä.” (4.lapsi/vanhempien kyselylomake). Esimerkki kuvastaa hyvin vastaajien korostamaa työn laadun merkitystä. Neljä vastaajaa viidestä toi sanallisissa perusteluissa tai päiväkirjamerkinnöissä esiin sen, että vuorotyöhön liittyy positiivisia haasteita. Yksi vanhempi mainitsi vuorotyön lisäetuna paremman palkan. Muina hyvinä puolina vanhemmat kertoivat vuorotyön auttavan lastenhoidon järjestelyissä sekä sopivan säännöllistä työtä paremmin perheen elämäntapaan:

En pidä siitä että joka aamu täytyy nousta kovin aikaisin. Minusta on parempi että lapset saavat välillä nukkua vähän pidempään aamulla ja itsekin. (2.lapsi/vanhempien kyselylomake)

Tämän tutkimuksen vastaajat olivat naisia ja heille työn sisällöllinen laatu oli merkitsevä tekijä ja voimavara, jonka avulla kestää työhön liittyvät hankaluudet. Tutkimusaineiston päiväkirjoistakin nousi esiin vanhempien ja lasten tyytyväisyys vuorotyön tuomiin aamuvapaisiin ja vapaapäiviin. Seuraavassa lapsen reissuvihkon kirjauksessa ilmenee aamujen kiireettömyyden ja perheen yhteisen arjen myönteisyys:

Tarhaan lähteminen sujui erittäin hyvin. Lapseni oli nukkunut yön hyvin ja saanut aamulla rauhassa heräillä, koska tarhapäivä alkoi vasta aamupäivällä. (3.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Vanhempien vuorotyö on keskeinen eksosysteeminen taustavaikuttaja, koska se rytmittää lapsen hoidossa olemista. Tämän tutkimuksen aineistossa vanhemmat eivät tuoneet esiin ongelmia arjen aikataulujen sovittamisessa. Suhosen ja Salmen (2004) ”Työ ja perhe-tutkimuksen” mukaan vanhempien työajat luovat puitteet arjen sujumiselle. Perheet olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä työhönsä työajoista huolimatta. Perheistä 13 %:ssa molemmat vanhemmat olivat vuorotyössä, jolloin arjen aikataulua jouduttiin miettimään tavallista enemmän. Lapsiperheistä joka kolmas koki yötyön

tekemisen perhesyistä vaikeaksi. (Suhonen & Salmi 2004, 77-78 ja 80.) Toisaalta Kinnunen ja Mauno (2002) toteavat, että vuorotyö ei välttämättä häiritse perhe-elämää. Olennaista on miten työntekijä ja perheenjäsenet kokevat vuorotyön (Kinnunen & Mauno 2002, 107.)

Tässä tutkimuksessa ilmeni aivan samoja valintoja ja pakkoja vuorotyön suhteen kuin parikymmentä vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa (Nummenmaa 1978) ts. vanhempien ammatti edellytti vuorotyötä, se oli perheelle sopiva, lastenhoito oli helpompi järjestää ja palkka oli parempi. Nummenmaan (1978) tutkimuksessa tärkein syy vanhempien vuorotyöhön oli se, ettei päivätyötä ollut tarjolla. Vanhemmista 43 % oli vuorotyössä, koska he eivät olleet saaneet päivätyötä, 17 %:n ammatti edellytti vuorotyötä, 14 % oli valinnut vuorotyön, koska perheelle jäi paremmin aikaa, 13 % palkan takia ja 7 % lastenhoitojärjestelyjen takia. (Nummenmaa 1978, 106.)

Salmen (2004) mukaan naisille työn sisältö on tärkeä työn merkitystä arvioitaessa. Erityisesti hoitotyötä tekevistä naisista suurin osa (70 %) painotti työn sisällön merkitystä, vaikka heillä oli eri-ikäisiä lapsia. (Salmi 2004b, 125.) Samassa tutkimuksessa Lammi-Taskula toteaa, että vuorotyön avulla vanhemmat saivat hoidettua pienten koululaisten päivähoidon työvuoroja ketjuttamalla (Lammi-Taskula 2004, 65).

7. 1.2 Ympäri vuorokautisen päivähoiton aloittaminen

Päiväkotiin meneminen kodin maailmasta on suuri muutos jokaisen lapsen elämässä, menipä hän minkä muotoiseen päivähoitoon tahansa. Halusin selvittää, miten tämä ekologinen siirtymä onnistuu vuorotyötä tekevien vanhempien arvioimana. Vanhempien kyselylomakkeessa pyysin heitä arvioimaan tilannetta sekä lapsen että aikuisten näkökulmasta. Vanhempien vastauksista ilmeni, että lapsen hoitoon vieminen on tunnetasolla aina enemmän tai vähemmän vaikuttava tapahtuma. Yksivuotiaan lapsen hoitoon vieminen koskettaa yleisesti syvältä: ”*Tuntui julmalta viedä niin pieni lapsi hoitoon.*” (6.lapsi/vanhempien kyselylomake). Isomman lapsen äiti pohtii asiaa monesta näkökulmasta ja erityisesti vuorotyön kannalta:

Suuri elämänmuutos ylipäättensä palata työelämään 3 vuoden lapsen kanssa vietetyn ajan jälkeen. Jännitti, mutta ei pelottanut...pääasia että lapsi viihtyy ja menee mielellään hoitoon, kun välillä joutuu olemaan öitä ja silloin yhtäjaksoisesti hoidossa n.30 tuntia. (4.lapsi/vanhempien kyselylomake)

Kun elämänmuutos on kuitenkin tosiasia, ovat kaikki vanhemmat iloisia hyvän hoitopaikan järjestymisestä, koska se edustaa jatkuvuutta, turvallisuutta ja varmistaa perheen arjen sujumisen. Kaksi vanhempaa mainitsi erityisesti aikaisempia kokemuksiaan monimutkaisemmista hoitojärjestelyistä ja vertasi sitä nykyiseen tilanteen. Näitä tunnelmia kuvastaa hyvin oheinen esimerkki:

Se, että saatiin hoitopaikka tällaisesta päiväkodista oli suuri helpotus meille vanhemmille ja myös lapselle. Ei tarvitse enää järjestellä aina eri hoitajia esim. iltavuorossa yms. (3.lapsi/ vanhempien kyselylomake)

Paikka ympärivuorokautisessa päiväkodissa ei aina poista muita hoitojärjestelyjä. Vanhemman täytyy saada levätä tai hän on mennyt iltavuoron jälkeen aamuvuoroon töihin. ”Naapuri ja ystävä Maija ekaluokkalaisen poikansa kanssa haki lapsen” (4.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus).

Tutkimieni vanhempien näkökulmasta ympärivuorokautinen päiväkotipalvelu palvelee hyvin perheen tarpeita, eivätkä he tuoneet esille erityisiä ongelmia työn ja päivähoidon yhteensovittamisen suhteen vaan olivat tyytyväisiä vallitsevaan tilanteeseen. Nummenmaan (1978) tutkimuksen aikaan oli lastenhoidon järjestymisen vielä epävarmaa. Tutkimusraportissa todettiin, että vuorotyötä tekevistä vanhemmista 8 % joutui jo päivällä turvautumaan kahteen tai useampaan perättäiseen hoitojärjestelyyn, illalla joka neljäs perhe joutui tekemään monimutkaisia hoitojärjestelyjä ja yöllä 8 %. (Nummenmaa 1978, 98.)

Kanadalaisessa tutkimuksessa, jossa tutkittiin vanhempien epätyyppillisten työvuorojen ja lasten hyvinvoinnin välistä yhteyttä todettiin, että yksi keskeinen ongelma on perheiden lastenhoidon järjestäminen. Vanhemmista, joista molemmat olivat säännöllisessä työssä, käytti päivähoitoa 71.1 % ja epäsäännöllistä työtä tekevien vanhempien lapsista päivähoitossa oli vain 57.9 %. (Strazdins ym.2004, 1519 – 1523.) Kanadassa vuorotyötä tekevien vanhempien on vaikea löytää hoitoa lapsilleen

yhteiskunnan tarjoamista päivähoitopalveluista, joten näitä lukuja selittää päivähoitojärjestelmien erilaisuus.

7.1.3 ”Parin kuukauden aikana pikkuhiljaa lapsemme tutustui hoitajiin”

Otsikossa olevan vanhemman kuvaus (3.lapsi/vanhemman kyselylomake) kertoo hyvin lapsen tarpeesta sopeutua omaan tahtiinsa uuteen hoitopaikkaan. Päivähoidon aloittamisessa tutustuminen päiväkotiin valmistelee lasta siirtymään tutusta ekologisesta systeemistä uuteen. Tämän tutkimuksen lapset olivat aloittaneet ympärivuorokautisessa päiväkodissa viimeistään kolmevuotiaina. Päiväkotiin tutustumisen tavat olivat samanlaisia kuin päivällä toimivissa yksiköissä. Useimmat olivat jonkin aikaa leikkimässä päiväkodissa ja tutustuivat tiloihin. Käytännöt ja kokemukset vaihtelivat hieman eri lasten kohdalla, mutta yleisesti tutustumiseen käytettiin vähän aikaa:

Yhdessä äidin kanssa pari kertaa noin tunnin ajan päiväkodissa tutustumassa paikkoihin, sitten lapsi yksin vähän ennen päiväkotiin menoa yhden päivän klo 9-14.” (4. lapsi, vanhempien kyselylomake.

Yhden lapsen kohdalla tutustumista ei ollut ollenkaan, koska henkilökunta arveli päiväkodin olevan lapselle riittävän tuttu, koska sisarus oli ollut siellä.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös vanhempien arviota siitä miten lapset suhtautuivat ympärivuorokautisen päivähoitoon aloittamiseen. Vastauksista ilmeni, että vanhempien mielestä lapset sopeutuivat ympärivuorokautiseen päiväkotiin siinä missä päivähoitoon yleensäkin ja isompien (yli kolmevuotiaiden) lasten kanssa asiaa oli pohdittu kotona:

Lapsi omasta puolestaan oli käsitellyt omaa hoitoon menoaan ja äidin työhön menoa ja tuntui asian ymmärtävän. (4.lapsi/vanhempien kyselylomake)

Vanhempien mielestä alle kaksivuotiaana lapsi sopeutui ympärivuorokautiseen päivähoitoon paremmin, koska sai silloin osakseen enemmän hoitajien huomiota ja paljon sylihoitoa. Lapsen kasvettua ilmeni hoitoon lähtemisessä useammin vaikeuksia, koska isompana lapsi osaa kysellä enemmän hoitoajoista. Tutkimuksessa mukana olleen, alle kolmivuotiaan lapsen vanhempi, kirjasi reissuvihkoon vähemmän siirtymiin

liittyviä ongelmia kuin yli neljävuotiaiden vanhemmat. Useat merkinnät henkilökunnan päiväkirjoissa vahvistivat vanhempien kokemuksen siitä, että pienet lapset saavat luontevasti enemmän sylissä oloa kuin isommat:

Välillä kylläkin tuntuu, että kädet eivät riitä, sillä sylissä saattaa istua kaksi tai jopa kolmekin pikkuista. (2.lapsi/ henkilökunnan päiväkirja, 1.vastajaan kirjaus)

7.1.4 Ympäri vuorokautinen päivähoito koskettaa myös perheen lähipiiriä

Lapsen arjen kuvauksen kannalta oli tärkeää valottaa hieman perheiden sosiaalista kenttää. Oli kiinnostavaa selvittää, miten lähipiiri koki lapsen menemisen ympärivuorokautiseen päivähoitoon. Kolme vanhempaa viidestä (3/5) koki, että sukulaiset suhtautuivat aluksi hieman epäilevästi. Myöhemmin tilanteen vakiinnuttua ja vanhempien kerrottua positiivisia kokemuksia päiväkodista olivat kaikki hyväksyneet tilanteen, kuten asiaa kuvaavat poiminnat vanhempien kyselylomakkeista osoittavat:

Ensin voivotellen eriskummallisia työaikojamme, sitten kadehtien sillä kun olen kertonut päiväkodin ”hengestä, ”vastaanotosta, rauhallisuudesta (kaikki lapset eivät ole paikalla koko ajan) tämä kaikki on kovasti kiinnostanut muita. (7.lapsi/vanhempien kyselylomake)

Alussa ihmetellen miten lapsi sopeutuu olemaan yöt päiväkodissa ja miten äiti sopeutuu olemaan erossa lapsesta ja lapsi äidistä. Kun kaikki yleisesti mennyt hyvin, kukaan ei enää ihmettele mitään. (4.lapsi/vanhempien kyselylomake)

Päiväkirjamerkinnät vahvistivat läheisten ihmisten tärkeyden perheiden ja lasten elämässä. Sukulaiset, naapurit ja ystävät huolehtivat myös osaltaan lapsen arjen sujumisesta kuljettamalla lapsia päivähoitoon ja sieltä pois. Reissuvihkoistakin ilmeni, että lapset odottivat perheen sukulaisia ja ystäviä hakemaan heitä päiväkodista. Eräs poika totesi jo aamusta: ”Kiva ku äiti hakee Maijan kaa, siks oli oikeastaan myös mukava tulla” (4.lapsi/ lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus). Vastaavasti toisen pojan kotiinlähtöä vauhdittaa tavanomaisesta arjesta poikkeava hakija: ”Kotiin lähtö sujui erittäin hyvin syy siihen taisi olla se mummo joka oli mukana hakemassa lapsia kotiin” (3.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus).

7.1.5 Elämänmuutos muuttuu jokapäiväiseksi arjeksi

Lapsen päivähoitoon vieminen ja hakeminen ovat toistuvia tapahtumia perheiden elämässä. Nämä siirtymät heijastuvat koko päivän tunnelmaan. Tätä tapahtumaa selvitettiin lapsen reissuvihkossa päivittäin sekä numeroarviolla että sanallisesti. Vanhemmat arvioivat, miten lapsen lähtö päiväkotiin sujui asteikolla 1 - 5 (1 = erittäin huonosti ja 5 = erittäin hyvin) ja henkilökunta kysyi päiväkodissa lapsen arvion päiväkotiin tulosta. Lapset arvioivat asteikolla 1 -3 (1 = kurjaa ja 3 = mukavaa) ja lisäksi heillä oli halutessaan käytössään tutkimusmateriaaliin kasvokuvat. Hoitopäivän jälkeen vanhemmat tai lapsen hakija arvioivat lapsen päiväkodista lähdön sujumisen. Taulukkoon 4 on koottu vanhempien ja lasten kahden viikon aikana antamat numeroarvot siitä, miten siirtymät kodin ja päiväkodin välillä sujuivat.

Taulukko 4 Kahden viikon aikana kirjatut arvot päivähoitoon lähtemisestä ja kotiinlähdöistä

<u>Päiväkotiin lähtö</u> vanhemman arvioimana asteikolla 1 – 5	<u>Päiväkotiin tulo</u> lapsen arvioimana asteikolla 1- 3	<u>Kotiin lähtö</u> vanhemman tai muun hakijan arvioimana asteikolla 1- 5
Kaikkien vanhempien ilmoittamien arvioiden keskiarvo oli 3,9.	Kaikkien lasten ilmoittamien arvioiden keskiarvo oli 2,1.	Kaikkien vanhempien ilmoittamien arvioiden keskiarvo oli 4,3.
Yksittäisen vanhemman ilmoittamien arvioiden pienin keskiarvo oli 3,4 ja suurin 4,5	Yksittäisen lapsen ilmoittamien arvioiden pienin keskiarvo oli 1,6 ja suurin keskiarvo 2,5	Yksittäisen vanhemman ilmoittamien arvioiden pienin keskiarvo oli 4 ja suurin 4,8

Vanhempien mielestä päivähoitoon menemiset ja tulemiset sujuivat yleensä hyvin tai ainakin kohtalaisesti. Sujuvaa aamua eräs vanhempi kuvailee mm. näin:

Poika oli hyvällä tuulella tarhaan lähettäessä. Hän kiusoitteli isäänsä ja nauraa hekotti pienistä asioista. Kun päästiin päiväkotiin sisälle olisi hän halunnut että olisin jäänyt vähäksi aikaa juttelemaan tarhantädeille, mutta ymmärsi että äidillä oli kiire töihin. (3.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus.

Kahden lapsen vanhemmat kuvailivat jossain määrin vaikeuksia näissä siirtymätilanteissa varsinkin silloin, kun edessä oli yö hoidossa. Joidenkin lasten

kohdalla jäämisiin ja lähtemisiin liittyi melkein päivittäin tapoja, jotka vanhemmat ovat hyväksyneet lapselle tärkeiksi erorituaaleiksi, kuten alla olevassa päiväkotiin tulossa äiti kuvaili:

Päiväkotiin jääminen sujui myös hyvin. ”Normaali” kommentti lapselta eli et saa lähteä kuului asiaan ja äiti sai lähteä pusun, nenun ja halin jälkeen. (4.lapsi/lapsen reissuvihko/vanhemman kirjaus)

Isommat lapset pohtivat päiväkotiin tulemiseen liittyvää tunnelmaansa vertaamalla sitä tilanteeseen, mikä oli ollut kotona vanhempien kanssa. Erityisesti he huomioivat kommentteissaan riidan ja kiukuttelun vähenemisen: ”Vähän kivempaa kuin eilen. Siks ku mä en kiukunu niin paljon” (7.lapsi/ reissuvihko, henkilökunnan kirjaus).

Lapset kokivat päiväkotiin tulon negatiivisena silloin, kun kavereita ei ollut paikalla, edessä oli yövuoro tai silloin, kun sisarus oli kotona sairauden vuoksi, mutta itse piti tulla hoitoon.

Se oli tyhmää, se oli eppaa ku Tiina (sisko kipeänä) ei tullu. (6.lapsi/lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus)

Vanhempien kuvaukset lasten kotiin lähtötilanteista olivat hyvin samanlaisia kuin minkä tahansa päiväkodin vastaavat tilanteet. Säännöllisestä päivähoidosta poikkeavaa on se, että vanhempien vaihtelevien työvuorojen ja vapaapäivien takia lapset elävät aina pienten uusien aloitusten rytmeissä. Lapsi, jonka kulkemiset päivähoitoon ja sieltä kotiin sujuvat yleensä ongelmitta, protestoi vapaapäivien jälkeen paluuta arkeen:

Ensimmäinen aamu vapaapäivien jälkeen on aina väsyttävää nousta aamulla...pienen alkukankeuden ja kiukutteluiden jälkeen päästiin lähteen tarhaan.(2.lapsi /lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Nummenmaan (1978) ympärivuorokautista hoitoa koskevan tutkimuksen mukaan lapset jäivät yleensä mielellään hoitopaikkaan, mutta 15 % vanhemmista kertoi jonkinlaisista vaikeuksista. Hoidosta haettaessa tilanne oli suunnilleen sama. (Nummenmaan 1978, 167.)

7.1.6 Yhteistyö vanhempien ja henkilökunnan kesken

Lapsen arkeen läheisesti liittyvien aikuisten vuorovaikutus ja yhteistyö luovat tärkeän ekokulttuurisen kehikon, joka takaa lapsen hyvinvoinnin. Kartoitin vanhempien tyytyväisyyttä yhteistyöhön kyselylomakkeen avulla siten, että pyysin heitä kertomaan, miten tyytyväisiä he olivat yhteistyöhön päivähoiton alkaessa ja nykyisin. Kyselylomakkeen vastausten perusteella vanhemmat olivat yleisesti ottaen tyytyväisiä alkutilanteen yhteistyöhön. Vanhempien antamien yhteistyön numeroarvioiden keskiarvo oli 4.3, kun arviointiskaala oli 1 – 5. Kaksi vastaajaa arvioi, että hoidon alussa yhteistyö sujui kohtalaisesti eli kolmosen arvoisesti ja kumpikin mainitsi perustelussa, että heidän mielestään henkilökunta ei huomioinut riittävästi lasta. Nykyisin hekin ovat tyytyväisiä tai erittäin tyytyväisiä yhteistyöhön.

Päiväkodeissa käytössä olevia yhteistyömuotoja selvitin sekä henkilökunnan että vanhempien kyselylomakkeella. Kolme vanhempaa viidestä (3/5) mainitsi tärkeimmäksi yhteistyömuodoksi hoito- ja kasvatuskeskustelun. Henkilökunnasta tämän yhteistyömuodon mainitsi viisi seitsemästä (5/7). Voidaan ajatella, että nämä keskustelut oman tutun työntekijän kanssa edustavat yhteistyössä vanhempien arvostamaa jatkuvuutta ja keskinäistä luottamusta.

Neljä vanhempaa viidestä (4/5) mainitsi juhlat, mutta henkilökunnasta vain yksi (1/7) piti juhlia huomioimisen arvoisena. Vanhemmille juhlat ovat varmaan tärkeitä tapahtumia, jotka pysäyttävät arjen ja luovat mahdollisuuden toisenlaatuisille kohtaamisille päiväkodin henkilöstön, muiden vanhempien ja lasten kanssa. Päiväkirjoistakin saattoi lukea, että juhla luo mukavan tunnelman jo kotoa lähtemiseen, vaikka sen jälkeen olisi tavanomainen hoitopäivä:

Kotona kaikki sujui hyvin. Lähdimme hieman aikaisemmin, että ehdimme mukaan päiväkodin vappujuhlaan. Päiväkotiin lapsi jäi mielellään kavereiden kanssa leikkimään. (4.lapsen päiväkirja/vanhemman kirjaus)

Henkilökunnan tärkeinä pitämät päivittäiset keskustelut jäivät vanhempien vastauksissa yhteen mainintaan. Tämä voi johtua siitä, että he tapaavat usein eri työntekijän. Toisaalta päivittäisissä tulo- ja hakutilanteissa voi olla vaikea löytää aikaa

keskustelulle. Yksi vanhemmista totesikin: *Helppo keskustella henkilökunnan kanssa muutenkin lapsesta, jos vaan lapsi antaa aikuisten puhua* (4.lapsi/vanhempien kyselylomake). Muita mainittuja yhteistyömuotoja olivat vanhempainillat ja vierailut vanhempien työpaikoilla.

7.1.7 Toimivat yhteistyömuodot

Tutkimuspäiväkotien työntekijöillä oli vankka kokemus päivisin toimivista päiväkodeista, joten pyysin arvioimaan myös, mitkä yhteistyömuodot toimivat parhaiten ympärivuorokautisessa päiväkodissa. Yksi henkilökunnasta ei vastannut kysymykseen, joten käytettävissä oli kuusi vastausta. Neljän mielestä (4/6) parhaiten toimiva yhteistyömuoto ovat kasvatuskeskustelut. Kaksi mainitsi sovittujen kasvatuskeskustelujen lisäksi päivittäiset keskustelut, mutta työvuorojen takia jonkun vanhemman tapaamisessa voi olla pitkiäkin taukoja. Toisaalta he totesivat yhteistyön kannalta hyvänä asiana sen, että viikonloppuisin on yleensä enemmän aikaa keskusteluihin. Lisäksi toimivina yhteistyömuotoina mainittiin reissuvihkot, yhteiset juhlat ja tapahtumat.

Vanhempien ja henkilökunnan yhteistyön tiiviyyttä tarkensin vielä henkilökunnan päiväkirjan avulla. Henkilöstö kirjasi joka päivä millaista vuorovaikutusta heillä oli ollut vanhempien kanssa. Laskin koko aineistosta päivittäiset vuorovaikutusmahdollisuudet siten, että maksimimaalista yhteistyötä kuvaa luku 100 %. Vuorovaikutustapahtumia laskettaessa huomioin vain vanhempien kanssa tapahtuneet kasvokkain kohtaamiset ja puhelinkontaktit. Neljä työntekijää (4/7), jotka tekivät kaikkia työvuoroja, kohtasivat vanhempia alle puolet kaikista mahdollisista tapaamiskerroista (20 % - 43 %). Loput kolme tapasivat vanhempia lähes joka päivä (91 % - 100 %). Tiiviimmin vanhempien kanssa vuorovaikutuksessa olevat työntekijät olivat päivävuoroja tekeviä lastentarhanopettajia.

Vuorovaikutuksen laatua henkilökunta kuvaili usein nopeaksi tervehtimiseksi, koska jommankumman oli kiiruhdettava eteenpäin. Pikaisten tervehtimisten lisäksi henkilökunta kertoi vuorovaikutusmuodoista, jotka voidaan luokitella informaation

jakamiseksi esimerkiksi hoitomaksuista tai spontaaneiksi kasvatuskeskusteluiksi. Pidempiaikaisessa kasvatuskeskustelussa vaihdettiin ajatuksia päivän tapahtumista tai pohdittiin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä asioita.

Vanhempien kanssa keskusteleminen suunnitellusti tai ohimennen arjessa on tärkeää. Huttunen ja Tamminen toteavat (1991) tutkimuksensa yhteenvedossa, että lasten on yleensä hyvä olla päivähoitossa, mutta korjattavia asioita toki löytyy ja siksi he painottavatkin vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön merkitystä. Vanhempien kuunteleminen parantaa lasten päivähoitokokemusten laatua, koska vanhempien ja lasten käsitykset ovat heidän tutkimuksensa mukaan yhteneviä. (Huttunen & Tamminen 1991, 73.)

7.1.8 Vanhempien toiveita ympärivuorokautisen päiväkodin toiminnan kehittämiseksi

Vanhempien kyselylomakkeissa toiveet vuorohoidon kehittämisestä olivat hyvin vähäisiä. Viidestä vastaajasta vain kahdella oli ehdotuksia toiminnan suhteen. Yksi vanhemmista toivoi, että lapset olisivat ulkona heti välipalan jälkeen, koska vuorotyö ruuhkauttaa herkästi kodin töitä eikä illalla ehdi enää ulkoilemaan lapsen kanssa. Toinen vanhempi toivoi enemmän askartelua ja reissuvihkon käyttämistä tiedonkulun varmistamiseksi. Loput kolme vanhempaa kertoivat olevansa tyytyväisiä tämän hetkiseen toimintaan. Aikaisemmin tässä tutkimuksessa on jo mainittu vanhempien toiveet yhteistyömuotojen kehittämiseksi lapsen aloittaessa hoidon ympärivuorokautisessa päiväkodissa.

Samansuuntaisia toiveita raportoi Paananen (1999) Helsingissä tehdyssä päivähoiton asiakaskyselyssä. Tutkimuksen mukaan vanhemmat olivat yleisesti tyytyväisiä ympärivuorokautisen päivähoitoon. Vanhempien mielestä kehitettäviä asioita olivat tiedon kulku, vanhempien ja henkilökunnan välinen yhteistyö ja henkilökunnan palveluhalukkuus. Lisäksi he toivoivat mahdollisuutta vaikuttaa toiminnan sisältöön. (Paananen 1999, 22.)

7.2 Lasten arkea ympärivuorokautisessa päiväkodissa

Tämän tutkimuksen keskeisenä tavoitteena oli tuoda näkyviin lasten kuvauksia ja mielipiteitä ympärivuorokautisesta päivähoidosta, joten aikuiset pyrittiin valjastamaan mahdollisimman objektiivisiksi lasten tiedon välittäjiksi. Isommat lapset (4–7-vuotiaat) osasivat kuvailla arkeaan monipuolisesti ja tarkasti, joten päiväkirjoissa oli ilahduttavan paljon suoria sitaatteja heidän puheistaan. Lasten reissuvihkojen kuvauksissa nousivat esiin kolme merkityksellistä teemaa:

- kaverit, lelut ja leikki
- tietty aikuinen päiväkodissa
- yöhoito

Molaariaktiiviteeteista laskettuna lapset mainitsivat kaikkein useimmin leikin. Toiseksi eniten he kertoivat ilmaisutoiminnasta (perinteinen päiväkotitoiminta) ja melkein yhtä paljon arkitoiminnoista. Seuraavaksi eniten lapset mainitsivat tiedollisen toiminnan aktiiviteetteja ja ulkoilun. Lasten puheissa tuli muutaman kerran esiin aikuisten auttaminen, yksilöllinen huomio ja media, joka tarkoitti lasten tv-ohjelmien tai videoiden katselua. Vastaavasti henkilökunta mainitsi eniten arki-, ja ilmaisutoimintoja sekä leikkiä ja lasten yksilöllistä huomioimista. Tiedolliset toiminnot ja ulkoilu nousivat myös jossain määrin esiin. Aikuisen auttaminen ja media jäi muutamiin mainintoihin kuten lapsillakin.

Oman erityisen osansa molaariaktiiviteeteissa muodostivat positiiviset ja negatiiviset tunneilmaisut. Päiväkodin työntekijät mainitsivat lasten positiivisia tunne-ilmauksia enemmän kuin mitään muita molaariaktiiviteetteja. Tunteita kuvailtiin monella tavalla, esimerkiksi pilkkimisaamun huonotuulisuus unohtui nopeasti, kun ” *Vähän vilautin toukkia ja poika oli myyty*” (3.lapsi/henkilökunnan reissuvihko). Negatiiviseksi luokiteltavia ilmauksia he havaitsivat huomattavasti vähemmän, esimerkiksi ”*Lapsi vähän vääntelehtii – ei tykkää kovin lepäämisestä.*” (7.lapsi/henkilökunnan päiväkirja). Lastenkin puheissa positiiviset tunneilmaisut olivat toiseksi suurin molaariaktiiviteettien joukko leikin jälkeen. Negatiiviset tunneilmaisut muodostivat lasten omissa puheissa ja

aikuisten kirjauksissa samansuuruisen joukon. Positiivisia ilmauksia aikuiset olivat kirjanneet yli puolet enemmän kuin, mitä lasten omista puheista ilmeni. (ks. liite 8).

7.2.1 ”Oli vähän tylsää kun ei ollut oikein kaveria.”

Otsakkeena oleva viisivuotiaan tytön (6.lapsi/lapsen reissuvihko) arvio päiväkotipäivästä kertoo hyvin, miten tärkeitä kaverit ovat. Jotkut lapset toivoivat tietyn lapsen olevan samassa hoitovuorossa, mutta useimmilla päiväkotilapsilla oli suurempi sosiaalinen verkosto, jossa yksi kaveri ei noussut ylitse muiden. Mukavaa hoitopäivää muistellessa erään pojan oli helppo luetella kaikkien leikkikavereiden nimet:

Arvaa kenen kans mä tänään leikin? Tässä järjestyksessä: Kallen, Aaron, Kaiuksen ja Tapanin, niin ja pikku - Tapsan kanssa. Mä vaihdoin ”Polivirden” ”sähkögogoon” Aaron kanssa. Ai niin, tänään oli vaihtokielto. (4.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhempien kirjaus)

Lasten reissuvihkoissa sekä lasten omissa puheissa että aikuisten kirjaamissa kuvauksissa tuli usein esille kavereiden merkityksellisyyden lisäksi lelujen tärkeys. Lapset valitsivat kotona huolellisesti leluja ennen päiväkotiin lähtöä myös siksi, että ne ovat tärkeitä sosiaalisen vuorovaikutuksen välineitä:

Otin mukaan toisenkin bionicen Aaroa varten, jos hänellä ei ole mukana mitään. Poika odottaa Aaron tapaamista iltapäivällä. (7.lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Lehtinen (2000) mainitsee tutkimuksessaan lasten päiväkotimaailmasta, että lapsille ovat erityisen tärkeitä sekä symboliset että materiaaliset kulttuuripääomat eli toimintaresurssit. Materiaalisia resursseja ovat mm. lelut, joita voidaan käyttää toimintaresursseina lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. (Lehtinen 2000, 122.)

Kavereiden puutteesta voi muodostua kipeä asia, koska ympärivuorokautisessa päiväkodissa lapsiryhmä vaihtelee jatkuvasti. Tämän tutkimuksen esikoululaiselle tiettyjen kavereiden merkitys tuli esiin eri lähteistä. Kyselylomakkeessa vanhemmat totesivat, että isompaa hoitoon lähtemisestä on jouduttu keskustelemaan enemmän, sillä aina ei ollut ”sopivaa kaveria tarjolla.” (7.lapsi/vanhempien kyselylomake). Päiväkodin henkilökunta ja vanhemmat ottivat pojan ongelmatilanteen vakavasti ja siitä pohdittiin useampaan otteeseen:

Tapasin aamulla vastaanottaessani lapsen päiväkotiin molemmat vanhemmat...ja mietimme että kavereiden (ikäiset pojat) puute aiheuttaa negat. fiiliksiä tulemiseen. Tästä olemme puhuneet aikaisemminkin ja lapsi on löytänyt muitakin vaihtoehtoja mielekkäälle toiminnalle, kun kaveria ei ole → on yl. pienempien kanssa, vetää pulkassa, leikkii jne. Nykyään leikkii myös tyttöjen kanssa välillä. (7.lapsi/päiväkirja/henkilökunnan kirjaus)

Kaverit ovat tärkeitä leikkivereita, mutta ympärivuorokautisessa päiväkodissa heidän merkityksensä korostui myös turvan ja jatkuvuuden tarjoajina. Kaverit muodostavat lapselle oman tärkeän sosiaalisen yhteisön, jonka kanssa on mukavampi viettää öitä. Kaverit tulivat esiin vanhempien kyselylomakkeissa: *Aluksi oli vaikea saada kavereita ja tarhaan yöksi jääminen oli ikävää* (3.lapsi, vanhempien kyselylomake), mutta ennen kaikkea heistä oli paljon merkintöjä reissuvihkoissa.

Tosi hauskaa oli tulla, koska kun Kaisa tuli mä voin olla sen kaa. Tosi hauskaa olla yötä kun Kaisakin on. Tosi monta yötä olin kerran se oli tosi hauskaa kun Matilda oli ja Tuulia (5.lapsi/lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus)

Ympärivuorokautisessa päiväkodissa lasten on erityisen vaikea luoda kiinteitä vertaisryhmiä, koska kaikkien lasten hoitoajat vaihtelevat vanhempien työvuorojen mukaan. Nummenmaa (1978, 169) toteaa tutkimusraportissaan, että vanhempien työajat säätelevät myös lasten sosiaalisten kontaktien määrää ja tiheyttä. Sosiaalisten suhteiden merkityksellisyys tuli esiin myös Huttusen ja Tammisen (1991) raportoimassa tutkimuksessa, jossa koululaiset muistelivat päiväkotiaikaansa. Tutkimusjoukosta (n = 704) 22.8 % kuvasi eniten kaverisuhteita ja niiden laatua. (Huttunen & Tamminen 1991, 25.)

7.2.2 Yksi aikuinen on tärkein

Joistakin päiväkodin aikuisista muodostuu yleensä lapsen arjessa merkityksellisiä ihmisiä. Tässäkin tutkimuksessa lapset mainitsivat tiettyjä työntekijöitä nimeltä ja kuvailivat, mitä oli yhdessä tehty. Esimerkiksi otetussa reissuvihkon kuvauksessa viisivuotias tyttö kertoi kuinka paljon hänelle merkitsee aikuisten jakamattoman huomion saaminen:

Reetta hoisi mua ja Ulla nukutti. Hirveen kivaa oli kun Reetta leikki ”keinutuolin minäkin ostin” ja nosti mun jalat ylös. (6.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Ympäri vuorokautisen päivähoidon arjessa lapsen mielestä tärkeitä ihmissuhteita on kuitenkin vaikea vaalia. Tutkimusaineiston mukaan henkilökunnan ja lasten lukumäärä vaihteli paljon eri päivinä. Joskus oli vain kaksi lasta ja kolme aikuista ja toisinaan 10 aikuista ja 27 lasta. Keskimäärin työvuorossa oli 5 aikuista 18 lasta kohti. Yövuoroissa oli yksi lastenhoitaja ja lasten lukumäärä vaihteli 1-10, mutta keskimäärin lapsia oli öisin 3-5. Päivävuorojen henkilökunnan kokonaislukumäärässä mainittiin myös erityislasten tarvitsemat avustajat sekä tutkimusajanjakson aikana päiväkodeissa olleet alan opiskelijat. Lapsen näkökulmasta onkin tärkeää saada näkyviin aikuisten kokonaislukumäärä, koska lapsihan ei erottele missä ominaisuudessa kukin aikuinen on paikalla. Henkilökunnan ja lasten lukumäärän vaihtelua lisäsi myös se, että välillä mukana oli toisen ryhmän aikuisia ja lapsia. Lastentarhanopettajan päiväkirjankuvaus kuvaa tyypillistä arjen moninaista tilannetta:

Sitten kokosin pienryhmän taidehuoneeseen ja jätin heidät Maijan (alakerrasta) huomaan. Sitten avustin iltaryhmää ottamalla heidän ”vauvansa” vastaan ja olemalla hänen kanssaan kunnes oman ryhmän aikuinen tulee taidehuoneesta. (7.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Henkilökunta ei tutkimusaineiston mukaan kokenut runsasta työtoverien joukkoa ongelmana, mutta tehtävien joustavuus tuo työhön välttämättä lisähaastetta ja paineita suhteessa lapsiin. Eräs lastenhoitaja kirjoitti toisessa ryhmässä työskentelystä: ”...välillä on hankalaa tietää osaston tavat ja lasten nimissäkin meinaa sekoilla, kurjaa itselle!” (3.lapsi/henkilökunnan päiväkirja).

Lapset tuntuivat sopeutuvan varsin hyvin suureen aikuisten lukumäärään. Uusmaalaisen päiväkodin eteisessä on valokuvin varustettu työvuorolista, josta lapset ja vanhemmat voivat katsoa kuka on missäkin työvuorossa tänään. Tämä käytäntö onkin perheille tärkeä tiedonlähde:

Toivoi myös, että Mari-hoitaja olisi hänen kanssaan yötä. Päiväkotiin päästyä oli iloinen, kun Mari oli vastassa ovella. Kävi sitten katsomassa seinällä olevasta ”taulusta” kuka on yötä kun Mari ei ja oli ”vastaukseen” eli Kaisaan tyytyväinen. (4.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Kavereiden, leikkien, lelujen ja tärkeän aikuisen lisäksi lasten kuvauksissa nousivat esiin päivälepo ja ruokailu. Nämä kaksi toimintoa ovat hyvin tyypillisiä puheenaiheita kaikissa päivähoitopaikoissa. Tässäkin tutkimuksessa viisi- ja kuusivuotiaat pohtivat

päivälepoa, mutta asia korostui erityisesti juuri seitsemän vuotta täyttäneen pojan puheissa, kun hän muisteli kotona päivän tapahtumia: ”*En oikein muista. Odota muistelen, oliko se joku kirjain. Miksi joudutaan lepäämään vaikka lupasit, että se loppuu*” (7.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus). Päivittäisestä ruoasta kertoessaan jotkut lapset arvioivat kaikki ateriat hyvin tarkkaan: ”*Arvaa mitä oli ruokana, kalapihvejä – tykkäsin, perunamuusia – en tykänny ja välipalalla jogurttia lautasella*” (4.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus). Toisen lapsen mieleen tuli pettymys koko ruokalistaa kohtaan: ”*Tyhmää ku meill ei oo ollu pagettia ikinä. Tyhmää, tyhmää*” (6.lapsi/lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus).

Ruokailu on perinteisesti tärkeä kasvatuksellinen tilanne, joten henkilökunnan kirjauksissa ruoan maistaminen, tietyn määrän syömisestä sopiminen tai lapsen huomiotta jättäminen hänen kiukutellessaan ruokapöydässä olivat tyypillisiä ruokailutilanteiden kuvauksia.

Huttusen ja Tamminsen (1991) tutkimuksessa pyydettiin ala-asteen kolmannen, neljännen ja viidennen luokan oppilaita kirjoittamaan aine omista päivähoitokokemuksistaan. Lapsilähtöisen tutkimusmenetelmän avulla tutkijat halusivat saada esiin oppilaiden spontaaneja käsityksiä ja mielikuvia päivähoitosta. (Huttunen & Tamminen 1991, 15-18). Tutkimustuloksissa on havaittavissa mielenkiintoisia yhtymäkohtia koululaisten ja tämän tutkimuksen lasten kuvausten kanssa. Koululaisten mielikuvat päivähoitosta kokonaisuudessaan olivat myönteisiä, mutta kielteisiä muistoja liittyi maistamispakkoon, vaikka ruoka olikin muuten jäänyt mieleen hyvänä muistona. Kielteisiä muistoja liittyi myös päivälepoon. (Huttunen & Tamminen (1991, 25 ja 30-31).

7.2.3 ”Miks aina vaan yövuoroja”

Useampikaan vuosi ympärivuorokautisessa päiväkodissa ei auta lasta sopeutumaan yövuoroihin, kuten otsikossa olevan viisivuotiaan tytön huokaus kertoo (6.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus). Yövuorot poikkeavat päivähoiton tavallisesta toimintakulttuurista, joten oli luonnollista, että tutkimustuloksissa nousi vahvasti esiin

öiden merkitys kaikkien tutkimuksessa mukana olleiden kuvauksissa. Selvitin yöhoitoon liittyviä vanhempien tuntemuksia kyselylomakkeen avulla, mutta runsain materiaali kertyi lasten reissuvihkojen kuvauksista.

Kyselylomakkeista ilmeni, että vanhemmille ympärivuorokautisessa päivähoitossa oli tärkeintä lapsen hoidon jatkuvuus, turvallisuus ja luottamus henkilökuntaan. Nämä tekijät ovat tärkeitä, koska lapsen jättäminen yöksi hoitoon on erityinen asia verrattuna tavalliseen päivähoitoon. Vanhempia mietityttivät yövuorot paljon. Kirjallisissa vastauksissa he toivat esille pelkojaan lastensa pärjäämisestä ja pohtivat yöhoidon erilaisuutta:

Kun lapset olivat ensimmäistä kertaa tarhassa yötä niin mietin koko ajan et kuin ne siäl pärjää? Huutaako/itkeekö koko ajan ja saako nukuttua koska ennen tarhaa he eivät olleet ollu missään muualla ennen yötä kuin kotona ja mummolassa. (2.lapsi/vanhempien kyselylomake)

Samana vuorokauden eri aikoina tehdyt päiväkirjamerkinnot kertovat, miten paljon tunteita ja keskustelua yövuorot synnyttävät kaikissa osapuolissa:

Hoitoon lähteminen tuntui harmittavan poikaa koska tiedossa oli yötarha. Poika kyseli kovasti minkä takia isän ja äidin pitää olla niin myöhään töissä yms. (3.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Poika oli jo tullessaan todella huonotuulinen - teki jäynää ja kiusaa muille lapsille (ja aikuisillekin) koko ajan. Ruoka ei kelvannut, söi sitten kuitenkin. Kaikki oli erityisen huonosti! Nukkumaanmeno oli tavatonta tahtojen taistelua. – poika nukahti kuitenkin viimein rauhallisesti. (3.lapsi/ henkilökunnan päiväkirja)

Pienempien lasten kohdalla yöhoito sujui päiväkirjamerkintöjen mukaan paremmin kuin isompien lasten kohdalla. Parivuotias lapsi nukkui sikeästi ja aamua henkilökunta kuvaili esimerkiksi seuraavasti:

Herätys aamu-unilta, aamupala ja kotiin. Lapsi hiljainen, emme paljon jutelleet. Onnellisen tuntuinen hyvin nukkunut lapsi, jolla kiire äidin syliin. (2.lapsi/henkilökunnan päiväkirja, 2.henkilön kirjaus)

7.2.4 ”Poika oli luvannut äidilleen olla TOSI REIPAS poika yövuorossa.”

Lapset yrittävät parhaansa mukaan sopeutua yölliseen hoitoaikaan, kuten otsakkeena oleva sitaatti hyvin kertoo (3. lapsen henkilökunnan päiväkirjasta). Lapset kertoivat paljon yövuoroista ja heitä yöllä hoitaneista aikuisista:

Oli kiva ku Mari oli yötä. Mä vähän kiusasin Maria. Mua vähä kaduttaa ku sanoin Reetalle pää kiinni. En pyytänyt anteeks, kaduttaa, mutta en halua puhua siitä enää. (4.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Vanhemmatkaan eivät rutinoidu lapsen jättämiseen yöksi hoitoon, joten heidän ja henkilökunnan yhteistyössä on tarvittaessa taattava tiivis vuorovaikutus vuosien ajan: ”Äiti soitti ja kysyi lasten kuulumiset, tosin molemmat nukkuivat jo kun tulin töihin” (3. lapsi/ henkilökunnan päiväkirja). Henkilökunta tiedostaa hyvin ilt- ja yöaikojen merkityksellisyyden ja pyrkii luomaan näistä mahdollisimman kodinomaisia sekä takaamaan lapsen yksilöllisen huomioimisen:

Iltapesun aikana tuli äitiä ikävä. Syli onneksi auttoi. Tyttö sai valita iltavideon jonka jälkeen yönille. (5.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Yöhoidon jälkeiset aamut päiväkodissa vaihtelevat tunnelmiltaan, niin kuin kenen hyvänsä kotiaamut. Aamulla työvuoroon tullut työntekijä kohtaa heräilevät lapset ja auttaa heitä päivän alkuun:

Poika heräsi n. 7.15 ja tuli heti moikkaamaan iloisena. Vaihdettiin kuulumiset (nukkui hyvin jne.) ja mentiin suihkuun. Aamu oli mukava, auttelin poikaa aamupuuhissa: suihku, päivävaatteiden pukeminen. (4. lapsi/lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus)

Yön jälkeen lapset haetaan kotiin, mutta yhtä hyvin heidän aamunsa voi merkitä uutta hoitopäivää. Päiväkotipäivä yön jälkeen täyttyy lasten kertomuksissa mukavista puuhista ja leikeistä:

On tänään ollu ihan hauska päivä, eilen piirsin, ja tänään soitin mun salaiselle ystävälle ja kyll`toi puhelin ihan hyvin toimi ja kyll`se vastas siihen sitt mä soitin Jonnalle ja se sano ett se tulee tänään. Me leikittiin kotia, mä olin 7 vuotta. (6.lapsi/lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus)

Toisinaan uusi hoitopäivä lähtee vähän takerrellen käyntiin:

Aamupalalle mentäessä havahduin siihen etten ollut nähnyt poikaa vaikka tiesin hänen olleen yötä pk:ssa. Mennessäni lepohuoneeseen näin hänet roolivaatetelineen takana kyykkimässä yöpuku päällä. Hän ei halunnut jutella enempää, sanoi vaan että ”tyhmää kun piti herätä. (4.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Vanhemmat ymmärtävät hyvin lapsensa vaikeudet ja keskustelevat lasten kanssa yön kuulumiset ajan kanssa. Ongelmaan ei ole tarjolla lapselle mieluista ratkaisua, mutta lapsen tunteita on silti tärkeää kuunnella:

Yö oli ollut rankka. Hän oli itkenyt ja ikävöinyt paljon. Juteltiin pojan kanssa siitä yöstä ja lopuksi hän kertoi kuinka iloinen oli että seuraavan yön voi nukkua omassa sängyssä. (3.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

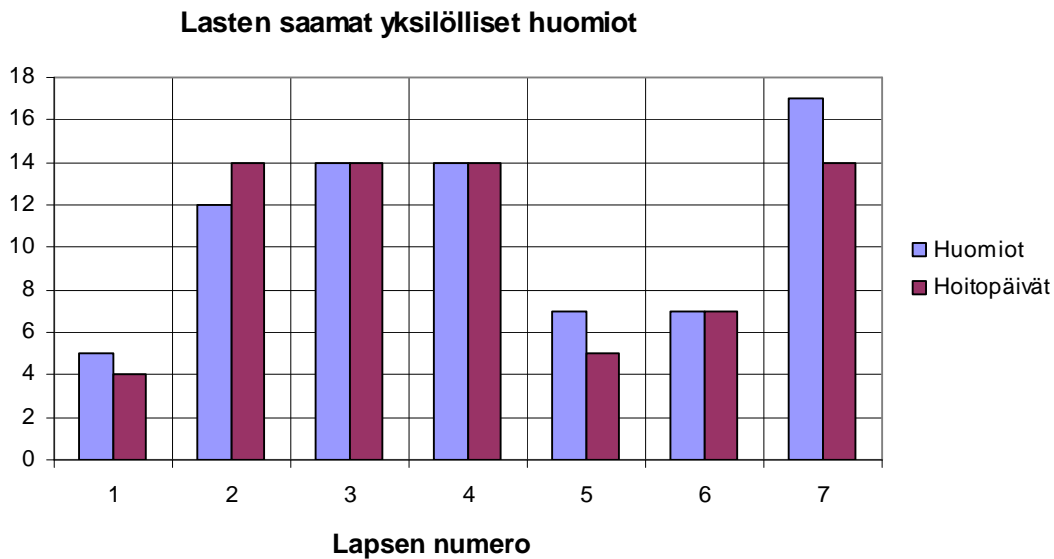
Iltoihin ja öihin ajoittuvat hoitoajat lähentävät aikuisten ja lasten välistä suhdetta, mutta tuovat myös lisähaasteita verrattuna tavalliseen päivähoitoon. Tässä tutkimuksessa mukana olleiden lasten reissuvihkoista ilmeni selkeästi, että joistakin päiväkodin työntekijöistä tulee väistämättä lapsille merkityksellisiä ihmisiä. Huttunen ja Tamminen (1991, 25) raportoivat vastaavasti tutkimuksessaan, että tavallisessa päiväkodissa olleet lapset kirjoittivat vielä koululaisenaikin toiseksi eniten kasvattajasta (21,8 %), hänen toiminnastaan, persoonallisuudestaan ja suhteesta lapseen.

7.2.5 ”Kohtaamisemme oli niin lyhyt, etten juurikaan ehtinyt lapsen kanssa keskustella”

Henkilökuntaa huolestutti yksittäisen lapsen saaman vähäisen huomion määrä (otsake 3.lapsi/lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus). Vastaavia lyhyempiä ja pidempiä mainintoja oli päiväkirjoissa usein. Ryhmä vaihtelee paljon, joten yksittäisen lapsen tilannetta on vaikea hahmottaa:

Yhden lapsen kanssa kerrallaan tulee juteltua liian vähän. Sellaisia tilanteita, joissa olisi vaikka vain pari lasta, tulisi mahdollistaa useammin. Liian usein toiminta menee, niin, että lasten ääni jää heikommalle. Varsinkin niinä päivinä, kun pieniä lapsia on paljon lasten kanssa keskustelut ovat vähäisiä.(2.lapsi/henkilökunnan päiväkirja, 2.henkilön kirjaus)

Tutkimusaineistosta laskettujen molaariaktiiviteettien lukumäärät lapsen yksilöllisestä huomioimisesta ja toisaalta myös päiväkirjamerkinnot vahvistavat, että ympärivuorokautisessa päiväkodissa lapsille löytyy henkilökohtaista aikaa yleensä kerran päivässä. Kuviossa 2 on esitetty lapsikohtaisesti niiden kertojen määrä, jolloin henkilökunta on jollain tavalla antanut lapselle yksilöllistä huomiota päiväkirjojen perusteella.

KUVIO 2 Lasten saamien yksilöllisten huomioiden lukumäärä hoitopäiviä kohti

Päiväkirjojen kuvauksissa oli runsaasti tilanteita, joissa aikuinen huomio kohdistui tavalla tai toisella yksittäiseen lapsen. Aikuiset antoivat huomaamatonta palautetta katseella tai eleellä, toimivat tai keskustelivat lapsen kanssa, opettivat ja antoivat kasvatuksellista tukea. Päivähoidon arjessa näitä toimintoja ei aina tiedosteta lapsen saamaksi yksilölliseksi huomioksi. Lapset hakevat myös itse aktiivisesti oman kehitysvaiheensa ja – tarpeensa mukaista huomiota. Esimerkiksi kaksivuotiaalla tytöllä oli monia keinoja varmistaa, että aikuinen varmasti huomioi hänet:

Lapsi soitti mielellään kapuloilla ja heilutti palmun oksia. Hän haluaa usein aikuisen katsovan, kun hän on tehnyt hyvää tai erikoista; esim. kun hän soitti kapuloilla hän sanoi; ”Kato mua” tai aamupuurolla, kun lautanen on tyhjä!” (2.lapsi/henkilökunnan päiväkirja, 1.henkilön kirjaus)

Päiväkirjoissa oli runsaasti tyypillisiä kuvauksia päiväkotien jokapäiväisistä tilanteista, joissa henkilökunta selvittelee riitatilanteita, hoivaa ja lohduttaa sekä ohjaa yksittäistä lasta toiminnan pariin: ”Olimme jo ulkona, kun lapsi tuli hoitoon, jossa otin hänet vastaan. Keskustelimme, mitä hän tekisi” (7.lapsi, henkilökunnan päiväkirja). Samoin erilaisissa säännöllisissä tai satunnaisissa työtehtävissä lapset saivat luontevasti aikuisen huomiota osakseen.

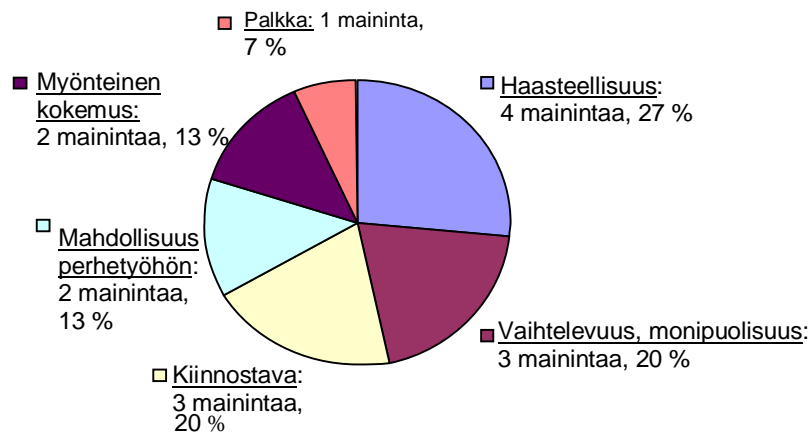
Ruotsalaisen Bergelingin (2001) mukaan aikuisten kanssa keskusteleminen on tärkeää lapsen älyllisen, sosiaalisen ja tunne-elämän kehityksen kannalta. Päiväkotien arkea tutkiessaan hän on tullut siihen tulokseen, että aikuisen ja lapsen kohtaaminen voi tapahtua monella tavalla. Aikuinen voi leikkiä, työskennellä tai keskustella yksittäisen lapsen tai pienryhmän kanssa. Bergeling korostaa, että todelliselle kohtaamiselle on luonteenomaista yhdenvertaisuus, vastavuoroisuus ja halu tehdä jotain yhdessä eikä vain olla samassa fyysisessä tilassa. (Bergeling 2001, 8 ja 80-81.)

7.3 Henkilökunnan arkea päivin ja öin

Minua kiinnosti myös selvittää ympärivuorokautisen päivähoiton arkea henkilökunnan näkökulmasta ja tarkastella, miten työ eroaa päivisin toimivista päiväkodeista. Henkilökunnalle päiväkotitoimi on työpaikka, jossa heidän viihtymisensä vaikuttaa suoraan lapsen hyvinvointiin.

Henkilökunnan näkemyksiä ympärivuorokautisesta päiväkodista selvitin kyselylomakkeen ja päiväkirjojen avulla. Vastausten mukaan vuorotyö oli henkilöstölle harkittu valinta ja tärkeimmät syyt hakeutua töihin ympärivuorokautiseen päiväkotitoimiin olivat työn kiinnostavuus, vaihtelevuus ja monipuoliset haasteet verrattuna päivisin toimivaan päiväkotitoimiin. Edellä mainittujen luonnehdintojen alle mahtui 67 % lomakkeiden vastauksista. Erityisenä työn mielekkyyttä lisäävänä haasteena kaksi työntekijää mainitsi perhetyön: ”*Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö, ja perheiden arjessa mukana eläminen vuorotöiden myötä.*” (2.lapsi/henkilökunnan kyselylomake). Muita syitä olivat aikaisemmin saatu myönteinen kokemus tästä työstä tai ympärivuorokautisesta päiväkodista työyhteisönä. Ympärivuorokautinen päiväkotitoimi oli ollut esimerkiksi harjoittelupaikkana tai pitkään työssä ollut oli kokeillut tätä hoitomuotoa vaihtelun vuoksi ja ”*tykästynyt.*”

Henkilökunnan vastaukset kysymykseen: ” Miksi teen vuorotyötä” on koottu kuvioon 3. Kuviossa näkyvät sekä vastaajien mainitseminen asioiden lukumäärät, että prosenttiosuudet.

KUVIO 3. Ympäri vuorokautisen päiväkodin henkilöstön vuorotyön valintaperusteet.

Henkilökunnan näkemyksiä vuorotyöstä tarkensin vielä kysymyksellä, mitkä ovat ympäri vuorokautisen päiväkotityön hyviä puolia. Vastauksista ilmeni, että vuorotyön hyviä puolia olivat vaihtelevat työajat, työtoverit ja lapsiryhmät sekä työn kokonaisvaltaisuus. ”Lapsiin saa toisenlaisen kontaktin kuin päiväryhmissä (lähemmän ja kodinomaisemman), koska lapset ovat pidempiä aikoja hoidossa” (7.lapsi/henkilökunnan kyselylomake). Lisäksi vuorotyö sopi henkilökunnan elämäntilanteisiin.

Päiväkirjamerkintöjen mukaan työtovereiden ja työvuorojen vaihtelevuutta voidaan hyödyntää monella tavalla. Yövuorot tarjoavat mm. mahdollisuuden erilaisten raporttien kirjoittamiseen ja rauhallista aikaa korjaus- ja järjestelytehtäviin. Työntekijät joutuvat itse jatkuvasti joustamaan työn mukaan, mutta asiassa on toinenkin puoli, kuten eräs lastentarhanopettaja kirjoitti tyytyväisenä:

Positiivista ympäristössä on, että työvuorot ovat melko joustavia l. on mahdollisuus vaihtaa työvuoroa periaatteessa 12 ihmisen kanssa tarvittaessa aamusta iltaan välillä. (7.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Moni työntekijä kirjoitti pitävänsä työn nopeatahtisuudesta. Tyypillinen tunnelma kiireen keskellä tai sen jälkeen oli tyytyväisyys: ”*Kiire oikeastaan koko ajan, mutta sehän pitää vain mielen vireänä*” (3.lapsi, henkilökunnan päiväkirja). Tärkein voimavara on kuitenkin lapset. Päiväkirjoissa henkilökunta kertoi usein lasten tai yksittäisen lapsen merkittävydestä ja siitä miten näistä tilanteista nousevat positiiviset tunteet auttavat jaksamaan arjessa:”*Tajusin taas kerran miksi tätä työtä teen – oli niin ihanat jutut muutaman lapsen kanssa kun he heräilivät ja puimme vaatteita päälle*” (4.lapsi/henkilökunnan päiväkirja).

7.3.1 ”Orientoiduin tulevaan päivään: viestivihko, kalenteri, lapsilista ym.”

Näin kuvaili lastentarhanopettaja aamun tuntojaan, kun oli ensin vaihtanut muutaman sanan yökön kanssa (7.lapsi/henkilökunnan päiväkirja). Ympäri vuorokautisen päiväkodin toimivuuden keskeinen tekijä on hyvä tiedonkulku. Tietoa siirretään sekä suullisesti että kirjallisesti, jotta jokaisen päivän omanlainen työkuviot asettuu kohdalleen. Orientoituminen työvuoroon tarkoittaa myös lasten ja aikuisten suhdeluvusta huolehtimista: ”*Sitten tarkistin Tanjan kanssa (eka kertaa) tekemät työvuorot meille sekä listasin huomisen tehtävä.*” (7.lapsi/henkilökunnan päiväkirja). Lasten ja aikuisten suhdeluvun tarkkailu osoittautui tyypilliseksi ympäri vuorokautisen päiväkodin työntekijän arkeen kuuluvaksi tehtäväksi:

Yön pimeinä tunteina löysin listoista ison ”mokan”. Seuraavaksi yöksi ei meidän listojen mukaan olisi tulossa lainkaan lapsia ja yökkö on hälytetty huomiseksi päivävuoroon. No, nyt sieltä löytyikin virhe (meidän) ja yksi lapsi tulee eli yökköille työvuoron muutos viime minuuteilla. Eli listojen kanssa saa olla tosi tarkkana, olisi nolo juttu jollei yökköä olisikaan ollut huomenna. (3.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Lasten hoitoajat ovat toiminnan suunnittelun runko. Päiväkodin johtaja on vain pienen osan päiväkodin toiminta-ajasta paikalla, joten jokainen työntekijä joutuu vastaamaan satunnaisesti myös päiväkodin toimintaan liittyvistä käytännöistä.

Juuri ennen puuroa erään pojan äiti toi hoitoaikoja ja jouduin huomauttamaan, ettei lasten sovi tulla hoitoon aamulla jos isä menee iltavuoroon ja koululaisen kuuluu

mennä koulusta kotiin jos äiti on paikalla. Siitäkö riemu nousi!! Äiti poistui Pk:lta ovet paukkuen, mutta niinhän se vain on, ettei vuoroahoito kuulu subjektiiviseen hoito-oikeuteen onneksi. (3.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

7.3.2 Toiminnan suunnittelu

Ympäri vuorokautisen päivähoidon toiminnan suunnittelu asettaa henkilöstölle erityisiä vaatimuksia. Tutkin tätä asiaa kyselylomakkeella ja havaitsin, että arviot jakaantuivat erittäin huonosta (1) erittäin hyvään (5). Arvioinnin ääripää oli maininnut sama henkilö, mutta valinta kuvastaa hyvin ympäri vuorokautisen päiväkodin työn laatua, jossa toisaalta on monenlaisia voimavaroja ja toisaalta on vaikea jakaa vastuuta ja turvata jatkuvuutta. Neljän työntekijän mielestä seitsemästä (4/7) suunnittelu sujui kohtalaisesti ja kahden mielestä (2/7) hyvin. Keskimäärin suunnittelun katsottiin sujuvan kohtalaisesti, koska arvioiden keskiarvoksi tuli 3.25.

Toiminnan suunnittelu on työn luonteen vuoksi pakosta hajanaista ja jää yksittäisten työntekijöiden vastuulle: ”Koen suunnittelevani liikaa itsekseni.” (1.lapsi/henkilökunnan kyselylomake). Toisaalta vaihtuvien työvuorojen takia on vaikea saada otetta toiminnan kokonaisuudesta, vaikka haluaisinkin:

Usein pohdittu asia on miten lastenhoitajat jotka 3vuorotöissä saataisiin paremmin sitoutumaan töihin/työntekoon. Usein on irrallinen olo kun tulee vapaalta ja toiminta pyörii. Yhteinen suunnittelu aika on liian vähäistä, meilläkin vain 1 krt. /5vkoa. (5.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Työn sujumisen varmistamiseksi henkilökunnalla on omia vastuualueita, joilla pyritään helpottamaan työhön orientoitumista, mutta ympäri vuorokautisen toiminnan kokonaisvaltaisuuden takia esimerkiksi esiopetuksesta vastaava lastentarhanopettaja joutuu pohtimaan myös muun ikäisille sopivaa toimintaa:

Meillä ikähajonta 10kk – 8 v! Tässä on toimintaan mahtava mahdollisuus, mutta myös suuri haaste! ... Pointtina siis, että miten saa järjestettyä tarpeeksi haastavaa toimintaa kaikille ja niin että pienetkin pääsisivät nauttimaan siitä (saattavat helposti jäädä pois). Tämä koskee tietysti myös leikki- ja oppimisympäristön järjestämistä. (7.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

7.3.3 Työn hyvät puolet ovat myös työn uhkia

Eri lähteistä kerääntynyt tutkimusmateriaali valotti ympärivuorokautisen päiväkodin työtä hyvin monipuolisesti. Varsinkin päiväkirjojen merkinnät kertoivat, että työn myönteiset asiat ovat yhtä aikaa myös uhkia työssä jaksamiselle ja arjen toimivuudelle. Näitä kahteen suuntaan vaikuttavia tekijöitä ovat vaihtelevat työvuorot ja lapsiryhmä sekä tästä perusrakenteesta johtuva vaikeus suunnitella ja toteuttaa omaa työtä.

Ympärivuorokautisen päiväkodin työvuoroihin tuli helposti yllättäviä muutoksia esimerkiksi lasten sairastumisten tai vanhempien työvuorojen muutosten takia. Päiväkirjoissa oli usein mainintoja väsymyksestä, mikä on luonnollista kiireisen aamun tai valvotun yön jälkeen, mutta myös hyvin aikaiset aamuvuorot ovat riski jaksamiselle. Näin kuvaili eräs työntekijä toipumistaan:

Muuten kaikki ok mutta olen edelleen tosi väsynyt. Hyvä kokemus tulla 4.45 – vuoroon mutta en taida toista kertaa siihen oma-aloitteisesti suostua...koko viime yön pyöriskelin levottomana. Meni ilmeisesti unirytmiksi sekaisin! (4.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Erilaisilla rytmeillä pyörivät vapaapäivät katkaisevat mukavasti työputkea, mutta toisaalta vapaapäivien jälkeen työhön pitää orientoitua aivan kuin lomalta tultaessa. Näitä uudelleen orientoitumisia aiheuttaa myös se, että jokin työvuoro voi olla pitkään poissa omasta työjärjestyksestä. Tyypillisesti henkilöstö kuvaili olevansa vähän hukassa poissaolon jälkeen, koska työpaikalla ei voi olettaa odottavan rutiininomaisen tilanteen: ”Pitkän vapaan jälkeen (4pv.) oli tapahtunut paljon. Asioiden omaksuminen vei aikansa...” (5.lapsi/henkilökunnan päiväkirja).

Kummankin ympärivuorokautisten päiväkodin henkilökunta oli hyvin työhönsä motivoitunutta ja sitoutunutta. Rankkakin päivä arvioitiin yleensä lopputulokseltaan hyväksi. Tietoa työssä jaksamisesta keräsin henkilökunnan päiväkirjoista siten, että he arvioivat päivittäin oloaan työpäivän jälkeen numeroarvioinnilla 1 – 5 (1 = olen erittäin huonolla mielellä ja 5 = olen erittäin hyvällä mielellä) ja perustelivat halutessaan sanallisella kuvauksella. Työntekijät arvioivat oloaan työpäivän jälkeen yleensä hyväksi tai erinomaiseksi, sillä koko aineiston keskiarvo oli 4.2. Yksittäisten työntekijöiden kahden viikon keskiarvot vaihtelivat siten, että pienin keskiarvo oli 3.5 ja suurin 4.8.

Työn raskautta lisäsivät ajoittain, kuten muissakin päiväkodeissa, henkilökunnan sairauslomat, talossa olevat opiskelijat ja työntekijöiden vaihtuvuus. Lisäksi kaupunkien säästöt ja työelämän yleinen resurssien kiristyminen näkyivät ympärivuorokautisenkin hoidon arjessa. Tiukan päivän jälkeen päiväkirjamerkinnöistä huokui paljon tunteita epäoikeudenmukaisen ja turvattoman työtilanteen vuoksi: *”Säästöt ottavat päähän, päättäjät päättää tietämättä miten arki sujuu!! Esim. Ryhmän erityisavustaja poissa 4 vkoa ei sijaista.”* (5.lapsi/henkilökunnan päiväkirja).

Työnantaja on pyrkinyt huolehtimaan kummassakin päiväkodissa henkilöstön jaksamisesta, sillä molemmissa on tarjolla työnohjausta ja työhyvinvointiin liittyvää toimintaa. Henkilökunta arvosti näitä mahdollisuuksia, mutta toisaalta ne vievät voimavaroja jokapäiväisestä arjesta, koska osan ollessa työnohjauksessa hoidetaan lapset vajaalla miehityksellä: *”Nämä tykypäivät ovat yleensä aika vauhdikkaita kun on kaksi aikuista kerralla lasten kanssa joten ei paljon ehdi ajatella vaan toimia.”* (6.lapsi/henkilökunnan päiväkirja).

7. 3.4 Muiden hallintokuntien kanssa tehtävä yhteistyö

Ympärivuorokautinen päiväkotitoimi liittyy päivähoiton palveluverkossa muihin päivähoiton yksiköihin ja yhteistyökumppaneihin, joten oli mielenkiintoista tutkia, miten yhteistyö sujuu tämän laajemman verkoston kanssa. Tiedot yhteistyöstä keräsin kyselylomakkeella, jossa vastausvaihtoehtojen ääripäät 1–5 (1 = erittäin huonosti ja 5 = erittäin hyvin). Lisäksi lomakkeessa oli tilaa sanallisille kommentteille. Yhteistyökumppaneiksi oli lomakkeessa määritelty muut päivähoiton yksiköt, päivähoiton hallinto (ei oman päiväkodin esimies), terveystoimi/terveydenhoitajat, koulu, psykologit ja sosiaalityöntekijät.

Kuusi työntekijää seitsemästä (6/7) vastasi kysymyksiin, koska yhdellä ei ollut mitään kokemuksia yhteistyöstä lyhyen työkokemuksen takia. Muidenkin vastaajien kohdalla oli aukkoja arvioinnissa, koska heillä ei ollut kokemusta kysytystä yhteistyömuodosta.

Muiden päivähoiton yksiköiden kanssa yhteistyö sujui kolmen työntekijän mielestä kohtalaisesti, kahden mielestä hyvin ja yhdellä ei ollut asiasta kokemusta.

Päivähoidon hallinnon kanssa yhteistyö hoidetaan johtajien kautta, joten se oli henkilöstölle etäistä eikä liittynyt välittömästi heidän arkeensa: ”*Toimii varmaankin, mutta pk:n johtaja on avainasemassa sinne suuntaan.*” (3.lapsi/henkilökunnan kyselylomake). Keskeisin syy tyytymättömyyteen oli tunne siitä, että hallinnon henkilöstöä ei tapaa eivätkä he tunne arjen todellisuutta.

Terveystoimen/terveydenhoitajien kanssa tehtävän yhteistyön tyytyväisyyteen vaikutti se oliko kumppaneiden välillä sovittuja yhteistyörakenteita kuten säännölliset tapaamiset: ”*Terveydenhoitaja käy 1 kr/vuosi ja on perehtynyt lapsiin etukäteen, kuuntelee jos ongelmia, kysyttävää.*” (5.lapsi, henkilökunnan kyselylomake). Jos ei ollut olemassa mitään sovittuja käytäntöjä, jäi yhteistyö vähäiseksi: ”*Hyvin vähän yhteistä ainakin ihan pienten ryhmän kanssa.*” (2.lapsi/henkilökunnan kyselylomake).

Koulujen kanssa tehtävä yhteistyö oli tässä tutkimuksessa mukana olleille vastaajille etäinen, koska suurin osa heistä työskenteli alle kuusivuotiaiden lasten kanssa. Esiopetuksesta vastaava lastentarhanopettaja arvioi yhteistyön hyväksi, mikä viittaa siihen, että toimivat rakenteet ovat olemassa.

Psykologien kanssa tehtävästä yhteistyöstä oli kokemusta neljällä työntekijällä ja he arvioivat sen sujumisen hyvästä - huonoon. Hyväksi koetussa yhteistyössä yhteistyön sujuminen edellytti psykologin helppoa tavoitettavuutta. Kohtalaisen tai huonon arvion antaneet kuvailivat yhteistyön jääneen vähäiseksi tai olevan lähinnä ”*paperiiden kirjoittamista.*”

Sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä oli kokemusta vain kahdella työntekijällä. Näistä toinen arvioi yhteistyön huonoksi ja toinen kohtalaiseksi. Päivähoidon ammattilaisten ja sosiaalityöntekijöiden erilainen työkuultuuri tuli kommentoissa esiin: ”*Salassapitovelvollisuuden vuoksi asioista ei tiedoteta. Emme aina tiedä onko lapsi lastensuojelun asiakas.*”(1.lapsi/ henkilökunnan kyselylomake). Monilla paikkakunnilla tuttu tilanne sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta nousi myös esiin, mikä vähentää yhteistyön mahdollisuutta ja kehittämistä.

7.3.5 Henkilökunnan toiveita oman työn kehittämiseksi

Nykytilanteen kartoittamisen jälkeen on tärkeää antaa tilaa tulevaisuuden visioille ts. halusin selvittää, miten päiväkotien henkilökunta näkee ympärivuorokautisen päivähoidon kehittämismahdollisuudet. Selvitin asiaa kyselylomakkeella ja lisäksi huomioin henkilökunnan päiväkirjoihin kirjoitetut ajatukset työn kehittämisestä. Henkilökunnan esittämistä toiveista löytyi kolme teemaa: henkilöstöresurssit, oman työn pedagoginen kehittäminen ja materiaaliset lisäresurssit.

Työntekijöiden mielestä lapsiryhmien henkilöstömitoituksessa pitäisi olla oma erityisavustaja, koska ympärivuorokautisissa päiväkodeissa olevia erityistä tukea tarvitsevia lapsia ei voida sijoittaa muihin päiväkoteihin ja heitä on aina hoitoryhmissä. Muita toiveita henkilöstön suhteen oli saada päivävuoroon lastenhoitaja esikoululaisten ryhmään, oma erityislastentarhanopettaja sekä sosiaalityöntekijä, jolla olisi vastaanottoaika päiväkodissa. Erityistyöntekijöiden tiiviimpi läsnäolo ympärivuorokautisen päiväkodin arjessa mahdollistaisi joustavamman asiakastyön ja varhaisen tuen antamisen. Huoli lapsesta tuli esiin päiväkirjamerkinnöissä, joissa henkilökunta pohti vuorohoidon lisäksi lasten kotielämään liittyviä monia ihmissuhteita tai sitä, ettei lapsilla ole välttämättä mahdollista saada tarvittavaa toipumisaikaa kotihoitossa.

Pedagogisen kehittämisen suhteen näiden kahden päiväkodin henkilöstöllä oli hyvin samansuuntaisia ajatuksia. Keskeisimpänä toiveena oli arvojen tarkistaminen, joka tarkoitti mm. omaan työhön kohdistuvien suorituspainneiden vähentämistä ja yhteistyön kehittämistä. Konkreettisia ehdotuksia olivat aikuisten työnjaon ja ryhmien välisen toiminnan kehittäminen mm. ilta- ja pajatoimintaa hyödyntämällä. Lasten toimintaympäristön ja välineiden suhteen henkilöstö toi esiin yleensäkin päiväkoteja vaivaavan jakotilojen puutteen. Päiväkotien tilaratkaisut eivät välttämättä tue nykyistä lapsilähtöistä ja pienryhmätoimintaa suosivaa pedagogiikkaa. Monipuolinen toiminta edellyttää myös kunnon välineitä. Vastauksissa toivottiin mm. hiekka- ja vesileikille omat tilat.

Aikuisten työskentely-ympäristö, välineet, vuorotyö ja tiedonkulun varmistaminen voivat muodostaa ympärivuorokautisen päiväkodissa hankalasti ratkaistavan tilanteen, kuten oheinen esimerkki arjesta kertoo:

Ei ole tilaa johon sulkeutua ja toisaalta ei edes voi, sillä pitää esim. käyttää tietsikkaa, kopioida tms. eli joutuu liikkumaan talossa ja tietysti silloin aina törmää ihmisiin ja aina löytyy asiaa... kai sitä voisi välillä sanoa, että nyt ei käy, palataan myöhemmin, mutta yleensä ne on ”akuutteja” asioita tai sellaisia, että on pakko sitten keskustella, kun ei esim. näe toista taas vähään aikaa. (7.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Kaikkein tärkeimmäksi ympärivuorokautisen päiväkodin toiminnan ja työn laadun kuvaajaksi nousi kodinomaisuus, jota haluttiin pitää yllä ja kehittää edelleen:

Mukava sunnuntaipäivä, retkeiltiin leikkipuistossa ja iltapäivällä Mari leipoi rieskoja, kotoinen tunnelma, lapset leikkivät sulassa sovussa. Viikonloput ovat aina leppoisia, koska lapsia on vähemmän joten kodinomaisuus toteutuu parhaiten. (6.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

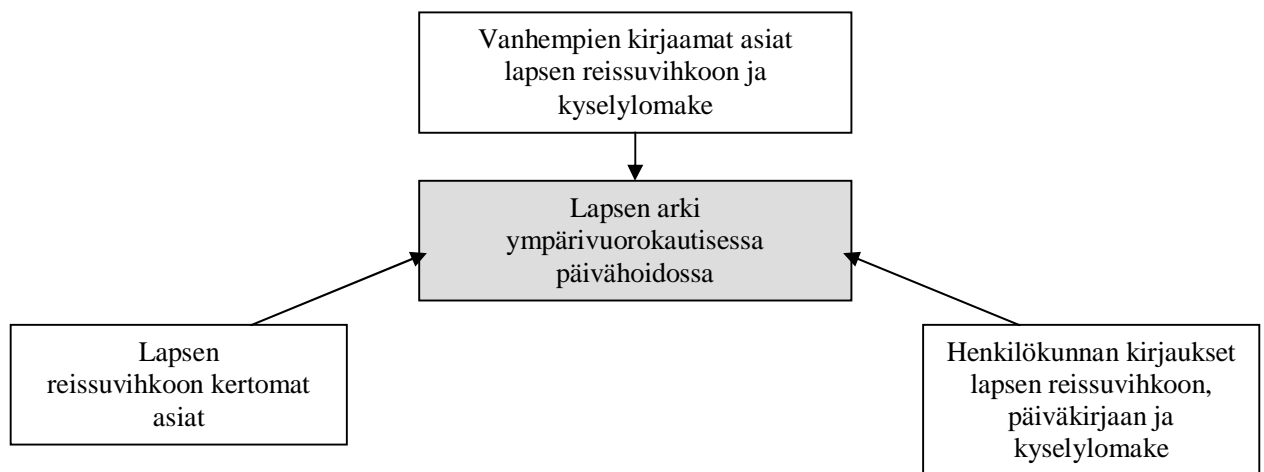
Kummassakin päiväkodissa kahden viikon jaksoon mahtui useita retkiä: oltiin yöretkellä ja kalastamassa pilkillä sekä käytiin liikennepuistossa, kirjastossa, konsertissa ja vierailtiin toisessa päiväkodissa. Päiväkirjamerkinnot kertoivat, että toiminnassa pyrittiin jättämään tilaa lasten omille valinnoille, tekemään pitkiä projekteja ja hyödyntämään arjessa vastaan tulevia asioita. Lapsia otettiin mukaan lumien lakaisuun, vaatteiden laittamiseen kuivauskaappiin, auttamaan keittiössä ja muihin satunnaisiin kodin askareisiin: ”Kokosimme myös yhdessä uuden lukulampun nukkumahuoneeseen, mikä oli hänelle hyvin mieluista puuhaa.” (7.lapsi/henkilökunnan päiväkirja).

Vertasin päiväkodissa kodinomaisuuteen liitettyjä toimintoja kotona tehtyihin vapaapäivien päiväkirjamerkintöihin ja niistä ilmeni, että kotonakin koettiin tärkeänä yhdessä puuhailu. Lapset tekivät vanhempien kanssa kotitöitä: ”Lapsi auttoi ruuan tekemisessä eli mittaili ja kaatoi aineita kulhoon ja pesi perunat.” (4.lapsi, lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus). Ulkoiltiin koko perheen kanssa ja yhteiset retket olivat vapaapäivän kohokohtia:

Sitten puettiin ja lähdettiin bussilla kohti kaupunkia. Oli se hienoa kun pääsi bussin kyytiin. Oli paljon ihmettelemistä. Käytiin Hesessä syömässä ja siellä oli hieno karuselli jossa oli kiva ratsastaa hevosella. (2.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

8 POHDINTA JA TULOSTEN ARVIOINTI

Tutkimuksen tavoitteena oli luoda kuva ympärivuorokautisen päivähoidon arjesta kahden päiväkodin lasten, vanhempien ja henkilöstön kertomana. Modernin lapsuustutkimuksen periaatteen mukaisesti oli keskeisenä pyrkimyksenä saada lapsen ääni kuuluviin, pitää lapsi tutkimuksen fokuksessa ja tarkastella, miten eri ekologiset tasot heijastuvat lapsen arkeen. Kuviossa 4 on kuvattu mistä eri lähteistä kuva lapsen arjesta koostui.

KUVIO 4. Tutkimusmenetelmät, joista kuva lapsen arjesta koostui

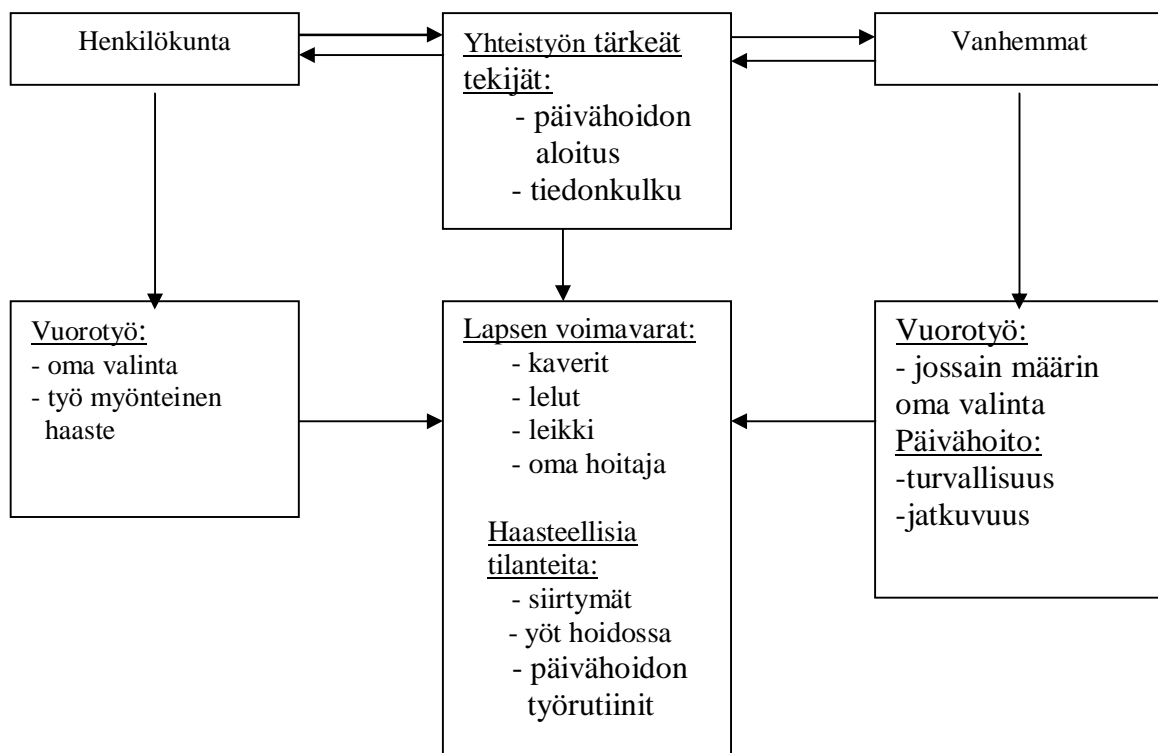
Seuraavissa luvuissa tarkastelen tutkimuksen tuloksia, joista omana lukunaan (8.2) pohdin päiväkirjamenetelmän soveltuvuutta varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmänä. Sitten tarkastelen tutkimuksen luotettavuutta ja eettisiä näkökulmia. Lopuksi pohdin tutkimustulosten soveltamista ja mahdollisia kiinnostavia jatkotutkimusaiheita.

8.1 Tulosten yhteenvetoa

Vuorotyö oli vanhemmille ammatin luonteeseen liittyvä, mutta osittain myös oma valinta. Vuorotyö tarjosi heidän arvostamiaan positiivisia haasteita tai sopi perheen elämäntyyliin. Vanhemmat olivat tyytyväisiä ympärivuorokautiseen päiväkotiin, koska se oli turvallinen ja jatkuva hoitopaikka. Päiväkoti vastasi pääsääntöisesti vuorotyötä tekevien vanhempien lastenhoitotarpeeseen, mutta käytännössä usein myös perheen lähipiiriin kuuluvat ihmiset auttoivat arjen sujumisessa. Ympärivuorokautisen päivähoidon yövuorot herättivät enemmän tunteita sekä vanhemmissa että perheen lähipiirissä kuin yleensä päivähoidossa. Yhteistyö henkilökunnan kanssa sujui pääsääntöisesti hyvin, mutta päiväkotiin tutustumisessa ja tiedon kulussa olisi parantamisen varaa.

Ympärivuorokautisen päiväkodin vaihtelevat hoito- ja työajat rakentavat lasten arjen puitteet. Lasten mielestä päivähoitoon tuleminen oli yleensä mukavaa, mutta erityisesti silloin, kun kivat kaverit olivat samassa hoitovuorossa. Lapset varmistivat omaa sosiaalista asemaansa valitsemalla huolellisesti päiväkotiin vietävät lelut, koska leikki on tärkein asia myös ympärivuorokautisessa päiväkodissa. Yövuorot olivat tässä tutkimusjoukossa mukana olleiden lasten mielestä kaikkein negatiivisin asia. Yövuorot sujuivat mukavammin silloin, kun hyvät kaverit tai joku tietty hoitaja oli samassa vuorossa. Muina ikävinä asioina lapset toivat esiin epämiellyttävän ruoan maistamisen, päiväunet tai hoitoon tuleminen silloin, kun sisarus jäi sairaana kotiin.

Molempien päiväkotien henkilökunta oli hyvin työhönsä motivoitunutta ja sitoutunutta. Työn vaihtelevuus ja monipuolisuus olivat työn keskeisiä positiivisia puolia. Toisaalta monet työn myönteisiksi haasteiksi koetut asiat olivat myös riskejä työssä jaksamiselle. Henkilökunta tiedosti hyvin ympärivuorokautisen hoidon vaativuuden lapsen kannalta ja pyrki parhaansa mukaan vaalimaan kodinomaisuutta erityisesti iltaisin, öisin ja viikonloppuisin. Kuviossa 5 on koottu tutkimuksen eri informanttien tärkeiksi nostamat ympärivuorokautisen päivähoidon arjen voimavarat ja haasteet.

KUVIO 5. Ympärivuorokautisen päiväkodin arjen voimavarat ja haasteet eri informanttien näkökulmasta

Ekologinen ja ekokulttuurinen teoria havainnollistaa, miten lapsi on riippuvainen häntä hoitavien aikuisten välisestä yhteistyöstä ja millaiseksi heidän välinen mesosysteemi käytännössä muodostuu. Lapsi on hoidossa epätavallisina aikoina, mutta samalla myös häntä hoitavien aikuisten työpaikalla kodin sijasta. Tästä syystä ympärivuorokautisessa päivähoidossa olevan lapsen arkeen heijastuu työelämän eksosysteemien laatu sekä

vanhempien että työntekijöiden kautta. Ympäri vuorokautisen päiväkodin mikrosysteemien tasolla toimivat aikuiset ja lapset voivat jossain määrin hallita omaa arkeaan. Heillä on mahdollisuus luoda yhdessä toimintakulttuuria, joka vastaa paremmin yhteisön kaikkien jäsenten tarpeita.

Kaikki tässä kontekstissa olevat toimijat ovat kuitenkin viime kädessä riippuvaisia laajemmista yhteiskunnallisista ekso- ja makrosysteemeistä: miten työelämän muutoksissa huomioidaan perhe-elämän eri vaiheet ja kuinka päivähoitopalvelujen laadusta pidetään huolta. Salmi (2004) toteaa osuvasti ilman vuorotyönkin tuomaa lisätekiijää, että ”nykyisin arkielämän perusongelma on eri elämän alueiden yhteensovittaminen, koska jokainen kuitenkin kokoaa itsessään ne yhdeksi kokonaisuudeksi.” (Salmi 2004a,11) Toisaalta Kinnusen ja Maunon (2002, 107) mukaan olennaista on vanhempien subjektiivinen kokemus työstä ja siitä johtuva yhteys lasten käyttäytymiseen. Vastaavasti voidaan olettaa, että päiväkodin henkilöstön työtyytyväisyys heijastuu myös lasten hyvinvointiin.

8.2 Päiväkirja alle kouluikäisten tutkimusmenetelmänä

Päiväkirja oli haastava tutkimusmenetelmä, koska alle kouluikäiset eivät vielä osaa itse kirjoittaa ja siksi aineisto oli kerättävä aikuisten avulla. Alle neljävuotiaiden kohdalla aikuisten kirjaamistarkkuus korostui, koska pienet lapset tuottavat itse vähemmän puhetta. Kaksivuotiaan päivän kuvauksesta ilmeni mukavasti päivän toimintojen kokonaisuus:

Lapsi jutteli ja puuhaili paljon kanssani. Pujottelimme helmiä ja lapsi kertoi että oli vaikea tehdä sitä. ”Ei mene helmi”. Perheen koira on Helmi, joten muutenkin oli vaikea hahmottaa tehtävää. Poliisiautoa ihmeteltiin ja leikittiin sillä. Lapsi tuumasi: ”Isin auto”. Herra oli toimeliaalla tuulella. (1.lapsi/ henkilökunnan päiväkirja)

Yli neljävuotiaat lapset kertoivat paljon, joten heidän kohdallaan oli mielenkiintoista havaita, miten eri aikoina päivästä tehdyistä päiväkirjamerkinnöistä ilmeni selkeästi

lapsen ja aikuisen näkemuserot. Päiväkirja antaa siis tarkan välineen tutustua lapsen maailmaan syvällisemmin ja vahvistaa käsitystäni siitä, että lapset tietävät ja tuntevat asioita eri lähtökohdista kuin aikuiset. Alla olevassa esimerkissä aikuisen ja lapsen näkemysten erilaisuus oli kirjattu selvästi näkyviin:

Kun kysyin: ”Mikä oli tänään ollut mukava?”, hän vastasi: ”Ei mikään”. ” Koko päiväkotini on ollut tyhjä.” Oma tulkintani on kuitenkin erilainen, poika tuntui viihtyvän hyvin eri tilanteissa ja oli ulkonakin innoissaan vastasataneesta lumesta.”(4.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Kun seurasin tämäntyyppisiä merkintöjä samalta päivältä taaksepäin tai edelliseen päivään, niin lapsen negatiivisiin kommentteihin löytyi todennäköinen syy. Tässä tutkimuksessa syy oli yleensä, että lapsi oli ollut yön hoidossa. Esimerkkitapauksessa poika oli tullut edellisenä päivänä harmistuneena yöhoitoon, ja se tuntui heijastuvan vielä seuraavan päivän kommentteissa, vaikka kaikki olikin päällisin puolin sujunut mukavasti.

Päiväkirjaa voidaan pitää yhdeltä päivältä tai useammalta viikolta ja kirjata tapahtumia monta kertaa tai vain kerran päivässä. Tässä tutkimuksessa käyttämäni kahden viikon jakso tuntui sopivalta, vaikka käytännössä tutkimuksen kohteen vuoksi ajanjakso venyi huomattavasti pidemmäksi, ennen kuin kahden viikon päiväkirjat saatiin täytettyä. Tutkimusajan venymisen takia henkilökunta ja vanhemmat arvelivat joidenkin lasten kyllästyneen tutkimukseen. Kotona kirjatussa reissuvihkon merkinnässä viisivuotias tyttö innostui runolliseen vastaukseen, joka voidaan tulkita joko tympääntymiseksi tutkimukseen (= aikuisen kyselemiseen) tai ehkä hän vain halusi leikkiä rauhassa kotona yövuoron jälkeen: ”No kirjota vaikka rimperi ramperin roo ei mitään Ronjalta. Mä haluan nyt leikkii älä häiritse.” (6.lapsi/vanhemman kirjaus). Henkilökunnan päiväkirjassa lastentarhanopettaja kuvaili seuraavana hoitopäivänä tapaamista äidin kanssa:

Tulohetkellä tapasin äidin ja hän valitteli ettei tyttöä enää kiinnostanut kertominen päivän tapahtumista, hän vaan pelleilee, sanoin että olin huomannut saman, ja yövuoroihin tuleminen kyllästyttää. (6.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Tutkin vielä tarkemmin tämän merkinnän taustoja ja huomasin, että tytöllä oli takana yövuoro, jolloin hän oli heräillyt kesken unien. Kotiinlähtö oli sujunut nopeasti, koska

”*Oli kova kiire kotipihalle*”, missä varmaan odottivat mieluisat leikit. Toisaalta päiväkirjan merkinnässä tulee esiin lapsen kannalta tärkeä huomio eli kyllästyminen yövuoroihin.

Tutkimusjakson riittävä pituus mahdollisti sen, että materiaalia kertyi runsaasti vaikka välillä päiväkirjojen merkinnät jäivät hyvin vähäisiksi. Aikuisten oli usein vaikea löytää kiireisen päivän keskellä hetkeä päiväkirjan täyttämiseen ”*En ehtinyt vaihtaa pojan kanssa kuin muutaman sanan iltapäivällä* (4.lapsi/lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus). Reissuvihkon kuljettaminen kodin ja päiväkodin välillä ei aina sujunut ongelmitta, vaikka ajatuksena oli ollut, että reissuvihko olisi aikuisia tutkimukseen yhdistävä tekijä. ”*Äiti kertoi että hänellä on ollut kiireinen viikko. Sovimme että hän jättää reissuvihkon perjantaina pk:iin.*” (4.lapsi/lapsen reissuvihko, henkilökunnan kirjaus).

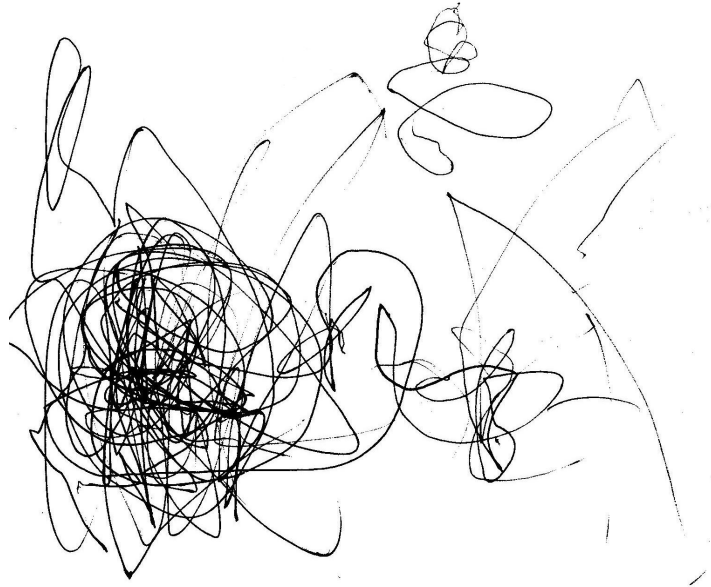
Päiväkirjat keräsivät runsaasti tietoa myös ohi virallisten suunnitelmien ja tuottivat siten ennakoimatonta tutkimusaineistoa täydentävää tietoa. Päiväkirjoihin kirjautui useita mainintoja tutkimuksen sujumisesta ja asioiden kirjaamisen vaikeuksista. Nämä spontaanit merkinnät auttoivat ymmärtämään ympärivuorokautisen päiväkodin arjen monimuotoisuutta. Päiväkirjamenetelmän autenttisuus toteutui parhaiten silloin, kun aikuiset ”heittäytyivät” kirjoittamisen virtaan eivätkä enää kirjoittaneet tutkimusta varten vaan kuvailivat asioita ja tunnelmia hyvin spontaanisti. Ohessa erään vanhemman kuvaus päiväkotiin lähdöstä:

Lunta oli sadellut koko aamun. Poika oli ulkona jo ensimmäisenä meistä kaikista. Jalanjäljet olivat jo peittyneet lumeen kun muut tulivat ulos. Hän olisi halunnut työntää pikkusiskon rattaita, mutta tämä valitsi isän työntämään niitä. (7.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Tytöt ja pojat tuottivat tekstiä yhtä paljon, mutta iältään neljä- seitsemänvuotiaat olivat sopivimpia informantteja, koska he osaavat jo hyvin kertoa asioita. Kertomisen helppous ilmeni hyvin viisivuotiaan tytön päivän tapahtumien muistelusta:

Kotileikkiä leikittiä sisällä ja ulkona istutettiin käpyhiutaleita. Se on semmoista että kävyhiutaleita istutetaan maahan. Ketään ei ollu mukana, mä vaan iha oikeesti istutin. (6.lapsi/lapsen reissuvihko, vanhemman kirjaus)

Päiväkirjoista kuvastui myös lasten ja aikuisten yhdessä tekeminen. Muutaman lapsen päiväkirjassa oli lapsen itsenä piirtämiä kuvia, joista esimerkkinä kaksivuotiaan tytön piirros kuvassa 1.

KUVA 1. Päivi juoksee.

Tutkimusaikataulun kireyden vuoksi en ehtinyt esitellä päiväkirjoja enkä kyselylomakkeita. Keskustelin kuitenkin niistä eräässä tutkimuksen ulkopuolisessa ympärivuorokautisessa päiväkodissa työskentelevän lastentarhanopettajan kanssa.

Suunnittelin lapsen reissuvihkon siten, että vanhemmat ja yksi päiväkodin työntekijä jututtivat lasta kotona ja päiväkodissa. Tämä oli mielestäni onnistunut ratkaisu, vaikka en voinut kontrolloida, miten päiväkirjan täyttäminen käytännössä toteutui. Tässä tutkimuksessa päiväkirjan pitäjiksi valikoitui lasten äidit. Tutkimuksessa ei kysytty päiväkirjan täyttäjää missään vaiheessa vaan käytin yleisnimitystä vanhemmat. Valinta oli tietoinen, koska halusin keskittää kaiken tutkimushuomion lapseen ja luoda aikuisista mahdollisimman neutraalin aikuisten joukon.

Koin tärkeänä, että tutkija oli koko ajan tutkimuksessa avustavien aikuisten käytettävissä. Käytännössä tässä tutkimuksessa päiväkotien henkilöstö oli tarvittaessa

yhteydessä minuun ja toimi välittäjänä myös vanhempien ja tutkijan välillä silloin, kun heillä jotain kysyttävää.

Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista, mikä on saattanut aiheuttaa informanttien valikoitumista. Toisaalta päiväkirjatutkimuksessa mukana olevat ovat pidempään kiinni tutkimusprosessissa kuin esimerkiksi kysely- tai haastattelututkimuksessa, joten tutkimukseen motivoituminen on tärkeää. Lisäksi tutkimuksen aineiston kerääminen venyi paljon odotettua pidemmäksi tutkimuskohteen vuorotyön takia. Vanhempien lisäksi perheen lähipiirin ihmiset joutuivat tutkimukseen mukaan kuljettaessaan lapsia hoitoon. Vanhempien sitoutuneisuudesta tutkimukseen kertoi se, että he kirjasivat myös muiden hakijoiden kommentit lapsen kotiin lähdön sujumisesta.

Päiväkirjamerkintöjen mukaan aikuiset epäilivät lasten jaksavuutta tutkimuksen aikana. Mielestäni lasten ajoittainen innostumattomuus saattoi johtua myös tutkimuksen venymisestä usean kuukauden ajalle. Toisaalta lapset antavat rehellistä palautetta: kun asia ei kiinnosta, niin ei kiinnosta. Lasten aidot reaktiot kertoivat usein paljon muita asioita kuin vain sen mitä kysyttiin.

En tavannut vanhempia, vaikka olin niin alun perin suunnitellut. Toisaalta kohtaamattomuus ei välttämättä ole huono asia - ehkä on turvallisempaa kirjoittaa henkilölle, jota ei tunne. Päiväkirjojen merkinnöissä on havaittavissa samaa, kuin mikä tapahtuu vanhempien kanssa pidempään keskusteltaessa: he alkavat luottaa kumppaniinsa ja puhua asioista, joita ei muodollisissa kohtaamisissa ole tapana kertoa. Yksi päiväkirjan parhaita puolia on sen autenttisuus. Päiväkirjamerkinnöissä ilmenee paljon sellaisia tunteita ja ajatuksia, joille ei varmaan olisi tilaa tavanomaisissa kyselylomakkeissa tai joita informantit tuskin kirjoittaisivat usein harkitusti täytettävään kyselyyn.

Tämän tutkimuskokemuksen perusteella voi todeta, että päiväkirja-aineistoa tulee helposti todella paljon ja siksi tutkijan on oltava tarkkana, ettei harhaudu tutkimuksen kannalta sivupoluille. Erityisesti lasten ajatukset ja kuvaukset ovat niin upeita, että tekisi mieli liittää ne kaikki sanasta sanaan tutkimusraporttiin. Lasten huomiointi

tutkimukseen osallistujina olisi hyvä tehdä kunnolla ja pyytää heiltäkin tutkimuslupa, mitä en tässä tutkimuksessa tehnyt. Yhtenä syynä siihen oli se, etten enakkoon määritellyt tutkittavien ikää. Huomioin lapset jälkikäteen siten, että lähetin tutkimusprosessin jälkeen jokaiselle perheelle kiitokseksi kortin ja kaikkien lasten kesken arvottiin satukirja.

8.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen tekeminen oli kiinnostava ja vähän pelottavakin prosessi, koska ei ollut varmuutta minkälaista materiaalia ja kuinka paljon päiväkirjat tuottavat. Kyselylomakkeiden vastaukset ja päiväkirjat tuottivat runsaasti kerronnallista materiaalia, jonka tulkinnessa auttoi tutkijan esiyymmärrys tutkimuskohteen luonteesta sekä mahdollisuus jatkuvaan keskusteluun tutkimuksen ulkopuolella olevan, mutta asian hyvin tuntevan asiantuntijan kanssa.

Estolan (1999, 145) mukaan narratiivisen tutkimuksen yhteydessä luotettavuuden arvioinnissa on tarkoituksenmukaista käyttää perinteisten termien reliabiliteetin, validiteetin ja yleistämisen sijasta käsitteitä todentuntuisuus (varisimilitude), läpinäkyvyys (apparentness) ja siirrettävyys (transferability). Tämä tutkimus ei ole puhtaasti narratiivinen, mutta nämä luotettavuutta arvioivat määritelmät soveltuvat mielestäni hyvin tähän tutkimukseen aineiston kerronnallisen luonteen vuoksi.

Estola (1994) kirjoittaa Connelliin ja Clandiniin (1990) viitaten, että todentuntuisuus tarkoittaa ihmisen perusominaisuutta kertoa tarinoita, mikä tekee asiat lukijoille mielenkiintoisiksi ja erityisesti todentuntuisiksi. Läpinäkyvyys toteutuu silloin, kun tutkija onnistuu kuvaamaan tutkimuksen etenemisen ja tekemänsä tulkinnot niin, että lukija voi seurata prosessia. Siirrettävyys on tilastollisen yleistämisen rinnakkaiskäsite, jonka avulla verrataan onko löydetävissä vastaavia tuloksia samanlaisissa tilanteissa. (Estola 1994, 145.)

Aineiston todentuntuisuuden (varisimilitude/reliabiliteetti) tässä tutkimuksessa vahvistavat monipuoliset ja usein hyvinkin koskettavat päiväkirjamerkinnot. Tutkimuksen aineisto muodostui pääasiassa päiväkirjoista, joihin oli kirjattu sekä positiivisia että negatiivisia asioita. Kuvausten monimuotoisuuden perusteella voidaan olettaa, että päiväkirjoihin kerrotut asiat kuvaavat hyvin todentuntuisesti ympärivuorokautisen päiväkodin arkea. Mahdolliset paineet silotella arkea unohtuivat spontaaneissa päiväkirjojen kuvauksissa, mikä näkyy esimerkiksi tässä sitaatissa:

Voi minua onnetonta! Menin ja kaappasin pojan syliin ja halasin. Ei pitäisi sellaista tehdä, kun tietää, että mies on muutenkin ”hitaasti” lämpiävä” ja periaatteessa ei tykkää tytöistä. Poika tarttui minua hiuksista ja kovaa tarttuikin. Tyhmydestä sakotetaan ja muistan taas vastaisuudessa pitää ”hellittelyviettiä” kurissa, vaikka kuinka tästä ko. lapsesta pidänkin. ...Anteeksihan minun piti pojalta pyytää ja selittää, että oli vaan niin mukava tavata taas pitkstä aikaa. (3.lapsi/henkilökunnan päiväkirja)

Läpinäkyvyyden (apparentness/validiteetti) varmistamiseksi on tutkimusprosessi selvitetty mahdollisimman tarkasti (luvussa 6.4-6.6.3), jotta lukija voi itse seurata tutkimusprosessin eri vaiheita.

Tutkimustulosten siirrettävyyttä (transferability) voidaan havaita jonkin verran jo tutkimusaineistossa, koska mukana oli kaksi eri paikkakunnalla toimivaa ympärivuorokautista päiväkotia ja niistä saadut aineistot olivat hyvin samansuuntaisia. Todennäköisesti nämä samat asiat ilmenevät yleisemminkin ympärivuorokautisissa päiväkodeissa. Toisaalta tämä tutkimus oli laadullinen tapaustutkimus, joten siirrettävyys tai yleistettävyys ei ollut sen ensisijainen lähtökohta.

Pattonin (2002, 306-307) mukaan laadullisessa tutkimuksessa eri lähteiden ja resurssien käytöllä tutkija voi minimoida yksittäisen metodin mahdolliset heikkoudet. Tässä tutkimuksessa käytettiin useampaa tiedonkeräämismenetelmää (triangulaatiota), jotka täydensivät ja vahvistivat eri näkökulmista esiin tulleita tuloksia.

Dentzin (1988) mukaan triangulaatiomenetelmästä voidaan erottaa neljä pääsuuntausta. Ensimmäinen on monidata menetelmä, jossa tietoa kerätään eri aikoina ja eri paikoissa ts. monista eri tiedon lähteistä. Toinen on monitutkijainen menetelmä, joka tarkoittaa useamman tutkijan tai havainnoijan käyttämistä. Kolmas on moniteoriainen menetelmä, joka tarkoittaa sitä, että käytetään useampaa kuin yhtä teoriaa tulkinnessa. Neljännessä

eli monimetodisessa triangulaatiossa tutkija käyttää useampaa kuin yhtä tutkimusmetodia tutkimusmetodin sisällä siten, että esimerkiksi kyselylomakkeessa on erityyppisiä kysymyksiä tai tutkija käyttää useita eri tiedonkeräämismenetelmiä. Lisäksi on monitriangulaatiomenetelmä, jossa tutkija käyttää useampaa triangulaatiotyyppiä yhtä aikaa. (Dentzin 1998, 511-512 ja Tuomi & Sarajärvi 2004, 140-143.)

Tässä tutkimuksessa näistä triangulaation lajeista käytettiin monidataa, koska tietoa kerättiin eri päivinä ja eri paikoissa. Moniteoriainen menetelmä toteutui kahden taustateorian muodossa ja monimetodista tiedonhankintaa edustivat kyselylomake ja päiväkirjat. Edellä mainituista menetelmistä johtuen tutkimuksen kokonaisuus edustaa monitriangulaatio menetelmää. Tutkimuksen monipuoliset menetelmät vahvistavat tutkimuksen luotettavuutta.

8.4 Tutkimuksen eettiset kysymykset

Eettiset kysymykset ovat tärkeitä ihmistutkimuksissa, mutta erityisesti niiden pohtiminen on tärkeää silloin, kun tehdään lapsitutkimusta. Alanen (1998) mainitsee ihmisoikeuslähtöisen tutkimuksen yhdeksi keskeiseksi periaatteeksi vapaaehtoisuuden ja riittävään tietoon perustuvan suostumuksen ja osallistujien suojaamisen mahdollisilta vahingoilta. Hillin (2005) mukaan lapsuustutkimuksessa olisi tärkeätä muistaa, että lapsilla on tutkimukseen osallistumisen suhteen yhtäläiset oikeudet kuin aikuisilla. Lapsilta tulisi myös pyytää suostumus tutkimukseen ja kertoa mahdollisuus kieltäytymiseen sekä selvittää tutkimusmenetelmä ja mihin tutkimustietoja käytetään. (Hill 2005, 64 ja 70.)

Tähän tutkimukseen osallistuvat aikuiset ilmoittautuivat vapaaehtoisesti mukaan tutkijan antaman ennakkoinformaation jälkeen. Vanhemmilta pyydettiin kirjallinen lupa, että heidän lapsensa saa olla mukana tutkimuksessa. Lasten suostumusta ei kysytty erikseen vaan luotettiin siihen, että vanhemmat arvioivat tämän asian. Tutkimuksen

saattoi keskeyttää missä vaiheessa hyvänsä eikä osallistujia painostettu materiaalin tuottamisen suhteen vaan he saivat antaa informaatiota omien voimavarojensa mukaan.

Informanttien henkilöllisyys salattiin siten, että kyselylomakkeet ja päiväkirjat koodattiin numero- ja kirjaintunnistein. Vastajat sulkiivat yhteystietonsa kirjakuoreen, jotta tarvittaessa tutkija voi olla asianosaisiin yhteydessä. Tutkimusaineiston raportissa vastaajien intymiteettiä suojeltiin siten, että kaikki aineistossa olleet nimet muutettiin ja koko aineisto käsiteltiin järjestysnumeron mukaan. Lopullisessa raportissa ei myöskään mainita paikkakuntia kuin viitteellisesti.

Lapsen huomioiminen oikeasti pätevänä informanttina on tärkeä eettinen asia. Alanen (1998) toteaa, että moderni lapsuustutkimus edellyttää tutkimukselta metodologiaa, joka osallistuttaa lapsia tutkimusprosessiin. Tämän tutkimuksen päiväkirjametodi kehitettiin juuri tätä näkökulmaa korostaen siten, että tavoitteena oli saada kirjatuksi lasten autenttisia mielipiteitä.

Alanen (1998) korostaa, että yksi lapsitutkimuksen eettinen perusväittäjä on lapsen ja aikuisen valtasuhde. Tästä asetelmasta johtuen lapset koetaan helposti epäluotettavina informantteina, koska heitä pidetään ”*osaamattomina, epäluotettavina tai aikuista miellyttämään taipuvaisina.*” Hillin (2005) mukaan aikuisen ja lapsen valta-asetelmaa voidaan madaltaa huomioimalla paikka missä ja aika milloin lasten tai nuorten kanssa tutkimusta toteutetaan. Hänen mukaansa yleensä vanhemman tai muun lapselle tutun aikuisen läsnäolo auttaa lasta puhumaan vapaasti. (Hill 2005, 72-73.) Tämän tutkimuksen perusteella alle kouluikäisillä lapsilla ei ollut mitään aikuisen miellyttämisen tarpeita, koska tutkimus toteutettiin lapselle läheisten aikuisten avulla ja tutuissa ympäristöissä.

Tutkimuksessa valta ilmenee myös valtana suhteessa tutkimuksessa mukana oleviin aikuisiin, joten tutkijan on tiedostettava omat valtasuhteensa. Tässä tutkimuksessa tutkijan valta pyrittiin minimoimaan jo tutkimuskohteiden valinnassa siten, että minulla ei ollut lainkaan tai vähän sitoumuksia näihin päiväkodeihin. Uusmaalainen päiväkotikoti oli minulle täysin tuntematon. Pirkanmaalaisessa päiväkodissa olin tavannut muutaman kerran kahta työntekijää, koska työskentelin kunnan kiertävänä

erityislastentarhanopettajana puoli vuotta ennen tutkimuksen alkamista. Ketään tutkimuksessa mukana olleista vanhemmista en tuntenut.

Alanen (1992) toteaa, että tutkimuksessa voidaan keskittyä lapsiin sen sijaan että keskitytään aikuisiin tai laajempiin yhteyksiin kuten perheeseen, jolla on lapsi. (Alanen 1992, 56). Perheiden tarkemmat sosio-ekonomiset taustat jätin tietoisesti kysymättä, koska tutkimuksen tavoitteena oli ensisijaisesti saada tietoa lapsen päiväkodin maailmasta ja toisaalta luoda mahdollisimman luottamuksellinen ilmapiiri päiväkirjametodin onnistumiselle. Myös Moilanen ja Rähä (2001) huomauttavat, että laadullisen aineiston tulkinnassa on vaarana, että tutkija alkaa rakentaa liian kokonaisvaltaista tarinaa tutkittavastaan. Tutkijan omat käsitykset ja merkitykset voivat tuoda tutkimustuloksiin lisämerkityksiä. (Moilanen & Rähä 2001, 54-55.) Tässä tutkimuksessa esimerkiksi tieto yksinhuoltajuudesta olisi voinut olla sellainen tekijä. Yksi informanteista toi yksinhuoltajuuden itse esille, mutta hänen vapaaehtoisesti mainitsemaansa asiana se liittyi muiden yksittäisten asioiden joukkoon eikä siten suunnannut tutkijan aineiston tulkintaa.

8.5 Tutkimustulosten soveltaminen ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita

Tämä muutaman tapauksen päiväkirjatutkimus antoi hyvin todellista tietoa yksittäisen lapsen ja perheen elämästä sekä työntekijöiden arjesta ympärivuorokautisessa päiväkodissa. Tällainen tieto on informaatioarvonsa puolesta yhtä arvokasta kuin laajat massatutkimukset, joissa yksittäiset tapaukset hukkuvat tilastollisiin keski-arvoihin. Mikä on aikuisten, ammattikasvattajien ja poliittisten päättäjien mahdollisuus reagoida yhden lapsen mielipiteeseen ja mitä keinoja meillä on tukea hänen arkensa sujumista suotuisasti.

Tutkimustulosten soveltamismahdollisuuksia ja jatkotutkimusaiheita tarkastelen sekä eri ekologisten tasojen että vanhempien, henkilökunnan ja lasten näkökulmasta. Lisäksi tarkastelen päiväkirjamenetelmän soveltamismahdollisuutta varhaiskasvatuksen

tutkimuksessa. Salmi (2004) toteavat, että yhteiskuntarakenteet ja instituutiot muuttuvat hitaasti vaikka henkilöt vaihtuvatkin, mutta toisaalta toiminnan sisältöä voidaan muuttaa ihmisten yhteisen toiminnan tuloksena. Arjen käytännöt muotoutuvat rakenteiden ja instituutioiden asettamien ehtojen lisäksi myös niissä elävien toimintojen tuloksena. (Salmi 2004a, 23-25.)

Päivähoidon ja yksittäisen päiväkodin sisällä on paljon mahdollisuuksia tehdä toiminnan kehittämistä tukevaa tutkimusta. Vanhempien ja henkilökunnan välinen yhteistyö muodostaa keskeisen päivähoidossa ilmenevän mesosysteemin. Vanhempien toiveina oli kiinnittää huomiota päiväkotiin tutustumiseen ja tiedonkulkuun. Henkilökunta toivoi pedagogisen suunnitteluun ja työjakoon panostamista. Nämä asiat ovat ajankohtaisia tutkia juuri nyt, kun päivähoidossa aletaan valtakunnallisella tasolla toteuttaa kasvatuskumppanuutta ja varhaiskasvatussuunnitelmia. Vanhempien ja henkilökunnan mainitsemia toiveita voisi tutkia ja kehittää toimintatutkimuksen avulla, jossa molemmat osapuolet ovat mukana toiminnan kehittämisessä. Tämän tyyppisessä tutkimuksessa päiväkirja menetelmä toisi varmasti hyvin esiin arjessa vastaan tulevia asioita.

Ympäri vuorokautisen päivähoiton tarve tulee säilymään, koska on hyvin epätodennäköistä, että naisten panos vuorotyötä edellyttävillä aloilla häviäisi tai että perheet odottaisivat lasten kasvavan yksin kotona pärjääviksi. Yksinhuoltajat pitävät myös vuorohoidon tarvetta yllä, koska heillä on vähemmän varaa valita töitä. Yhteiskunnassa vaikuttaviin ekso- ja makrosysteemeihin on vaikeampi saada muutoksia. Poliittiset linjaukset jäävät herkästi ideatasolle ilman konkreettisia vaihtoehtoja, mutta ehkä käytännöntason tutkimusprojektit voisivat auttaa valtioneuvoston 2002 tekemiä linjauksia toteutumaan perheiden ja lasten jokapäiväisessä arjessa.

Tässä tutkimuksessa mukana olleet vanhemmat halusivat tehdä vuorotyötä, aivan kuten henkilökuntakin piti omasta työstään. Kuitenkin lapsen näkökulmasta ajatellen tulisi vanhemmille olla tarjolla todellisia vaihtoehtoja vuorotyön sijalle. Ekologisten tasojen mukaan voisi tutkia millaisia olisivat työyhteisöjen mikrotason mahdollisuudet huomioida työaikoja yksittäisten perheiden kohdalla. Ihmisten lähiympäristöistä

nousevien tutkimustulosten on mahdollista tuottaa konkreettisia malleja, joita makrotason poliittiset päättäjät voivat hyödyntää: miten halutaan kompensoida perheille taloudellisia menetyksiä lasten ollessa pieniä tai turvata työpaikkojen pysyvyyttä? Miten pienten lasten vanhemmille voisi taata jo Nummenmaan 1978 esittämän mahdollisuuden säännölliseen työaikaan ja ehkä myöhemmin mahdollisuuden palata vuorotyöhön? Minkälaisilla yksilöllisillä tuilla voisi ratkaista lapsen kotona hoitamisen varsinkin silloin, kun lapsen on vaikea sopeutua päiväkodin yöhoitoon? Voisiko eri-ikäisten hoivapalveluja yhdistää Salmen 2004 ideoimien ajatusten pohjalta?

Ympäri vuorokautisessa päiväkodissa hoitajien ja lapsiryhmän vaihtuvuuden vuoksi lapsen arjen rutiinit joutuvat herkästi koetukselle. Corsaron (1997) tulkitsevan uusintamisen teorian mukaan lapset ovat yhteisönsä aktiivisia jäseniä, jotka eivät pelkästään sisäistä olemassa olevia sosiaalisia rakenteita. Arjen rutiinit takaavat toisaalta jatkuvuuden ja turvallisuuden tunteen jäsenilleen, mutta toisaalta ne mahdollistavat yhteisön jäsenille asioiden kyseenalaistamisen. Lapsi osallistuu jo varhain yhteisön kulttuuristen rutiinien jakamiseen. Lapsi harjoittelee päiväkodissa sosiaalisia taitoja kuten omistamista, hallitsemista ja jakamista konkreettisesti lelujen ja tavaroiden avulla sekä neuvottelemalla peleissä ja leikeissä kavereiden kanssa. (Corsaro 1997, 18-19 ja 98-99.)

Lasten lähipiiriin – ekologiin siirtymiin ja mikrosysteemien vuorovaikutustapahtumiin - voimme vaikuttaa ottamalla huomioon lasten kertomat mielipiteet. Lapset kokivat yöhoidot negatiivisina, joten olisi tärkeää tutkia, mitä niiden suhteen voisi tehdä? Lasten kanssa voisi kehittää ympärivuorokautisen päiväkodin arkea ja luoda sille ominaista kulttuuria, koska sen maailma on kuitenkin omanlaisensa. Mitä ideoita lapsilla on, jotta pakolliset yövuorot muuttuisivat miellyttävimmiksi? Miten aikuiset voivat lisätä lasten turvallisuuden tunnetta öisin? Voiko yöhoitajien määrää vähentää jotta lasten yöt olisivat hoitorutiineiltaan mahdollisimman samankaltaisia. Näitä teemoja olisi hyvä tutkia myös pidempikestoisempana toimintatutkimuksena, johon osallistuisivat sekä lapset että aikuiset.

Päiväkirja soveltuu hyvin tiedonkeräämismenetelmäksi kaikkiin tutkimuksiin, joissa halutaan saada esiin todellisia arjen ilmiöitä ja kehittää niitä paremmin toimiviksi. Useinhan asioista puhutaan eri tavalla kuin miten toimitaan oikeasti. Varhaiskasvatuksessa päiväkirjaa tutkimusvälineenä olisi mielenkiintoista kokeilla jossakin toiminnaltaan säännöllisemmässä tutkimuskohteessa, jolloin se toimisi ajallisesti paremmin kuin vuorohoidossa. Reissuvihko on hyvä päiväkirjan muoto, koska se on tuttu väline päivähoidossa. Reissuvihko on myös tutkimusvälineenä avoin ja herättää varmaan luottamusta aikuisten kesken sekä sitouttaa heitä toimimaan yhdessä lapsen kanssa. Tutkimukseen osallistuvien lasten tulisi olla iältään neljästä seitsemään vuotiaita, koska tämän ikäiset lapset ovat kielellisesti riittävän taitavia. Päiväkirjan ulkoasun voisi suunnitella lapsiystävällisemmäksi, kannustaa lapsia piirtämään siihen enemmän kuvia ja sisällyttää päiväkirjaan kohta, johon kirjataan lapsen oma arvio tutkimuksesta. Kiinnostavaa olisi tehdä vertaileva päiväkirjatutkimus lasten arvioista eri päivähoitomuodoissa, varsinkin varhaiskasvatuksen tutkimuksessa vähemmän huomioitu perhepäivähoito olisi hyvä saada mukaan tällaiseen tutkimukseen. Tavalliseen arkeen sitoutettuna tutkimusmenetelmänä päiväkirja toimii kuten videokamera - sen tutkimustarkoitus unohtuu ja se alkaa tallentaa aitoa elämää.

LÄHTEET

- Alanen, L. 1992. Modern Childhood? Exploring the "child question" in sociology. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 50.
- Alanen, L.1998. Yksilön asema ja oikeudet tieteellisessä tutkimuksessa. Esitelmä. Jyväskylän yliopiston eettisen toimikunnan koulutuspäivässä 6.5.1998.
- Alanen, L.2001. Conceptualizing child – adult relations. Lontoo: Routledge.
- Alanen, L. 2004. Gender and generation: Feminism and the "child question". Teoksessa J. Qvortrup, M. Bardy, G.Sgritta & H. Wintersberger (toim.). Childhood matters. Social theory, practice and politics.Vienna: Avebury, 27-42.
- Alanen, L. & Bardy, M. 1990. Lapsuuden aika ja lapsen paikka. Tutkimus lapsuudesta yhteiskunnallisena ilmiönä. Helsinki: Sosiaalhallituksen julkaisuja 12.
- Alanen, L. & Kähkönen P. 1992 (toim.) Arki, perhe, politiikka. Näkökulmia perheeseen ja perhetutkimukseen. Jyväskylän yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja 3.
- Alasuutari, M. 2004. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Bardy, M. 1994. The manuscript of the 100-years project: Toward a revision. Teoksessa J. Qvortrup, M. Bardy, G. Sgritta & H. Winterberger (toim.). Childhood matters: social theory, practice and politics. Aldershot: Avebury & European Centre Vienna, 299-317.
- Borg, W.R. & Gall, J.P. 1989. Educational research. New York: Longman.
- Bergeling, A.-S. 2001. "Du och jag, fröken!" – pedagogiska möten mellan barn och vuxna på fyra daghem. Linköping: Linköpings universitet, institutionen för beteendevetenskap. Liu-PEK-R-223.
- Bronfenbrenner, U. 1979 The ecology of human development. Cambridge, Mass.:Harvard University Press.
- Corsaro, W. A. 1997. The sociology of childhood. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Denzin, N.K. 1988. Triangulaatio. Teoksessa J.P. Keeves (toim.) Educational research, methodology and measurement. An International Handbook University of Melbourne, Victoria, Australia: Pergamon Press, 511 – 513.

- Edgar, D. 1992. Childhood in its social context. The under-socialized child. Kongressijulkaisussa J. Ovortrup (toim) Childhood as a social phenomenon: Lessons from an international project. International conference Billund, Denmark 24-25.9-1992. Eurosocial report 4/1993, 19-28.
- Ervasti, H. 1996. Kenen vastuu? Tutkimuksia hyvinvointipluralismista legimiteetin näkökulmasta. Helsinki: Stakes tutkimuksia 62.
- Eskola, J. & Suoranta J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere: Vastapaino.
- Estola, E. 1999. Varhaiskasvatus lastentarhanopettajan silmin – narratiivis – elämäkerrallinen tutkimus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa I. Ruoppila, E. Hujala, K. Karila, P. Niiranen ja M. Ojala (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena, 131-148.
- Grover, S. 2004. Why won't they listen to us? On giving power and voice to children participating in social research. *Childhood* Vol 11 (1), 81-93.
- Hiilamo, H. 2005. Subjektiviisen päivähoito-oikeuden toteuttaminen Ruotsissa ja Suomessa 1990-luvulla. Teoksessa P. Takala (toim.) Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Kelan tutkimusosasto 2005, 58-79.
- Hill, M. 2005. Ethical considerations in researching children's experiences. Teoksessa S. Greene S & D. Hogan. *Resarching Children's Experience. Methods and Approaches*. Sage Publications, 61-81.
- Huttunen, E. & Tamminen, M. 1991. Lapsen käyttäytyminen ja kasvu ympäristö III osa: lasten kokemukset päivähoidosta. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 39.
- Häggman, K. 1996. Johdatus perhehistoriaan. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 11.
- James, A. & Prout, A. (toim.) 1997. *Constructing and reconstructing childhood*. London: Falmer Press.
- Kaplan, A. 1988. Research methodology: Scientific Methods. Teoksessa J.P. Keeves (toim.) *Educational research, methodology and measurement*. An International Handbook. University of Melbourne, Victoria, Australia: Pergamon Press, 87-93.

- Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Juva: PS - kustannus.
- Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsingin yliopisto. Kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö. Väitöskirja. Tutkimuksia1/2000. Helsinki: Stakes ja Helsingin yliopiston kasvatuspsykologian tutkimusyksikkö. Edita Oy.
- Karjalainen, S., Launis, V., Pelkonen, R. & Pietarinen, J. (toim.) 2002. Tutkijan eettiset valinnat. Helsinki: Gaudeamus.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) .Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus, 99-118.
- Kivimäki, R. & Otonkorpi-Lehtoranta, K. 2003. Pomot ja perheet. Työelämä ja perheiden hyvinvointi. Tampere: Edita.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68-83.
- Kröger, T. 2005. Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat. Teoksessa. P. Takala. (toim.) 2005. Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 206-230.
- Laki lasten päivähoidosta 36/1973.
- Laki lasten päivähoidosta 304/1983.
- Lammi-Taskula, J. 2004. Pienet koululaiset. Teoksessa. M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika. Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 58-74.
- Lasten päivähoidon tilannekatsaus – tammikuu 2001. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2002:14.
- Lehtinen, A.- R. 2000. Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa. Jyväskylä: SoPHi.
- Metsämuuronen, J. 2003. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Jyväskylä: Gummerus.

- Moilanen, P. & Räihä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Merkitykset tutkimuskohteena.. Teoksessa. J., Aaltola & R., Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 44-67.
- Määttä, P. 2001. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. 2.painos, Jyväskylä: Atena.
- Nummenmaa, A.-R.1976. Vuorokautisen lastenhoidon kehittämisprojekti. Tampereen yliopisto. Psykologian laitoksen tutkimuksia 99.
- Nummenmaa, A.- R. 1978. Perheen työaikarakenne ja lapsen kehitysehdot. Tampereen yliopisto. Psykologianlaitoksen tutkimuksia 111.
- Nuutinen, P. 1994. Lapsesta subjektiksi. Tutkimus vallasta ja kasvatuksesta. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisiä julkaisuja 18.
- Paananen, I-T. 1999. Asiakaskysely lasten päivähoidossa vuonna 1999 – yhteenveto. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisusarja A5/2000.
- Papp, L.M. 2004. Capturing the interplay among and with- and between-person processes using multilevel modelling techniques. *Applied and Preventive Psychology* 11, 115-124.
- Patel, R. & Davidson, B.1994. Andra upplagan. Forskringsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera undersökning. Lund: Studentlitteratur.
- Patton, M.Q. 2002. Qualitative research evaluation methods. 3. painos. Thousand Oaks, California: Sage.
- Qvortrup, J., Bardy, M., Sgritta, G. & Wintersberger, H. (toim.) 1994. Childhood Matters. Social Theory, practice and politics. Vienna: Avebury.
- Rauhala, P.-L. 1996. Miten sosiaalipalvelut ovat tulleet osaksi suomalaista sosiaaliturvaa? Tampereen yliopiston julkaisusarja Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 477.
- Ruoppila, I., Hujala, E., Karila, K., Kinos, J., Niiranen, P. & Ojala, M. 1999. Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena.
- Rönkä, A., Kinnunen, U. & Sallinen, M. 2004. Päiväkirjamenetelmä perhepsykologisessa tutkimuksessa. *Psykologia* 3, 234-241.

- Salmi, M. 2004a. Arkielämä kokoaa yhteen työn ja perheen. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika. Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 11-27.
- Salmi, M. 2004b. Joko – tai vai sekä – että: työn ja perheen suhde korkeakoulutetuilla. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika. Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 113-28.
- Salmi, M. 2004c. Työn ja perheen yhteensovittamisen kentät. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika. Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes, 3-4.
- Schwebel, D.C., Binder, S.C & Plumert, J.M. 2002. Journal of Safety Research 33.. 301-319.
- Sipilä, J. 1996. Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.
- Siekinen, M. 1992. Tutkimus perherakenteen ja sosiaalisuhteiden yhteydestä leikki-ikäisten lasten arkipäivän toimintoihin. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 45.
- Siekinen, M. 1999. Childcare arrangements and children`s daily activities in Belgium and Finland. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteellisen tiedekunnan julkaisuja 48.
- Sosiaali ja terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 29.
- Stenhouse, L. 1988. Case Study Methods. Teoksessa J. P. Keeves (toim.) Educational research, methodology and measurement. An International Handbook. University of Melbourne, Victoria, Australia: Pergamon Press, 49-53.
- Strazdins, L., Korda, R. J., Lim, L.L.-Y., Broom, D.H. & D`Souza, R.M. 2004. Around-the-clock: parent work schedules and children`s well-being in a 24-h economy. Social Science & Medicine 59, 1517-1527.
- Suhonen, A.-S. & Salmi, S. 2004. Kahden kaappa: puolison merkitys. Teoksessa M. Salmi & J. Lammi-Taskula (toim.) Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, 74-88.
- Suomen asetuskokoelma 1973 N:o 33-38. Helsinki: Opetusministeriö.

- Suorsa, B. 2001. Yötyö. *Palkkatyöläinen* 93 (7).
- Syrjälä, L. & Numminen, M. 1998. Tapaustutkimus kasvatustieteissä. Oulun yliopisto. Kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimuksia 51.
- Sünker, H. 1992. Childhood as a social phenomenon: societation, individualization, institutionalization. perspectives on and for social work and pedagogics. Kongressijulkaisussa J. Ovortrup (toim) *Childhood as a social phenomenon: Lessons from an international project*. International conference Billund, Denmark 24-25.9.1992. Eurosocial report 4/1993, 91-103.
- Takala, P. (toim.) 2005. Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin? Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Tauriainen, L. 1994. Lapsi, perheet ja palvelut. Psykkisessä kehityksessään viivästyneen lapsen varhaisvuosien kehityksen tukeminen. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista. 2002. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2002:12.
- Valtakunnallinen suunnitelma lasten päivähoiton järjestämiseksi vuosina 1983-1987. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö 16.9.1982.
- Valtioneuvoston periaatepäätös, varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9.
- Vuorohoito lasten päivähoitossa. 1999. Vuorohoidon työryhmän raportti. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaaliviraston julkaisusarja A1.
- Williams, J.W. & Bendelow, G.A. 1998. Malignant bodies children's beliefs about health, cancer and risk. Teoksessa S. Nettleton & J. Watson (toim.) *The body in everyday life*. London: Routledge, 105-119.
- Ödman, P. -J. 1988. Hermeneutics. Teoksessa J.P. Keeves (toim.) 1988. *Educational research, methodology and measurement. An International Handbook*. University of Melbourne, Victoria, Australia: Pergamon Press, 63-70.
- Öhman, K. 2004. Vuorohoito on aikataulujen palapeliä. *Dialogi* 5, 20.

Ympäri vuorokauttisen päiväkodin arki
Lapsen reissuviikko

(ajalta)

Koodi

Tutkijan yhteystiedot
Sanna Kaiponen
(yhteystiedot)

I PÄIVÄ

I PÄIVÄ

OHJEITA REISSUVIHKON KIRJOITTAMISESTA

Tämä on lapsen päiväkirja, johon vanhemmat ja henkilökunta kirjaavat hoitoajan tapahtumia. Päiväkirjan mukana on symbolikuvakortit, joiden avulla voit tarkentaa lapselta kysyttävää asiaa (iloinen, tavallinen ja surullinen naama)

Jos lapsi ei ole hoidossa tai lapsen hoitaja ei ole työvuorossa, vain vanhemmat pitävät päiväkirjaa. **Kirjaa mitä teitte kotona.**

Päiväys _____

Lapsen ikä _____

Lapsen hoitoaika _____

Lapsi ei ole hoidossa, koska _____

Tallenna viikon aikana myös muita lapsen tuotoksia: piirustuksia, joihin on kirjattu lapsen puhetta, sadutuksia tmv.

VANHEMPIEN KIRJAAMIA ASIOITA KOTONA

1. Lapsen hoitoon lähteminen sujuu (valitse numero arvoskaalasta)

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (kuvaile tilannetta)

I PÄIVÄ

VANHEMPIEN KIRJAAMIA ASIOITA KOTONA

2. Lapsen kotiin lähteminen sujui

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (kuvaile tilannetta)

I PÄIVÄ

KOTONA LAPSEN KANSSA JUTELTUJA ASIOITA

3. Kirjaa mitä lapsi kertoo hoidosta (Mitä leikit, kenen kanssa, ketä hoitajia oli paikalla, mikä oli mukavaa, oliko joku asia tapahtuma ollut ikävä jne. Voit käyttää symbolikuvia auttamaan kertomista)
Jos lapsella on vapaapäivä, kerro mitä teitte kotona.

I PÄIVÄ

PÄIVÄKODISSA KIRJATTUJA ASIOITA

Päiväkodin työntekijä ei ole työssä _____

4. Päiväkotiin tulo oli lapsen mielestä (Juttele lapsen kanssa ja anna hänen kertoa millä mielellä hän oli hoitoon tullessaan. Voit käyttää symbolikuvia apuna)

Mukavaa 3 2 1 Kurjaa

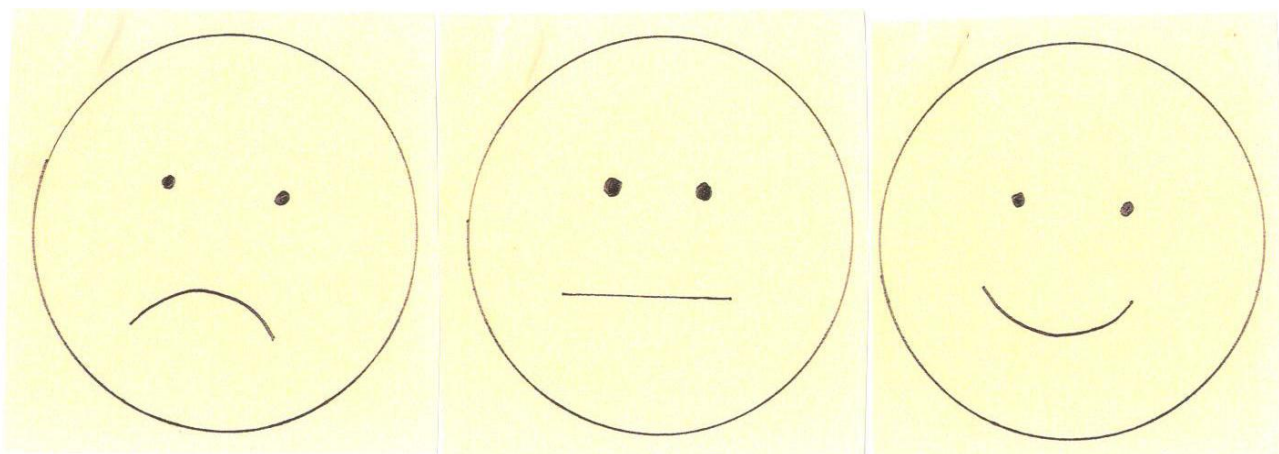
Koska (houkuttele lasta kertomaan oma näkemyksensä)

I PÄIVÄ

PÄIVÄKODISSA KIRJATTUJA ASIOITA

5. Kirjaa mitä juttelit päivän aikana lapsen kanssa (Mikä oli mukavaa, oliko joku asia/tapahtuma ollut ikävä jne. Voit käyttää symbolikuvia auttamaan kertomista)

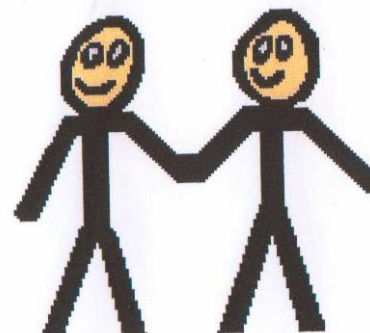
Liite 2
KESKUSTELUA AUTTAVAT KUVAT

Missä?

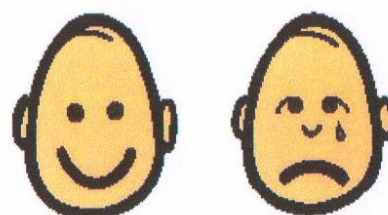
Kenen kanssa?

Mitä?

Oliko hauskaa?

TUTKIMUKSEEN LIITTYVIÄ KÄYTÄNNÖN OHJEITA

Kirjekuoressa on tutkimukseen liittyvä materiaali sekä vanhemmille että henkilökunnalle.

- **Lapsen reissuvihko**, joka kulkee lapsen mukana ja jota sekä vanhemmat että henkilökunta kirjoittavat lapsen kanssa päivittäin.
- **Vanhempien kyselylomake**, joka täytetään kerran
- **Henkilökunnan päiväkirja**, jota kirjoitetaan päivittäin
- **Henkilökunnan kyselylomake**, joka täytetään kerran
- **Henkilötietoja varten kirjekuori**, jonka vastaajat sulkevat ja sen sisältämät tiedot tulevat vain tutkijan käyttöön
- **Kuvia**, joita voi käyttää apuna lapsen kanssa juteltaessa.

Vihjeitä lapsen jututtamiseen ja puheiden kirjaamiseen

Vanhempien ja henkilökunnan käyttäminen tutkimuksen aineiston kerääjinä perustuu siihen, että he tuntevat lapsen parhaiten ja lapsi voi luottavaisesti keskustella arjen tutuista asioista heidän kanssaan. Varatkaa keskustelutuokioon päivittäin rauhallinen hetki ja kirjoittakaa reissuvihkoa yhdessä lapsen kanssa. (päiväkirjan kysymykset 3., 4. ja 5.)

Lapsen kertomista voi auttaa kuvakorteilla esimerkiksi siten että, kun kysyt lapselta: ”Kenen kanssa leikit tänään?” näytä hänelle kyseistä kuvakorttia.
”Mikä oli tänään kivaa/ikävää päiväkodissa?” Näytä kuvaa, joka auttaa lasta pohtimaan tunteita.

Lapsen vapaata kerrontaa voi auttaa myös ns. ”saduttamis”- menetelmällä. Saduttaminen on lapsen omaa kerrontaa kunnioittava menetelmä. Aikuisen tehtävä on kirjoittaa lapsen puhe sana sanalta muistiin eikä hän saa korjata tekstiä kieliopillisesti oikeaksi. Tärkeätä on olla tulkitsematta lapsen puhetta eikä aikuinen saa odottaa jotain tiettyä juttua. Jos lapsi ei kerrokaan annetusta aiheesta, niin se on hyväksyttävä.

Ohje lapselle voi olla esimerkiksi: ”Kerro minulle mitä leikit tänään päiväkodissa. Minä kirjoitan sen ylös juuri niin kuin sen minulle kerrot. Kun se on valmis, luen sen sinulle ja voit korjata sitä jos haluat.”

Muita teemoja kotona/päiväkodissa

- Muistellaan mitä teimme tänään vapaapäivänä
- Mitä mieltä lapsi on äidin/isän työssäkäynnistä
- Mitä mieltä lapsi on päiväkodista
- Ketä kavereita lapsella on kotona/päiväkodissa
- Mitä mieltä hän on päiväkodin hoitajista/opettajista

Lapsi voi myös piirtää aiheista meidän perhe, päiväkotimme tai kuvata jonkin tapahtuman kotona/päiväkodissa jne. ja aikuinen kirjaa hänen ajatuksensa piirustukseen päivämäärän kanssa.

Oikeita vastauksia ei ole vaan kaikki aidot kertomukset/kuvaukset ovat arvokkaita!

Ympäri vuorokautsen päiväkodin arki
Henkilökunnan päiväkirja

(ajalta)

Koodi

Tutkijan yhteystiedot
Sanna Kaiponen
050-5744281
sakaipon@cc.jyu.fi

I PÄIVÄ

Taustakysymyksiä

Päiväys _____

1.1 Työaikani _____

1.2 Lapsen hoitoaika _____

1.3 Montako lasta on hoidossa (minimi – maksimi) _____

1.4 Ketkä henkilökunnasta olivat samassa työvuorossa (nimet)

I PÄIVÄ

1. Kerro miten oma työvuorosi sujui
(tunnelmia, ajatuksia päivän aikana ja/tai sen jälkeen, sujuiko työvuoro
suunnitelmien mukaisesti, jos ei niin kerro muutoksista jne.)

1 PÄIVÄ

- 2. Kerro mitä sinun ja lapsen yhteisessä arjessa tapahtui**
(vuorovaikutus lapsen kanssa, miten perushoitotilanteet sujuivat, mitä ohjattua toimintaa teillä oli ja miten se sujui, millaista vapaata toimintaa oli, missä tilanteissa lapsi sai tehdä omia valintojaan toiminnan suhteen jne.)

1 PÄIVÄ

- 3. Kerro millaista vuorovaikutusta sinulla oli vanhempien kanssa**
(tapasitko vanhempia, kuvaile tapaamisen laatua, aikaa, mistä asioista juttelitte jne.)

1 PÄIVÄ

- 4. Työpäivän jälkeen olen** (valitse numero arvio skaalasta)
Erittäin hyvällä mielellä 5 4 3 2 1 Erittäin huonolla mielellä
Koska (kuvaile tilannetta)

1 PÄIVÄ

- 5. Muita työhön liittyviä pohdintoja, jotka eivät ole sidoksissa päiväkirjan päivään, mutta voivat nousta mieleen arjessa viikon aikana**

Liite 5
VANHEMPIEN KYSELYLOMAKE

**VANHEMMAN PALAUTETTA JA AJATUKSIA YMPÄRIVUOROKAUTISESTA
PÄIVÄHOIDOSTA**

KOODI

1. Lapsen ikä _____v. _____kk
2. Minkä ikäisenä lapsesi aloitti ympärivuorokautisessa päiväkodissa_____
3. Lapsi on ensimmäistä kertaa päivähoidossa kyllä ___ei___
4. Lapsi on ensimmäistä kertaa ympärivuorokautisessa päiväkodissa
kyllä ___ei___
5. Perheellämme on aikaisempaa kokemusta ympärivuorokautisesta päiväkodista
kyllä ___ei___

1. Minulle vuorotyön valinta on (valitse sopiva numero arvioskaalasta)

Täysin vapaaehtoista 5 4 3 2 1 Ei ollut muuta vaihtoehtoa

Koska (perustele lyhyesti)

**2. Kun lapsi aloitti hoidon: miltä vanhempana lapsen vieminen
ympäri vuorokautiseen päiväkotiin tuntui?**

3. Miten lapsi suhtautui hoidon aloittamiseen?**4. Miten lapsi tutustui päiväkotiin?****5. Miten yhteistyö henkilökunnan kanssa sujui? (valitse numero arviointiskaalasta)**

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (perustele lyhyesti)

6. Miten lähipiirisi on suhtautunut lapsen ympärivuorokautiseen päivähoidon?
(muu perhe, suku, ystävät, työtoverit)

7. Mitkä asiat ovat mielestäni tärkeitä ympärivuorokautisessa päivähoidossa?

8. Mitä yhteistyömuotoja päiväkodin henkilöstön ja vanhempien kanssa on?
(keskustelut, juhlat, reissuvihko, talkoot jne.)

9. Oletko tyytyväinen nykyiseen yhteistyöhön? (valitse numero arviointiskaalasta)

Erittäin tyytyväinen 5 4 3 2 1 Erittäin tyytymätön

Koska (perustele lyhyesti)

10. Kerro millaisia parannusehdotuksia, muutostoiveita sinulla on ympärivuorokautisen päivähoidon suhteen?

11. Muita ajatuksia, joita haluat kertoa perheesi elämäntilanteeseen tai ympärivuorokautiseen päivähoitoon liittyen.

KIITOS VASTAUKSISTASI! Käytä tarvittaessa paperin kääntöpuolta.

**HENKILÖKUNNAN AJATUKSIA YMPÄRIVUOROKAUTISESTA
PÄIVÄHOIDOSTA**

KOODI

1. Kuinka kauan olet työskennellyt ympärivuorokautisessa päiväkodissa?

_____ vuotta _____ kuukautta

2. Miksi tulit työhön ympärivuorokautiseen päiväkotiin?

3. Kauanko havainnoitava lapsi on ollut ryhmässäsi?

_____ vuotta _____ kuukautta vähemmän kuin kuukauden _____

4. Onko sinulla lapsen omahoitajasuhde? _____

5. Kerro mitkä ovat olleet yhteistyökäytännöt tämän lapsen kanssa.

(Minkälaisia kohtaamisia tai yhteistyömuotoja teillä on ollut tämän perheen kanssa)

6. Mitkä yhteistyömuodot perheiden kanssa ovat ympärivuorokautisessa päiväkodissa mielestäsi toimivia?

Koska (perustele lyhyesti)

7. Miten yhteistyö eri toimijoiden kanssa mielestäsi sujuu?**A. Koulut/koulutoimi**

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (perustele lyhyesti)

B. Psykologit

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (perustele lyhyesti)

C. Päivähoidon muut yksiköt

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (perustele lyhyesti)

D. Päivähoidon hallinto (ei siis oman talon johtaja)

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (perustele lyhyesti)

E. Sosiaalityöntekijät

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (perustele lyhyesti)

E. Terveystoimi/ terveydenhoitajat

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (perustele lyhyesti)

8. Saako päiväkotinne työnohjasta/konsultaatiota

Keneltä _____

Kuinka usein _____

9. Mitkä seikat ovat mielestäsi ympärivuorokautisen päiväkodin vahvuuksia/hyviä puolia työntekijän kannalta?

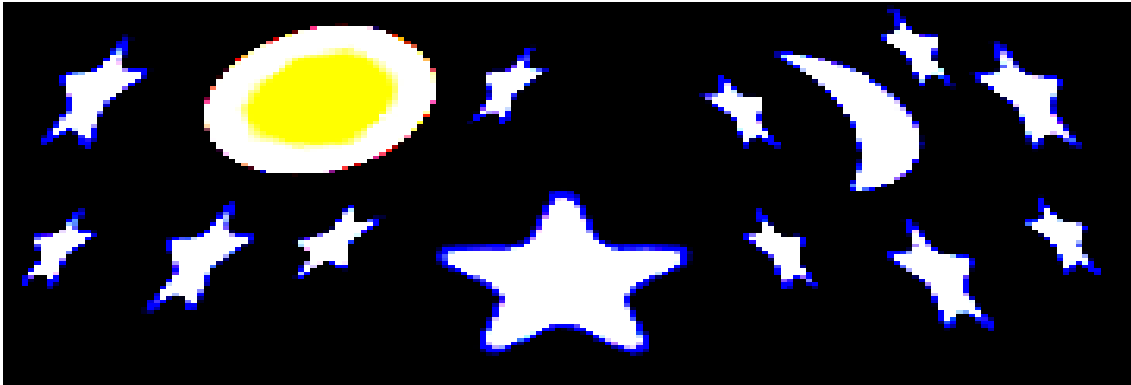
10. Miten toiminnan suunnittelu mielestäsi sujuu? (valitse numero arvoskaalasta)

Erittäin hyvin 5 4 3 2 1 Erittäin huonosti

Koska (perustele lyhyesti)

11. Miten kehittäisit toimintaa? (ideoita, unelmia)**12. Minkälaisia lisäresursseja haluaisit?** (ideoita, unelmia)

Kiitos vastauksistasi! Käytä tarvittaessa paperin kääntöpuolta.

HYVÄT VANHEMMAT!

Etsin 3 – 4 perhettä/vanhempaa mukaan tutkimukseen ympärivuorokautisesta päivähoidosta. Tutkimus toteutetaan helmikuussa 2005.

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin lasten ja perheiden arjen kokemuksia heidän itsensä kertomana ja tavoitteena on saada arvokasta tietoa tämän päivähoitomuodon kehittämiseen.

Menetelmänä on reissuvihkon pitäminen kahden viikoittaisen jakson ajan.

Lisäksi vastataan kyselylomakkeeseen ja tarvittaessa tehdään tarkentavia haastatteluja.

Aineiston luottamuksellisuus taataan siten, että henkilötiedot tulevat vain tutkijan tietoon.

Tapaan mukaan lähevät vanhemmat mielelläni henkilökohtaisesti, mutta lisätietoja kerron myös puhelimitse tai sähköpostilla.

Tutkimus on pro-gradu tutkielma Jyväskylän yliopistoon ja työtä ohjaa professori Anna Rönkä.

Sanna Kaiponen
Erityslastentarhanopettaja, varhaiskasvatuksen maisteriopiskelija
(yhteystiedot)

Liite 8

MOLAARIAKTIVITEETTIEN KOONTITÄULUKKO. Taulukkoon on koottu lasten ja aikuisten tutkimuspäivinä mainitsevat molaariaktiviteetit. Yhteenvetosarakkeessa maininnat on suhteutettu vastaajien lukumäärään, esimerkiksi arkitoiminnat mainitsi 5 lasta 39 kertaa ja 7 aikuista 125 kertaa. Taulukosta voi nähdä, että leikki oli lapsille tärkein toiminta. Aikuiset toivat esille leikin ja perinteiset päiväkotitoiminnat, jotka sisältyivät ilmaisuun. Aikuiset mainitsivat kaikkein eniten arkitoimintoja joka on luonnollista, koska niitä sisältyy päiväkodin arkeen aina runsaasti.

Molaari- aktiviteetti	1. lapsi / aikuinen	2. lapsi / aikuinen	3. lapsi / aikuinen	4.lapsi/ aikuinen	5.lapsi/ aikuinen	6.lapsi/ aikuinen	7. lapsi/ aikuinen	Yhteensä mainintoja/ lapset	Yhteensä mainintoja/ aikuiset
Arki- toiminnat	0/2	0/32	2/23	7/33	2/4	8/2	20/29	39/5	125/7
Aikuisen auttaminen	0/0	0/1	1/0	0	0/0	0/0	/5	3/2	6/2
Tiedollinen toiminta	0/1	0/4	2/5	2/7	0/0	5/3	14/30	23/4	50/6
Leikki	0/5	/15	7/10	16/25	0/2	19/3	38/46	81/5	105/7
Ilmaisu	0/7	1/23	7/10	6/23	0/3	11/3	17/38	42/5	107/7
Media	0/0	0/1	0/0	0/0	0/1	0/0	2/2	2/1	4/3
Tunteiden ilmaisu: + posit.	+1/+7	0/+25	+19/+35	+18/+48	+3/+0	+ 7/+3	+ 6/+40	+ 74/6	+158/6
- negat.	-1/-0	- 1/-0	-12/-24	-18/-18	-0/-1	-19/-4	- 15/-11	- 66/6	- 57/5
Ulkoilu	0/1	0/6	0/2	2/5	0/1	6/1	11/10	19/3	26/7
Yksilöllinen huomio	0/5	0/12	0/14	0/14	0/7	3/7	0/17	3/1	76/7